

DISSERTATIO HISTORICO
THEOLOGICA
DE
FATIS CALICIS
EVCHARISTICI

IN ECCLESIA ROMANA
A CONCILIO CONSTANTIENSI AD
NOSTRA VSQVE TEMPORA

QVAM

D. O. M. A.

P R A E S I D E

IO. ANDR. SCHMIDIO

ABBATE MARIAEVALLENSI

THEOL. DOCT. EIVSQUE ET ANTIQ. SS. P. P.

ORDINIS SUI SENIORE

SOLENNI ERVDITORVM DISQVISITIONI

SVBMITTIT

RESPONSVRVS AVTOR

DAVID WILHELM ERYTHROPEL

HANNOVERANVS

A. D. IV. APRIL MDCCVIII.

RECUSA ANNO MDCCXXI.

(12)

DISSERTATIO HISTORICO

THEOLOGICA

DE

FATIS CALICIS

EVCHARISTICIS

IN ECCLESIA ROMANA

A CONCILIO CONSTANTINENSIS AD

NOSTRUM USQUE TEMORA

PER

D. O. M. N.

P. R. A. E. S. I. D. E.

IO. ANDR. SCHMIDT

AMATE MARITIME ALLESTI

THEOLOGICIS ET ANTIQ. P.

LIBRIS SVS SENIORS

SOLUS PR. DI. O. M. N. DISPOSITIONI

AMATE

LIBRIS SVS SENIORS

DAVID WILLIAM FRYTHROPE

MANUSCRIPTS

A. D. 1711 M. D. C. C. VII

LIBRIS SVS SENIORS

§. I.

Materia, quam tractandam suscipimus, elegans quidem, valde prolixa tamen & intricata esse videtur, quapropter præprijis sollicitos nos esse oportet, ut plura paucis, & obscura, quantum fieri potest, perspicue proponamus. Hoc autem commode a nobis præstari posse confidimus, si justo ordine recensitionem nostram historicam instituerimus. Tres eam ob causam nobis eligimus periodos, secundum quas *fata calicis eucharistici* exponere, animus nobis est.

Periodus prima continebit fata calicis eucharistici ab ipso concilio Constantiensi usque ad concilium Basiliense.

Periodus secunda exhibebit fata calicis eucharistici ab ipso concilio Basiliensi ad concilium Tridentinum.

Periodus tertia dabit fata calicis eucharistici ab ipso concilio Tridentino usque ad nostra tempora.

§. II. Priusquam autem propositum ipsum aggrediamur, paucula quædam de origine, progressu & scopo adempti calicis eucharistici & communionis sub una specie præmittenda erunt, ut facilius incognitionem totius controversiæ de communione laicali sub utraque specie pervenire atque connexionem historiæ de mutilatione cænæ dominicæ ejusque in integrum resti-

restitutione, eo melius ostendere queamus. Circa originem vero communionis sub una specie & tempus definitionis per aliquod concilii decretum, ipsi doctores pontificii inter se non conveniunt. *Quidam* ex illis tam rigidi sunt suæ mutilatæ S. cœnæ defensores, ut communionem laicalem sub una specie, non autem sub utraque, ab institutione & mandato Christi, praxi apostolorum & primitivæ ecclesiæ originem trahere, affirmare audeant. Ideoque dicere non verentur, illos, qui laicis porrigunt divinissimum eucharistiæ sacramentum sub utraque specie, panis scilicet & vini, agere contra voluntatem Christi, contra scripturam veteris & novæ legis & sanctorum patrum ab ecclesia approbatorum. Et quanquam Corinthiam ecclesiam, Cyprianum, Donatum & alios S. eucharistiam sub utraque specie sacramentali sumsisse aliisque distribuisse, negare non possunt: illam tamen hunc communicandi morem a malis & pseudo-prophetis didicisse; hos vero primum ex simplicitate & pia devotione ritum illum exercuisse, sed postea melius informatos pœnituisse. Alios, quos idem fecisse legimus, ex mera malitia, ut hæreticos & erroneos, illud peregrisse ajunt. Ad hanc classem referendus esse videtur anonymus ille theologus & Broda in scriptis suis contra Jacobellum, quæ ex antiquissimis MSCtis edita exhibet maxime venerabilis Dominus Præpositus Hermannus von der Hardt, præceptor ac patronus meus tanto majori animi submissione colendus, quanto majoribus meritis me hætenus sibi obstrinxit, in egregio opere suo de rebus concilii oecumenici Constantiensis. a) *Quidam*, qui mitiores videri volunt, asserunt quidem Christi, apostolorum & sanctorum patrum primitivæ ecclesiæ ætate in quibusdam locis laicis datam esse communionem sub una specie: negare tamen non audent, in aliquibus etiam ecclesiis communio-

b) Tom. III. part. XIV. cap. IX. p. 364. sq. ib. part. XV. c. II. p. 394. sq. & cap. VI. p. 404. sq.

munionem sub utraque laicis & licite quidem, dispensatam, atque ita indifferentem fuisse primis temporibus usum communionis sub altera vel utraque specie. Huic sententiæ accedunt Gab. Biel, *a)* Francisc. Cordubensis *b)* &c. ipsum quoque, ut videtur, concilium Tridentinum. *c)* *Quidam* ingenue fatentur, communionem sub una specie non a Christi institutione profectam, neque ab apostolis sanctisque doctoribus primitivæ ecclesiæ in publico cœtu distributam fuisse: non tamen errare ecclesiam Romanam volunt, quæ ob rationabiles causas hunc laicos communicandi modum hodie observet. Inter hos est Thomas de Aquinas *d)* Georg. Caslander *e)* Georg. Wicelius *f)* Card. Bona *g)* item concilium Constantiense in decreto Sess. XIII. publicato in causa communionis sub una specie a Jacobello impugnata. *b)*

§. III. Quemadmodum autem de origine communionis sub una specie, prout vidimus, valde variantes ipsorum pontificiorum doctorum sunt sententiæ, ita non minus in assignando decreto quodam concilii, quo illa roborata, & usus dominici calicis abrogatus sit, inter se discrepant. Qui pro antiquitate hujus ritus contendunt, illum forte approbatum esse ajunt in concilio Ephesino propter Nestorium habito, quod ille docuerit sub specie panis in sacramento eucharistiæ esse tantum cadaver ex sanguine, seu corpus Christi mortuum, hinc duplicem speciem necessario ab illo esse sumendam, qui velit & corporis Christi & sanguinis ejus particeps fieri. Sed nos cum Dominico Soto *i)* B. Chemnitio *k)* & Gerhardo *l)* haud immerito.

A 2

a) 4sent. dist. 12. q. 2. art. 3. *b)* Cass. in dial. edito a B. G. Calixt. p. m. 4. *c)* Sess. V. sub Pio IV. cap. II. Paul. Sarp. H. C. T. in spec. de Can. & decret. C. T. p. 121. *d)* expos. Joh. tract. 7. *e)* in consult. art. 22. de utraque specie p. m. 132. *f)* via regia p. m. 309. *g)* lib. 2. de rebus lit. cap. 18. *h)* Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. part. XVIII. cap. XI. p. 646. *i)* in 4sent. dist. 12. q. 1. art. 12. *k)* E. C. T. part. II. p. 129. *l)* C.

merito respondemus, merum hoc esse figmentum, cum nullus ex veteribus hanc opinionem Nestorio tribuat, & in historia actisque concilii Ephesini ne vestigia quidem ulla talis vel disputationis vel decreti appareant. Nihilominus hanc, de communionis sub una specie in concilio Ephesino definitionem, sententiam valde verosimilem esse dicunt, ex pontificiis viri celeberrimi Hosius *a)* Hardingus *b)* &c. Cardinalis Cusanus *c)* cujus quoque Augustana nostra confessio mentionem facit, *d)* & cum eo alii, imo ex ipsis reformatis Joh. Henr. Alstedius *e)* de communione laicali sub una specie in S. cena definitionem factam esse volunt sub Innocentio III. pontifice in concilio Lateranensi IV. anno circiter 1215. & prohibitum fuisse usum calicis per capitulum *omnis utriusque sexus* &c. ubi *sacramenti*, (quam vocem in singulari unam speciem denotare vult Cusanus) non *sacramentorum* ab omnibus fidelibus sumendorum, forte fit mentio & exinde colligere frustra conatur, communionem sub utraque specie laicis fuisse interdictam, & cum omnes doctores & monachi hæc verba capituli ita quoque intellexerint, sensim sensimque in ecclesiam latinam irrepsisse morem communicandi populum sub una tantum specie; & hanc esse illam consuetudinem laudabilem, ad quam concilium Constantiense in decreto suo provocet. Sed quam infirmis hæc quoque sententia nitatur argumentis, quilibet, ut credo, facile perspiciet, cum, ut Bugenhagius *f)* recte observavit, vox *sacramentum* & *sacramenta* a veteribus doctoribus non solum promiscue adhibeatur, sed etiam adhuc a sacerdotibus

C. lib. II. part. II. art. XVI. cap. 7. p. 1135.

- a)* Dial. de commun. sub utraque p. 645. sq. *b)* Ioan. Jueli opp. theol. tom. I. art. 2. de commun. sub utraque sect. 8. p. 7. *c)* epist. 3. & 7. ad Boh. *d)* abus. I. p. m. 21. *e)* in thesaur. chron. p. 374. *f)* in lib. *wider die Kelch-Diebe*, in specie *von Verbot des Kelchs* in concilio Constantiensi plag. d. 6. sqq. & e. 5. sq.

tibus pontificiorum missa, in qua tamen utraque species offer-
tur, sacramentum dicatur, ipsumque concilium Constantien-
se asserat, Christum sub utraque specie panis & vini hoc ve-
nerabile sacramentum instituisse: accedit, quod ex hoc voca-
bulo non liceat colligere, quænam præcise species sacramenta-
lis omittenda, quæ autem laicis sit danda. Negare equidem
non possumus, postquam dogma transubstantiationis publico
quodam decreto in hoc concil. Later. IV. robur accepit, ex
metu effusionis multos de subtractione calicis, periculum hoc
evitandi causa cogitasse, quosdam etiam, prout videtur Mor-
nayo, a) loco vini consecrati, vinum ablutionis & non con-
secratum suis propinasse; attamen decreto quodam concilii
adjutos hæc talia fecisse, est, quod negamus. Hinc nonnulli
ex pontificiis rectissime de communione sub una specie laicis
danda inveniri concilium Constantiense nullum de communio-
ne sub una specie laicis danda inveniri concilii decretum, ut
Vasquez b) Alphonsus de Castro c) Georgius de Valentia d) &c.

§. IV. Si autem quisquam ex nobis quæreret veram
originem & progressum communionis laicalis sub una specie,
ademptique calicis initium, cum Augustana nostra confessione
confiteri fas erit: e) *quod diu quidem manserit hic mos* (com-
municandi sc. sub utraque specie) *in ecclesia, non tamen consta-*
re, quando, aut, quo auctore sit mutatus. Ne tamen quidam ex pon-
tificiis jactitare possint, f) consuetudinem suam adeo vetustam
esse, ut initium ejus ne assignari quidem possit, etsi non annum,
seculum tamen, quo hæc pontificiorum praxis ecclesiam oc-
cidentalem invasit, indicare conabimur. Sæpius quidem a
primis seculis mutilatio cænæ dominicæ cum per hæreticos,
tum alios superstitiosos homines tentata, nunquam tamen, do-
ctoribus orthodoxis resistentibus, durabilis fuit. In secundo

A 3

statim

a) de S. euchar. l. I. c. XI. p. 294. b) Tom. 3. part. 3. disp. 216. c. 4. n.
42. c) lib. 6. adversus hæres. de Euchar. hæres. ult. d) lib. de legit.
usu sacram. c. 10. e) l. c. f) Chemn. l. c. p. 131.

Statim seculo surgebat Marcion, primogenitus ille diaboli, qui vinum abominabatur & in SS. eucharistia aquam loco vini adhibebat, sed illi strenue restiterunt viri inter cæteros celebres Justinus M. *a)* Irenæus *b)* Tertullianus *c)* Epiphanius *d)* & alii. Marcion in hoc errore assecclam sibi vidit Tatianum cum sectatoribus suis, qui Aquarii dicti, eo, quod vinum tanquam germen diaboli rejicientes, aqua in S. cœna utebantur, sed & his sese opposuerunt Irenæus *e)* & Epiphanius. *f)* Gnostici loco vini sanguinem menstruatam adhibuisse in S. eucharistia & oppugnatores Irenæum *g)* Tertullianum *b)* & Epiphanium *i)* habuisse, dicuntur. Tempore Cypriani seculo tertio nonnulli omisso vino, temperantiæ, ut videtur, prætextu, aquam adhibuerunt, quos sanctus hic martyr acriter impugnavit. *k)* Circa annum 340. nonnulli loco vini lac substituebant, alii linteum musto intinctum per totum annum reservabant, & tempore sacrificii partem ejus aqua lavabant, & sic offerebant. Iterum alii non auferebant quidem calicem, sed intinctam eucharistiam tantum (id est panem vino intinctum) pro complemento communionis porrigebant, eo videlicet prætextu, quod intincta infantibus forte & ægris extra ordinem nonnunquam data e. g. Serapioni *l)* in extremis agenti & puellæ cuidam a diabolo vexatæ: *m)* sed Julius I. pontifex Rom. Can. *cum omne* *n)* contra institutionem Christi, contra apostolicam & evangelicam doctrinam, contra ecclesiæ consuetudinem hæc fieri, graviter conquestus est, & ut utraque species panis & vini distincte exhibeatur, mandavit. Deinde mutatio quædam communionis sub utraque fiebat ab illis

a) Apol. 2. *b)* adv. hæ. 3. 6. & 42. sqq. & toto fere lib. 4. *c)* quinque libr. adv. Marcionem. *d)* hæ. 42. *e)* adv. hæ. I. 31. 34. 35. 39. *f)* hæ. 46. sq. *g)* adv. hæ. I. 24. *h)* tract. adv. gnosticos, quem scorpium inscripsit. *i)* hæ. 26. *k)* epist. 63. *l)* Euseb. H. E. libr. 6. c. 36. *m)* Prosper. Aquit. in sect. quæ inscribitur dimidium temporis c. 6. *n)* de consecr. dist. 2. cap. 7.

illis, qui panem benedictum, si non omnem tamen particulam quandam domum deferebant & postea interdum post longum temporis intervallum sumebant; quæ tamen perversa consuetudo abrogata & prohibita est anno circiter 390. in concilio Toletano Can. XIV. *Siquis acceptam a sacerdote eucharistiam non sumserit, velut sacrilegus propellatur*: & postea circa annum a N. C. 500. in Cæsar. Augustano Can. III. *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum*. Et sic restituta est ad integrum cœna domini. Tempore Leonis papæ circa annum 440. Manichæi, vinum tanquam fel draconis detestantes, Christoque corpus phantasticum affingentes, moliebantur introducere unius speciei sumtionem, sed Leo pontifex a) circa annum 449. sacrilegium, offendiculum & dissensionem præter doctrinam ab apostolis acceptam, esse pronunciat, ore corpus domini accipere *calicem vero sanguinis redemptionis nostræ haurire, declinare*. Sub Gelasio Papa anno circiter 490. communio sub utraque cœpta est immutari, non quidem ab hæreticis, sed a superstitiosis, ut videtur, christianis; verum illa superstitio mox ab ecclesia reiecta est & explosa, ut testatur canon ille Gelasii, *comperimus*. b) *Comperimus quod quidam sumta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacrati cruoris abstineant, quia nescio, qua superstitione docentur adstringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio nequit provenire*. Anno circiter 580. rursus in Hispania pullulare cœpit c) mos, quondam per Iulium damnatus, intinctum panem sumendi: hinc iisdem fere verbis canon Iulii papæ renovatus fuit in concilio Bracarense III d) anno 675. Circa annum 920. e) aliis f) 950. monachi ordinis Cluniacensis, effundendi calicis metu pertrans-

a) In serm. quadrag. IV. p. 33. b) de consecr. dist. 2. c. 12. c) Chemn. l. c. Mornay l. c. d) Conc. Brac. 3. c. 1. e) Chemn. l. c. f) Mornay lib. I. cap. XI. pag. 288.

transubstantiationem natu, aucto, adulto, inolito, in suis monasteriis intinctam communionem novitiis suis dandam statuerunt; *a)* sed contra morem aliarum ecclesiarum. Postea in concilio Turonensi circa annum 1055. infirmis etiam in aliis ecclesiis usus intinctæ eucharistiæ concessus fuit, *b)* qui secundum Dallæum *c)* aliosque iterum videtur esse abrogatus in concilio Claramontano 1095. ab Urbano II. Tandem florente Yvone carnotensi episcopo circa annum 1100. non jam ægris, sed & sanis *d)* tradi cœpta fuit; cui ritui vehementer inter alios reclamavit Hildebertus cœnomanensis episcopus. *e)* Hæc autem denuo videtur a Paschali II. *f)* anno 1118. refutata esse ac proscripta. Vel ante hunc intinctæ eucharistiæ usum, vel simul cum eo, quidam latinorum fistulas argenteas vel vitreas S. S. calici affixas, quas ordo romanus *g)* pugillares vocat, per quas vinum consecratum fuxerunt, propter metum periculi effusionis in SS. eucharistiæ distributione adhibuerunt teste Cassandro; *h)* quamvis Dallæus *i)* verosimilius esse putet, demum post interdictionem eucharistiæ intinctæ ab Urbano II. illos a monachis excogitatas & postea frequentatas esse. Tandem post Lombardum tempore scholasticorum circa annum 1250. postquam scilicet decretum concilii Lateranensis IV. de transubstantiatione, metum de sanguinis Christi effusione mirum in modum adauxerat, incepit invectæ alicubi particularis consuetudinis communicandi populum sub una specie mentio fieri. *k)* Non enim in omnibus ecclesiis hic mos viguit, neque ab omnibus

a) in cluniac. instituto l. 2. c. 35. de sacerdotibus hebdomario. *b)* concil. Turon. apud Yvonem, Reginonem & Burchardum. *c)* de cult. lat. relig. l. c. lib. V. c. 26. p. 712. *d)* Yvo de divinis offic. Mornay. l. c. p. 289. *e)* epist. 64. Calixtus de commun. sub una §. XVI. p. 93. *f)* Dallæus l. c. *g)* de offic. Miss. p. 25. *h)* in liturg. cap. 22. p. 50. & tract. de commun. sub utraque p. 1036. *i)* l. c. lib. III. cap. 28. p. 448. *k)* Chemn. l. c. p. 132. sq.

bus admissus fuit. Nam adhuc tempore Thomæ de Aquinas
a) Durandi *b)* Petri de Palude *c)* & concilii Constantien-
 sis quædam fuere, quæ veram formam cœnæ dominicæ con-
 stanter servarunt; prout Thomas Waldensis *d)* & ipsa pro-
 curatorum concilii Constantiensis petitio *e)* testatur. Non
 autem sine ulla sanctorum virorum offensione aut contradi-
 ctione novam hanc communionem in ecclesiam introductam
 esse putemus; verum restiterunt ei plurimi veritatis testes,
 prout inter alios testatur Alex. Alensis; *f)* & nullum omnino
 dubium est, *g)* inter illos quoque fuisse Waldenses, sive Lug-
 dunenses: hinc quidam *h)* inter errores a pontificiis scripto-
 ribus ipsis obiectos tertium fuisse volunt, eucharistiam sub
 utraque specie sacerdotibus & laicis sine discrimine dandam
 esse. His adjungit Dallæus *i)* ipsum Wiclefum, Anglum,
 quem inter propugnatores communionis sub utraque fuisse,
 variis rationibus evincere studet. Illi annumerandus quoque
 erit quidam nomine Matthias magister Parisiensis, Bohemus,
 pastor apud S. Nicolaum Pragæ, cujus Dn. præpos. Hermannus
von der Hardt k) quoque mentionem facit, eumque viginti
 quinque circiter annos ante Jacobum de Misa (de quo infra
 dicemus) plebem docuisse communionem sub utraque esse
 necessariam, ad illam invitasse, illamque exercuisse, mox
 tamen per magistratum ecclesiasticum ab incepto absterri-
 tum fuisse, juxta relationem autem Ioh. de Polemar anno
 1389. palinodiam cecinisse, ejusque scripta teste Theobaldo cum
 B aliis

- a)* In 3. part. summæ q. 8. artic. 12. it. 4. sentent. distinct. 2. art. 2. q. 1.
b) in ration. divin. offic. lib. 4. c. 42. *c)* 4. sentent. distinct. 2. q. 1. *d)*
 in lib. de sacram. contra Wicleff. tom. 2. c. 88. *e)* Dn. præpos. Her-
 mannus *von der Hardt* l. c. tom. IV. part. IV. sess. 13. p. 333. *f)* in 4.
 sentent. q. 53. memb. 1. Mornay l. c. cap. XI. pag. 294. *g)* Calixt. l. c.
 §. XXIV. p. 99. Pfeiff. actio rei amotæ part. I. cap. 2. §. 7. & part. II.
 cap. 4. §. Dallæus l. c. libr. V. c. 26. p. 714. *h)* Vid. Magd. Cent. XII
 cap. 8. p. m. 549. *i)* l. c. p. 713. Pfeiff. l. c. *k)* l. c. tom. III. proleg.
 pag. 20. it. conf. Cochlæi Hist. Hussit. lib. I. pag. 80.

aliis Wiclefi, Hussi, Milicci, Hieronymi 1410. damnata esse, refert. Quibus omnibus addere possemus Hussum & Hieronymum Pragensem, nisi infra pluribus de illis agendi daretur occasio, ad quam itaque hæc rejecta volumus. Ex his autem hætenus dictis satis constare posse arbitramur, quando consuetudo communicandi populum sub una specie ecclesiam latinam invaserit. Vidimus quomodo usus S. S. calicis in sacra cœna a primitivis christianis sancte juxta institutionem Christi fuerit asservatus atque contra hæreticos defensus, id quod per singula fere secula sanctorum patrum testimoniis confirmavit sæpe citatus Mornayus *a)* & Dallæus. *b)* Vidimus etiam, ut cum B. Calixto loquamur, *c)* ex determinatione modi præsentia domini, tum invec̃ta transsubstantiatione statuebatur corpus & sanguis ita crasse adesse, ut possit in terram projici, effundi, conculcari, enatam esse mutilationem sacramenti seculo circiter duodecimo, augmentum capisse seculo decimo tertio, maturuisse decimo quarto, tandem decimo quinto explosa & proscripta integritate decreto Constantiensi roboratum. Hætenus enim usum calicis nemini interdictum fuisse fateri omnes oportet. Græci *d)* interim, Moscovitæ, *e)* Abyssini, *f)* Maronitæ, *g)* Georgiani, *h)* Syri, *i)* Chaldæi, *k)* Armieni *l)* Coptitæ *m)* &c. hunc ritum ab ipso Christo institutum & in ecclesia primitiva usurpatum constanter, retinuerunt & etiamnum servant, ut insigne antiquitatis testimonium. Scopus & finis, quem ecclesia latina in interdictione tam sancti tamque necessarii ritus intendit, sine dubio nullus alius fuit, quam

a) L. c. cap. X, & XI. *b)* l. c. toto ferme lib. V. *c)* l. c. §. 47. *d)* vid resp. Ierem. Tubingæ datum. it. Metroph. Critopulus in conf. Cathol. cap. 9. it. Pfeiff. l. c. part. 2. cap. 8. *e)* Olearius in itiner. Moscovit. lib. 3. cap. 20. *f)* Francisc. Alvarez. itiner. cap. II. Pfeiff. l. c. cap. 10. pag. 69. sqq. *g)* Mornay l. c. cap. II. pag. 293. *h)* Corov. in itiner. lib. 2. pag. 201. *i)* Pfeiffer. l. c. part. II. cap. 97. *k)* Hild. in theol. dogm. cap. 20. pag. 328. *l)* Corov. l. c. p. 207. Pfeiff. l. c. cap. II. pag. 73. *m)* ibid. l. c. cap. 12. pag. 75.

quam ut dogma transubstantiationis eo melius stabilire, dignitatem missæ privatæ & prærogativam cleri præ laicis amplificare *a)* possit, quæ tam excellens per communionem sub utraque efficiatur, ut Gabriel Biel *b)* sacerdotes ob eam causam digniores omnibus sanctis laicis esse, ipsa quoque Maria, affirmare calem & sacerdotalem tolleretur, hæc dignitas nimium quantum vilesceret: hinc cardinalis Hosius *c)* dicit, quod hoc ipso & sacerdotium & sacrificium evertatur.

PERIODVS I.

continet fata calicis eucharistici ab ipso concilio Constantiense usque ad concilium Basileense.

HAtenus equidem multi viri & pietate, & doctrina celebres sanctique ecclesiæ doctores, novæ consuetudini laicos communicandi sub una tantum specie sacramentali scilicet panis, quæ, prout vidimus, sensim sensimque in ecclesiam occidentalem irrepsit, & verbis & scriptis contradixerunt & restitutionem cœna dominicæ ad pristinam formam a Christo præscriptam & præceptam anxie quæsierunt, publice tamen & majori animi fervore atque constantia idem negotium tractare incepit (secundum Bellarminum *f)*) aliosque circa annum 1412. secundum alios *g)* 1414. secundum quosdam *b)* vero anno 1415. proxime ante festum paschatos sub ipso concilio Constantiensi superiori anno ab imperatore Sigismundo in causa Hussi & dissidentium pontificum convocato,) quidam nomine Iacobus si-

B 2

ve

a) Val. Albert. interesse relig. art. 9. pag. 423. *b)* In Canone Missæ lect. 5. lit. f. *c)* l. c. pag. 650. *d)* disp. controuv. tom. II. de sacram. Euch. lib. 4. cap. 20. p. 882. *e)* Bohusl. Balbini epit. rerum Bohem. lib. 4. cap. II. p. 478. *f)* Theobald. hist. Huss. cap. 14. pag. 64. Dn. Präpos. Herm. von der Hardt. l. c. tom. III. p. 336. & 586. II. tom. IV. p. 187.

ve Iacobellus, quem alii Misnensem Saxonem, *a*) alii Misenum *b*) Bohemum faciunt, oriundum ex oppido Misa in flumine Misa, sito in circulo Pilsenensi, quod proprio nomine Strziebro appellatum fuit, unde ipse Iacobus de Misa interdum quoque de Strziebro cognominatus, prout id Dn. præpos. Herm. von der Hardt egregie ex antiquo msto vindobonensi, & solide, demonstravit *c*). Hic Iacobus sive Iacobellus, ipsius Æneæ Sylvii *d*) testimonio, *literarum doctrina & morum præstantia juxta clarus*, officio sacerdotali tunc temporis in æde S. Michaelis functus Husque partes cum aliis sectatus, quas tam præsentibus quam absentibus Husso & Hieronymo non modo strenue defendit, verum etiam Husso Constantiæ hærente, subito novam de communione populi sub utraque specie in sacra cœna quæstionem movit & publice in cathedra academica & suggestu eam proponere & docere ausus fuit *e*). Hussus tum Constantiæ degens, audiens hæc nova molimina Iacobelli, primo paululum indignari visus, postea tamen a Bohemis de sua sententia per literas rogatus, non modo hoc propositum laudabile Iacobelli approbavit, verum etiam ne illi, opus divinum tractanti, resisteretur, autor fuit, de quibus omnibus infra dicendi locus erit. Hæc autem brevibus hic recensere placuit, ut constet, Iacobum non ab Husso, uti forte videri posset, sed ab alio quodam conterraneo Petro Dresdensi, Drasensi, sive Trecenti *f*) (qui contemptim a Pontificiis Treccensis dictus *g*) & puerorum docendorum Prægæ curam habuit) quem iterum alii Saxonem a marchionatu Misniæ *a*) esse

a) Hagecius, Dubrav. in hist. Bohem. f. 23. vid. Bohusl. Balb. l. c. lib. 3. c. 10. pag. 222. Æneas Sylv. hist. Bohem. c. 35. p. m. 52. Cochl. hist. Hussit. lib. I. pag. 41. Bellarm. l. c. *b*) Theobaldus l. c. cap. 68. pag. 355. Dn. præpos. Herm. von der Hardt. tom. III. prol. pag. 57. *c*) l. c. *d*) l. c. *e*) Dn. Præp. Herm. von der Hardt. l. c. *f*) ibid. *g*) Kromeyer l. c. p. 945.

a) esse volunt, alii b) vero Bohemum Iacobi conterraneum fuisse, probabile esse putant, ortum fortasse ex opido Misæ urbi & flumini vicino Tauschkow ob der mis, trahentem, doctrinam hanc pontificiis novam, ad quam viam forte c) Petro stravere nuperrime damnata scripta Matthiæ, de quibus supra, hausisse, motum præcipue verbis Christi, apud Iohannem dicentis: nisi manducaveritis &c. prout id prolixè recenset Æneas Sylvius d) Iacobus Piccolomineus Card. Papinensis e) & Dubravius f).

§. II. Persuafus hac atque aliis rationibus Iacobellus, perquisitis sanctorum patrum codicibus, Dionysii præsertim ac Cypriani, non modo ipse monitori Petro assensit, sed ut idem sentirent cæteri publice suavit. Quam ob causam ante omnia theses de ea re conscripsit, quas more seculi Pragæ in cathedra academica, memorante Hagecio aliisque, ad ventilandum proposuit, omnesque magistros baccalaureos & studiosos ad opponendum invitavit, quam primam hujus argumenti disputationem postea academicam suam positionem appellare & allegare solitus fuit g). Hujus autem argumenta exhibent Hagecius & Theobaldus h) qui de toto actu disputatorio sequentia refert: Das Volk und Studenten versamleten sich auf angesetzten Termin in das Collegium Caroli IV. da dann M. Iacobellus kam und also redet: meine liebste Brüder und Söhne, wisset, daß ich in dem Gesetz Gottes den Weg des Lebens gefunden habe, da geschrieben steht: werdet ihr nicht essen das Fleisch des Menschen Sohns und trincken sein Blut, so habt ihr kein Leben in euch &c. wehe uns, die wir das von unsern Vorfahren nicht berichtet seyn, welche ohne Zweifel alle auf den Weg der Verdammniß sind. Was düncket euch, die Schrift ist

B 3

a) Æneas Sylv. l. c. Dubr. l. c. Cochli. l. c. Natal. Alex. H. E. N. T. sec. XV. & XVI. c. 2. p. 75. b) Dn. præp. Herm. von der Hardt. l. c. p. 20. c) ibid. d) l. c. e) Comment. lib. VI. f) l. c. g) Dn. præp. Herm. von der Hardt. l. c. pag. 21. h) l. c.

ist gewiß, die Wort sind des HErrn Christi selbst: wir wollen der Wahrheit statt und Raum geben, das Volk recht unterrichten, damit wir nicht Gottes Straffe, Zorn und Ungnade, so wir es geschweigen, uns auf den Hals laden. Da solches die andern Professore höreten, hielten sie starck Obstatt, oder Widerpart, zuletzt sieng M. Elias an: M. Iacobelle du irrest weit, dann Christus redet an den Ort nicht von dem leiblichen, sondern von geistlichen Gebrauch. Schlag hiemit das Testament auf, verlas aus demselbigen, da stehet Ioan. 6. v. 63. Der Geist ist's der da lebendig macht, das Fleisch ist kein Nuz, die Worte, die ich rede sind Geist und sind Leben &c. Es sezt auch M. Elias dieses hinzu: lieber Iacobelle, wann es je seyn sollte, warum hat er dazumahl seinen Leib zur Niesung nicht geordnet, oder die Entpfahung eingesezt? Iacobellus antwortet: aber nach dem Abendmahl hat er es allen zumahl also zu empfangen geboten. M. Elias antwortet: warum empfahest du es nicht nach dem Essen, sondern frühe? Derentwegen laß es igund anstehen, erwart, was das oecumenicum concilium davon schleust. Hac ratione de veritate rei, quam a Petro didicerat, certior factus, Iacobellus, illam salutarem de S. cena doctrinam, scripturæ & dictis patrum conformem, auditoribus quoque suis in templo S. Michaelis sequente die Iovis publice pro concione inculcare non dubitavit. Laudabili hoc exemplo admonitus & incitatus alius quidam pastor, nomine Sigismundus Rzepanski, proximo die non modo idem populum docuit; verum etiam calicem dominicum juxta veram formam & institutionem Christi plebi propinare non distulit a). Hæc omnia cum fierent, Iacobellus a rectoribus, ut ait Iacobus Piccolomineus b) imminenti huic malo ecclesiæ romanæ mature obviam eundum esse arbitrantibus, in sacello S. Michaelis prædicare quidem prohibitus fuit: in maiorem ta-

a) ibid. b) l. c.

men ecclesiam S. Martini receptus, liberam orationi cathedram nactus, populum publice, ne calicis communionem spernerent, sed tanquam singulare donum ad salutem necessarium, a servatore omnibus sine discrimine concessum, læta fronte susceperent, commonere non destitit. Quod fidelissimum Iacobi monitum magnum vulgi applausum meruit, fautores multos & sectatores (qui postea ab eo Iacobelliani *a*) a S. autem calice, cujus restitutionem urgebant, Calixtini *b*) dicti) sibi acquisivit & mox consensum magistratus & academice obtinuit *c*). Interim ab illis, qui curiæ romanæ toti addicti erant, præsertim a maioribus ecclesiasticis, nihil intermissum fuit, quod ad suppressendam novam hanc Iacobelli doctrinam valere poterat. Hinc publice privatimque Iacobum, ut ab incepto desisteret, monere & minis terrere tentarunt. *d*) Is ad Vicarium generalem in spiritualibus vocatus, comparuit quidem, se tamen flecti non sivit *e*) sed perrexit potius majori animi ardore & diligentia aliis quoque sanctam suam de S. cœna opinionem, quam ex S. scriptura & testimoniis patrum perceperat, communicare. Quapropter suæ ecclesiæ limitibus se circumscribi passus non fuit, sed alias quoque visitavit prædicando, officiando &c. contra interdictum, ut ait anonymus quidam in epistola elenctica ad Iacobellum, *f*) de qua infra, ita, ut ne fulmine excommunicationis quidem, quo ipse cum suis petebatur, *g*) a proposito deterreri potuerit, quin animosior potius redditus fuerit ad perficiendum opus Dei, ad quod missus erat.

§. III. His factis & fatis Iacobelli, quantum ad novam ab eo.

- a*) Hofman. seu Hosman. tract. de commun. sub utraque, edito anno 1421. Cusanus in epist. 7. ad Bohem. *b*) Abr. Bzovii annal. eccles. rom. XV. ad annum 1416. p. 525. *c*) l. c. *d*) Dn. præp. Herm. von der Hardt. l. e. pag. 22. *e*) ibid. & part. XIV. cap. 1. p. 358. sq. *f*) ibid. cap. V. p. 350. seq. *g*) ibid. cap. II. p. 344. Iacob. in vind. contra Brodam. part. I. cap. XXXIX. ibid. part. XVI. pag. 508.

eo resuscitatum communicandi populum sub utraque specie ritum attinet, præcognitis, adhuc paucula quædam, de scriptis, quæ tum ipse pro defendenda sua sententia, tum adversarii ejus theologi pontificii pro ea oppugnanda & destruenda hoc anno ediderunt, dicenda restant. Inter illa autem prima statim vice notanda venit *demonstratio Iacobelli, seu Iacobi de Misa per testimonia scripturæ, patrum atque doctorum, communicationem calicis in plebe christiana esse necessariam a)*. Constat hoc scriptum ex quatuor capitibus & est quasi compendium omnium argumentorum, quibus inductus Iacobus tam strenue tamque constanter communionem laicalem sub utraque specie urfit atque defendit, de his vero in fine hujus periodi pluribus agendi locus erit. Ex theologis & doctoribus pontificiis, qui Iacobi conatibus fortiter resisterunt & novam ejus doctrinam scriptis impugnarunt, est *Anonymus quidam theologus, sive Nicolaus Dinkelspuel, sive alius fuerit. Hic etenim in concilio Constantiensi tunc degens longam epistolam elencticam b) ad Iacobum de Misa & contra communionem sub utraque consignavit, quæ, in septendecim capita divisa, esse potest instar complexus omnium rationum & responsionum, quibus romanæ ecclesiæ additi suam laicos sub una specie communicandi consuetudinem expolire & munire, veram autem suæque adversam quondam oppugnare soliti fuere & adhuc non infrequenter utuntur. Theologi hujus vestigia alius quidam vir tum temporis inter pontificios celebris M. Andreas de Broda doctor & professor in academia Pragensi secutus est & idem cum eo negotium suscipere non recusavit. Eam ob causam non modo brevibus opusculis, verum etiam fusioribus scriptis Iacobellum ejusque doctrinam aggressus est: de illis tractatulus ipsius c) qui quindecim capita continet & superioris epistolæ stylo & argumen-*
tis

a) ibid. part. XXI. p. 805. sqq. b) ibid. part. XIV. pag. 338. sqq. c) ibid. part. XV. pag. 392. sqq.

tis est adornatus: de his vero *fragmenta*, quæ in *vindictis a)* prolixis Iacobelli supersunt, testantur. Hæ *vindictæ*, de quibus jam dictum, sunt conscriptæ a Iacobo de Misa contra *opus majus Brodæ*, pro communione plebis sub utraque specie, & duabus partibus principalibus absolvuntur. In prima parte, quæ quinquaginta capita complectitur, dicta & sententias patrum de communione sacra adducit, examinat & male contortarum & explicatarum autoritatum a Broda verum sensum exponit: in secunda parte, quæ triginta capitibus distincta est, agit de jure mutandi antiquos ecclesiæ ritus.

§. IV. Vix mensis præterfluxit, quando grande hoc Iacobelli facinus concilio quoque innotuit. Episcopus enim Lutomislenfis Bohemus, ad quem præcipue Iacobi Misæi scripta eucharistica hoc tempore Constantiam perlata, novam rem Pragæ subortam esse statim indicavit *b)* ac eo nomine, quasi ab Husso originem traxisset, Bohemos quavis occasione accusavit. Cum autem varii rumores de novo hoc negotio eucharistico spargerentur in concilio, nobiles Bohemi Constantiæ tum temporis commorantes per *Petrum de Mladonyevvitz* baccalaureum in artibus *epistolam* quandam ad concilium conscribi curarunt *c)*, in cuius prima parte pro liberatione Husi Gotlebiæ in carcere detenti concilium sollicitarunt, in altera susorros iniquos a communione plebis sub utraque, quam in Bohemia vigere, negare non poterant, declinant, petentes, ne concilium obrectatoribus aures præberet. Traditum fuit hoc scriptum concilio die 14. Maji *d)* cumque Episcopus Lutomislenfis sensit, postremam partem se quoque ferire, utpote qui acta

C

Iaco-

a) Ibid. part. XVI. pag. 416. *b)* ibid. tom. IV. part. III. pag. 187. *c)* ibid. pag. 188. *d)* ibid.

Iacobelli concilio denunciaverat, prolixam quandam *apologi-*
am a) pro se, concilii permisso, contexit & publice die 16. Maji
in concilio ad postremam partem epistolæ Bohemorum nobi-
lium respondit & simul ut mox de opportuno remedio Bo-
hemiam contra novas pestíferasque hæreses provideat, obse-
cravit. Postquam itaque hoc modo concilium de nova hac Ia-
cobelli communione certius fuit redditum, statim hæc mate-
ria publice tractari cœpit inter patres concilii Constantiensis,
& post multos congressus & frequentes deliberationes, teste
Gersone, sex tandem *conclusionibus* formatis, usum calicis eu-
charistici, quem urgebat Iacobus, condemnarunt, & XIV Iun.
concilio forte exhibuerunt *b)*. Ex his deinde proximo die sab-
bathi, XV Iun. in Sess. XIII generali, præfente cæsare Sigismun-
do, præfide Ioh. episcopo Ostiensi cardinali Vivariensi, *decre-*
tum condemnatorium de sententia Iacobelli compilatum est. Il-
lud autem petatum fuit a promotoribus & procuratoribus con-
cilii Ioanne de Piro *c)* & Ioanne de Scribanis his verbis:
quia in nonnullis mundi partibus perversus mos pullulare incæpit, ut
sacerdotes laicos sub utraque specie, panis videlicet & vini, communi-
care non cessent, contra Romanæ & universalis ecclesiæ consuetudi-
nem approbatam: unde scandala & hæreses verosimiliter oriri posse
suspiciamur: petimus nos, promotores & procuratores bujus sanctæ
synodi, in spiritu sancto legitime congregatæ, per vestras reveren-
dissimas paternitates provideri salubriter ecclesiæ sanctæ Dei. Sta-
tim atque hæc petitio oblata ac recitata esset, archiepiscopus
Mediolanensis Bartholomæus cum aliis episcopis, nomine qua-
tuor nationum & totius concilii, ambonem ascendit & clara
voce prælegit ordinationes quasdam & decreta concilii, inter
quæ fuit & illud, quo hæresis Iacobelli damnabatur & totidem
ver-

a) ibid. pag. 209. sq. *b)* ibid. part. IV. pag. 331. it. tom. III. part. XVII.
pag. 586. sqq. *c)* ibid. pag. 333. Bzov. l. c. ad annum 1415. pag. 415.
d) ibid.

verbis ita sonat a) In nomine sanctæ & individue Trinitatis Pa-
tris Filii & Spiritus Sancti amen. Cum in nonnullis mundi par-
tibus quidam temerarie asserere præsumant, populum christianum
debere sacrum eucharistiæ sacramentum sub utraque panis & vini
specie suscipere & non solum sub specie panis, sed etiam sub specie
vini populum laicum passim communicent etiam post cœnam vel
alias non jejunum, & communicandum esse pertinaciter asserant,
contra laudabilem ecclesiæ consuetudinem rationabiliter compro-
batam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conan-
tur, a capite incipiendo: hinc est, quod hoc præsens sacrum Con-
stantiense concilium generale in spiritu sancto legitime congrega-
tum, adversus hunc errorem salutem fidelium providere satagens,
matura plurium doctorum, tam divini quam humani juris, delibe-
ratione præhabita, declarat, decernit, definit: quod, licet Chri-
stus post cœnam instituerit, & suis apostolis ministraverit sub utra-
que specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen, hoc
non obstante, sacrorum canonum auctoritas laudabilis & approba-
ta consuetudo ecclesiæ servavit & servat, quod hujusmodi sacra-
mentum non debet confici post cœnam, neque a fidelibus recipi non
jejunis, nisi in casu infirmitatis, aut alius necessitatis, a jure vel
ab ecclesia concessa vel admissa. Et sicut hæc consuetudo ad vitan-
da aliqua pericula & scandala rationabiliter introducta est, sic
potuit simili aut majori ratione introduci & rationabiliter obser-
vari, quod, licet in primitiva ecclesia hujusmodi sacramentum re-
ciperetur a fidelibus sub utraque specie, tamen postea a conficien-
tibus sub utraque specie, & a laicis tantummodo sub specie panis
suscipiatur. Cum firmissime credendum sit, & nullatenus dubi-
tandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie pa-
nis, quam sub specie vini, veraciter contineri. Vnde, cum hujus-
modi consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter intro-
ducta, & diutissime observata sit, habenda est pro lege, quam non

licet reprobare, aut sine ecclesiæ auctoritate pro lubitu innovare (immutare.) Quapropter dicere: quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum. Et pertinaciter asserentes oppositum præmissarum, tanquam hæretici arcendi sunt, & graviter puniendi per diæcesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ pravitatis, in regnis seu provinciis, in quibus contra hoc decretum aliquid forsitan fuerit attentatum, aut præsumtum, juxta canonicas & legitimas sanctiones, in favorem catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores salubriter adinventas. Item ipsa sancta synodus decernit & declarat, super ista materia reverentissimis in christo patribus, & dominis patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis & eorum in spiritualibus vicariis, ubilibet constitutis, processus esse dirigendos, in quibus eis committatur & mandetur auctoritate hujus sacri concilii, sub pœna excommunicationis, ut effectualiter puniant contra hoc decretum excedentes. Eos vero, qui in communicando populum sub utraque specie panis & vini, exorbitaverant, & sic faciendum esse docuerunt, si ad pœnitentiam redeant, ad gremium ecclesiæ suscipiant, injuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui vero ex illis ad pœnitentiam redire non curaverint, animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos ut hæretici sunt coercendi, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilia brachii secularis. Et hoc quidem est primum illud de communione sub una decretum, ob quod Lutherus non immerito concilium Constantiense *Obstantiense* *a)* (etsi hoc judicium Bellarmino *b)* & aliis pontificiis, utut huic concilio non per omnia æquis, iniquum esse videatur) appellavit, eo, quod, *non obstante* institutione christi & praxi apostolorum & primitivæ ecclesiæ, sola ecclesiæ Romanæ auctoritate

a) Heidegg. histor. papatus period. 5. §. 140. pag. 176. *b)* lib. I. de concil. cap. 7.

tate sensim sensimque introductam communionem plebis sub una tantum specie sacramentali firmavit atque roboravit, veram autem & christi institutioni conformem sub utraque specie eucharistiam hoc ipso implicite prohibuit & damnavit: quamvis Wilhelmus Lindanus Ruræmundanus episcopus *a)* cum Cassandro *b)* putet, non, uti vulgo dictatur, in hoc decreto prohibitam fuisse laicis utriusque, sed defensam tantum unius speciei communionem, tum in ecclesia antiquissima ex more usitatissimam. Hunc enim decreti sensum, ait, efflagitare ipsam patrum concilii antithesin, qua hanc concilii constitutionem novo Hussitarum errori, qui illos sacrilegii accusabant, opponunt, ita tamen, ut iis intelligatur utriusque speciei communio interdicta atque prohibita, donec ecclesiae autoritate liceat, apud quos illa tunc exoleverat. Deinde id ex eo probat, quia a concilio Constantiensi nihil in Græcanica, aut Orientali, aut Indiana, imo Septentrionali ecclesia de communione sub utraque specie fuit immutatum, uti nec in Dalmatiana ecclesia, imo nec in Romana, quando in hunc usque diem consecrante pontifice diaconus non conficiens de calice combibat. Largimur equidem lubentissime cum B. Gerhardo *c)* Lindano & Cassandro, verba hujus decreti citra omnimodum calicis interdictum exponi posse, nihilominus, dum communionem sub una contra Christi præceptum approbavit, cum Alberto Pighio *d)* dicere haud immerito possumus, concilium Constantiense etiam in hac re *contra manifestas scripturas, contra vetustatis auctoritatem & catholicam ecclesiae fidem, decrevisse.*

C 3

§. V.

a) lib. 4. panopl. evang. c. 56. fol. 143. *b)* Consult. art. 22. p. m. 133.
c) l. c. cap. 1136. *d)* In lib. de Hierarchia

§. V. Cum autem hoc modo sex conclusiones formatæ & decretum concilii ad extirpandam hæresin Iacobellianam ad Iacobellum quoque pervenissent, ille his ipsis magis animatus & instigatus *apologiam* a) quandam pro se suaque doctrina contra sex conclusiones doctorum & publicum decretum concilii Constantiensis componere non dubitavit, in qua conclusiones, decretum horumque rationes examinat & refutat, suæque sententiæ veritatem monstrat capitibus undecim. Quando quidem vix fuscitatum hoc a Iacobello negotium eucharisticum non solum Constantiensis concilii sententiam erat expertum, sed & a Iacobello vindicari cœperat, quiescendum haud rati etiam alii theologi, vel Iacobello obviamituri, vel concilii definientis auctoritatem defensuri. Oppugnatus proinde a pluribus viris clarissimis, inter quos est *theologus* quidam *anonymus*, qui hoc quoque anno *tractatum* quendam edidit *contra Iacobum de Misa, & speciatim contra communionem laicorum sub utraque specie*, a) qui duabus partibus, generali & speciali, distinctus conspicitur. In parte generali agit de variis dogmatibus Iacobi de Misa & asseclarum ejus Bohemorum, nec non Wiclefistarum illius temporis, capitibus quinque: in secunda parte speciali prolixè differt de communione sub una in tribus tractatibus peculiaribus, quorum primus exhibet generalia momenta ac fundamenta pro explicanda doctrina communionis sub una, septendecim capitibus: secundus recenset argumenta pro communione laicali sub una specie, octo capitibus: tertius examinat rationes Iacobi de Misa pro consuetudine sua communicandi plebem sub utraque specie allatas, capitibus quinque.

§. VI. Sed, ut etiam de Hussi sententia & approbatione circa novam hanc Iacobelli doctrinam quidquam certi constet,

a) Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. tom. III. part. XVIII. pag. 591. sqq. b) Christ. Walpurg. Histor. Hussit. part. II. pag. 281. sqq.

stet, sciendum, quod jam ante auditam novam controversiam eucharisticam Pragæ motam & priusquam in carcerem conjiceretur Constantiæ, conscripserit *resolutionem quæstionis de sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo*; in qua licere quidem & expedire, ait, utraque specie in S. cœna frui, idque ex verbis institutionis Christi sive ipsius S. scripturæ, deinde etiam ex testimoniis antiquitatis probat, de necessitate tamen illam sumendi nihil determinat. Postquam autem in carcerem conjectus & ab episcopo Constantiensi in vicinam arcem delatus esset, eum oravit Io. Chlum, Baro Bohe-mus, ut judicium suum, de communione calicis, suis aliquando denunciandum, ferret a): Tum ille *de sacramento calicis*, inquit, *babetis scriptum, quod scripsi in Constantia, in quo sunt motiva, & nescio aliud dicere, nisi quod evangelium & epistola sonant directe, & tantum fuit in primitiva ecclesia. Si potest fieri, attentetis, ut saltem permittatur per bullam illis dari, qui ex devotione postulaverint circumstantiis adhibitis*. Eandem ob causam quoque ipse M. Stephanus Paletz & Michael de Causis b) adversarii ipsius infensissimi, articulorum adversus ipsum Johanni XXIII oblatores hunc faciunt primum: quod scilicet publice calicem eucharisticum populo ministrandum docuerit, idque adhuc discipuli ejus Pragæ faciant. Nec approbavit tantum Hussus summionem sacramentalicis, verum etiam impedimenta, quæ ipsi & Iacobo eam urgenti obstare potuerunt, removit. Monuit etenim quendam e discipulis suis primarium, nomine Gallum Haulikom, in epistola, die II Maji, ad illum scripta c) ne Iacobello ejusque communio-ni sub utraque, quam Christus per se & per suum apostolum instituisset, porro, quemadmodum fecerat hætenus, resisteret

a) epist. 47. tom. I. 71. Christ. Walpurg. l. c. part. II. pag. 313. & 316.

b) ibid. pag. 256. c) epist. 16. Theob. l. c. pag. 66. Christ. Walpurg. l. c. pag. 477.

sisteret & hoc ipso scissio inter fideles fieret. Vt etiam cognosceret motiva pro communione calicis, eum ad librum a se Constantiæ scriptum remisit. Pari modo alium quendam sectæ suæ sacerdotem *a)* hortatus est: *hortare*, inquit, *ad confessionem fidei & communionem utriusque speciei, corporis & sanguinis Christi, ut qui de peccatis suis vere penitentiam egerunt, eo sæpius ad communionem accedant.* Ex his omnibus factis constare posse arbitror, quod etsi Hussus, quod tamen quidam volunt *b)* non fuerit autor *c)* resuscitati ritus communicandi populum sub utraque specie, illum tamen probaverit, non impugnare jusserit & morte tandem sua obsignaverit. Quemadmodum enim ipse secundum Dubrabium *d)* prædixerat, *poculum hunc Bohemorum mortem sibi esse acceleraturum*, ita etiam evenit, quando hoc ipso anno 1415 d. VI Julii hic vir constans, Bohemicæ scholæ princeps, linguæ potens & mundioris vitæ opinione clarus, juxta ipsorum adversariorum *e)* testimonium, Constantiæ rogo impositus, constanti animo contra fidem Imperatoris & concilii concrematus est *f)* Ejus succosor in templo Bethlehemitico fuit Iacobus de Misa *g)*.

§. VII. Hujus uti in vita, ita etiam in morte, fidelis comes fuit Hieronymus Pragensis, qui, dum calicem eucharisticum simul cum Hussu defendit *b)* etiam cum illo acerbissimum martyrii calicem, antea ex humana infirmitate recusatum, bibere anno 1416. d. 30. *i)* mensis Maji cogitur eadem con-

a) Epist. 9. Nat. Alex. l. c. pag. 80. *b)* Mornay l. c. cap. XI. pag. 304. *c)* Nat. Alex. l. c. *d)* l. c. lib. XXIII. *e)* Æn. Syl. l. c. cap. cap. 35. p. 50. *f)* ibid. c. 36. p. m. 53. Christ. Walpurg. l. c. part. II. p. 550. Nat. Alex. l. c. §. XI. pag. 88. *g)* Bohusl. Balb. l. c. lib. IV. cap. XI. pag. 478. *b)* Mornay l. c. *i)* Æn. Sylv. l. c. Nat. Alex. §. XV. pag. 90. Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. part. IIX. p. 770. sqq.

constantia, ut testatur Poggius Florentinus *a*). A morte Husli & Hieronymi in tres potissimum sectas divisus est populus Bohemicus *b*). Una fuit eorum, qui pontificem Romanum ut ecclesiæ principem & Christi vicarium agnoscebant. Altera eorum, qui cœnam Domini integram recipiebant & in missis nonnulla recitabant lingua populari, cæteris autem in rebus a pontificiis nihil differebant; hi alio nomine dicebantur Hussitæ Pragenfes *c*), a Iacobo Iacobellani, a calice Calixtini, a communione sub utraque utraquistæ, *d*) a Rockyzano postea Rockyzanistæ *e*). Tertia erat illorum, qui non longe post Thaboritæ dicti, *f*) quorum reliquiae a pontificiis odiofo nomine Waldensium et Picardorum *g*) postremis temporibus fuere insigniti. Hi, praeterquam, quod pontificem romanum eiusque clientelam omnem appellabant antichristum, in multis aliis ab ecclesia romana discedebant: quapropter inter has sectas, ob diuersitatem doctrinae, infinita fere fuere dissidia, iurgia et contentiones, ita, ut mox in apertum bellum erupuerint, de quo infra. Quando autem de calice eucharistico res agebatur et Iacobitæ et Thaboritæ unanimiter eius defensionem suscipiebant ac tanto quidem ardore, ut truculentissimum adire bellum, cuius primordia hic annus præbet, non vererentur. Postquam enim Hussus & Hieronymus sancti calicis propugnatores contra omnem omnino fidem e medio essent sublati, atrocibus his factis exacerbati Hussitæ inique ac crudeliter in eos actum fuisse divulgaverunt, scedere inter se inito, firmatoque literas atroces & minaces *h*) ad concilium miserunt, a quo citati compare-

D

re

a) in epist. ad Leonardum Aretinum. *b*) Sleid. comment. lib. III. *c*) Bzov. l. c. ad annum 1421. pag. 612. sqq. *d*) Heidegg. l. c. p. 337. Pfeiff. l. c. part. I. cap. 2. p. 9. sq. *e*) Cron. Wimpina sect. halucin. & schismat. fol. XXIX. sqq. *f*) Aeneas Sylv. l. c. c. 40. pag. m. 61. *g*) Camerar. in histor. fratrum Bohem. *h*) Christ. Walpurg. l. c. part. III. pag. 562.

re noluerunt *a*), sed martyrum sanguinem & scriptis & armis ulcisci, articulos Hussi firmare, præcipue vero communionem sub utraque, concilii decreto interdictam, quovis modo promovere secum constituerunt, negotium hoc urgentibus magistris Petro Dresdensi, Iacobello, Iessenitz, Chrystan, Sueyna, Gytzin, Spizka, Cardinalis, Coranda, Idislaus, Markolt & aliis. In horum facta versus quosdam a pontificio quodam sed crasso filo compositos exhibet Cochläus *b*), quos hic recensere operæ pretium non esse existimavimus, sed potius de his Bohemorum actis in testimonium adducimus literas illas concilii Constantiensis hoc anno ad Cæsarem Sigismundum absentem datas *c*), in quibus varios excessus Bohemorum recensendo de communione sub utraque, ab ipsis constanter exercita, hunc in modum loquitur, *item ultra illos errores contra determinationes sacri concilii Constantiensis prædicant populum debere communicare sub utraque specie sub pæna damnationis æternæ. Et ita populum passim communicant in civitatibus & villis*: adjiciunt etiam alia multa de perturbato Bohemiæ statu, in qua omnia jam ad arma spectabant, quas turbas imminentes quondam theologum quendam Germanum Iacobello, calicem salutis se invenisse jactanti, prædixisse fert Bzovius *d*) his verbis: *Non tu calicem salutis, sed cyathum furoris & poculum ruinæ Bohemis suppeditasti, ut illo hausto furiant, vomant & insaniant, & mutuis ad extremum præliis inter se dimicent.*

§. VIII. Pergunt hoc anno Hussitæ, & quidem majori cum animi ardore, Hussi præcipue vero Iacobelli, de communione sub utraque laicis danda, doctrinam & scriptis & armis firmare atque munire. Quapropter ipsa quoque *academia*

a) Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. tom. IV. part. IX. pag. 780. sqq. *b*) l. c. lib. 4. pag. 170. *c*) Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. tom. IV. part. IX. pag. 1078. *d*) l. c. ad annum 1416. p. 525.

demia Pragensis, in qua tum temporis rector *a)* erat Iohannes cognomento Cardinalis magister in artibus & baccalarius consensum suum cum Iacobello in *publica* quadam *confessione*, cui nomen *salutaris consilii* inditum, die 10. mensis martii anni 1417. sub ipso concilio Constantiensi iussu conventus Pragensis declaravit *b)*. In hac Iohannes Cardinalis totusque cœtus magistrorum almæ univers. & studii Pragensis indicant se plurimorum fidelium tam magnatum & nobilium, quam aliorum conditionis promiscuæ hominum crebris petitionibus urgeri, quatenus ipsis in materia venerabilis sacramenti eucharistiæ, an id sub utraque specie a cunctis Christi fidelibus de lege evangelica nostri præceptoris, velut saluti expediens licenter sumi possit, atque a clero eisdem ministrari expediat, suæ confessionis fidem plenam faciant. Cum igitur fidelium saluti omnibus modis inservire adstringantur, ipsis fideliter se profiteri, præsertim cum concilium Constantiense prædictam formam communionis sub utraque specie asseruerit, fuisse a Deo institutam & ministratam, & sic in primitiva ecclesia diutissime observatam, Salvatorem nostrum e mundo discedentem sacramentum suum tradidisse omnibus fidelibus in refectionis causam, cœnæ suæ magnificæ plenitudinem, augmentumque merito sub utraque specie panis & vini pro loco & tempore assumendum, & ipsos suo adstrinxisse juramento sub pœna non habendæ vitæ regnique cœlestis digne impulisse ad fruendum. Imperiali quoque verbo suis discipulis dixisse ministerialiter dividendum. Quapropter se omnes fideles hortari per viscera misericordiæ Dei, ut ad hoc vivificum duplicis speciei, unius tamen fidei sacramentum utilissimum accedant & pro-

D 2

a) ibid. Christoph. Walpurg. l. c. part. III. pag. 597. seqq. *b)* Dn. præpos. Herm. von der Harde. l. c. tom. III. part. XX. pag. 761. seqq.

„& properent. Quod si a plurimis ex antecessoribus, aut
 „coexistentibus secum fanis & ægris, vel ignoranter vel sim-
 „pliciter hoc observatum non fuerit, aut alio casu, nequa-
 „quam caute aut commodiose observari quiverit; posse ta-
 „men, ut sperent a domino simplicitati eorum aut necessi-
 „tudini misericorditer indulgeri. Quod si vero huic consti-
 „tutioni ac professioni suæ, utpote institutioni & doctrinæ
 „Dei convenienti, humana quævis constitutio aut potestas
 „obstaret, hujusmodi humanæ inventionis dogma tanquam
 „suspectum & a veritate evangelica prorsus alienum esse &
 „nullatenus advertendum. Quin potius veritati Christi au-
 „toris, quæ omnium jussa præponderet, cui & contra-
 „ria consuetudo aut inventio debeat cedere, studiosissime
 insistendum. Hanc Pragensis academix confessionem ab
 Hussitis tanquam legem evangelicam & loco generalis de-
 creti acceptam esse dicit Bzovius *a)*, Cochläus *b)* vero ejus
 temeritatem, vanitatem & falsimoniam frustra ostendere co-
 natur. Exemplum academix secutus *senatus & clerus Pra-*
gensis etiam *confessionem* de quatuor articulis, inter quos pri-
 mus de communione sub utraque laicis danda ediderunt *c)*.
 Confessiones hæ Bohemorum de necessario calicis usu, quan-
 do ad concilium Constantiense pervenerunt, novis ansam de-
 derunt vel consiliis vel scriptis. Patribus quippe concilii
 consultum fuit visum, uberioribus scriptis vel animum vel
 fidem illorum oppugnare aut expugnare. Consiliis potius
 quam armis rem expediendam esse rati: hinc *Iob. Gerson* can-
 cellarius regis galliæ, ut legatus Constantiam missus, magnæ
 in concilio autoritatis, novum hunc a concilio theologis in-
 junctum laborem haud detrectaturus consilium mox aliquod
 suppeditavit, quo pacto anceps hoc literarum cum Iacobello
 & Bohemis negotium esset tractandum & conficiendum.

Edit

) l. c. ad annum 1417. p. 551. *b)* l. c. pag. 162. sqq. *c)* Christ. Walpurg.
 l. c. part. III. pag. 602. sqq.

Edit autem hoc suum *publicum consilium* a) jussu concilii pro expugnanda doctrina Iacobelli & Bohemorum eodem hoc anno 1417. die 20. Aug. In hujus præfatione dicit se velle proferre cum evangelica paupercula duo minuta, quæ dici possent duplex ille denarius, quem samaritanus protulit & dedit stabulario pro cura vulnerati: unum denarium decem speculativas regulas sibi inscriptas habere & has decem regulas generales de autoritate scripturæ & illam interpretandi jure proponit in cap. i. consilii sui: alterum continere decem practicas regulas speciales pro expugnanda doctrina Bohemorum, sub Constantiensi concilio resuscitata, de laicorum communicatione, facienda de necessitate salutis sub utraque specie cap. ii. Gersonem secutus est *Mauritius de Praga* in acad. Pragensi prof. theol. in concilio Constantiensi tum præsens, qui publica concilii autoritate & mandato munitus, Iacobellum ejusque communionem sub utraque *duobus tractatibus* aggressus est, quorum alter b) die 8. mensis decemb. prodiit, in quo in eo præcipue occupatus est, ut ecclesiam & concilium Constantiense habere jus calicem dominicum subtrahendi & ejus autoritati & determinationi quemlibet obedire oportere, ostendat; comprehendit hic libellus sedecim capita. Alter c) est directus contra unum opusculorum Iacobelli anno 1415. editum, scilicet contra supra jam memoratam demonstrationem ipsius per testimonia scripturæ patrum atque doctorum communicationem calicis in plebe esse necessariam huic operi Mauritano insertam: in hoc rationes Iacobi pro ipsius sententia ex testimoniis scripturæ & sanctorum patrum allatas, examinat easque refutandas suscipit in capitibus sex. Sed hæc & alia pontificiorum scripta hoc anno in lucem edita, non impedire potuerunt, quin Hussita-

D 3 rum

a) Dn. præpos. Herm. von der Hardt tom. III. part. XX. pag. 766

b) ibid. part. XXI. pag. 1779. sqq. c) ibid. part. XXII. pag. 805. sqq.

rum numerus atque potentia quotidie fere crescerent & invalescerent. Non modo enim eorum ad triginta millia, memorante Ænea Sylvio *a)*, apud castellum Bechingen convenire & trecentis mensis erectis ibi omnes calicem eucharisticum sumserunt: verum etiam templa plurima cum hoc *b)* tum sequenti anno *c)*, in quibus calicem S. S. ministrarunt & Hussi & Hieronymi memoriam quotannis die 6. julii celebrarunt, a Wenceslao rege, sibi ab illis timente, precibus præcipue Nicolai ab Hussinetz nobilis cujusdam Bohemi impetraverunt, plurima tamen monasteria & templa spoliarunt ac diruerunt *d)*.

§. IX. Tam ingentes Hussitarum vires ut aliquo modo frangerentur, *patres* concilii cum Martino V. superiori anno in pontificem electo congregati fuere, & medium invenerunt Bohemos ab Hussitica hæresi reducendi: huncque in finem promulgarunt anno 1418. *e)* secundum alios *f)* vero anno 1417. *articulos XXIV.* Bohemis proponendos, juxta quos inquisitio esset instituenda. In his articulo XII. mandatur: *ut omnes seculares, qui communicaverunt sub utraque specie vel alios compulerunt & præsertim post inhibitionem sacri concilii abjurent illam hæresin & jurent illam communionem non promovere, sed pro posse impedire.* articulo XVI. vero, *ut omnes tractatus Iacobelli sub compositione de utraque specie reponantur & comburantur.* Ad promovendum hoc inquisitionis negotium pontifex Martinus V. die 22. mensis febr. *bullam quandam g)* publicat, in qua inquirere jubet in omnes Hussos & Wicleffos ad dictos

a) l. c. cap. 36. pag. m. 55. *b)* ibid. Theob. l. c. cap. 27. pag. 182. Christ. Walpurg. l. c. part. III. pag. 618. *c)* Æn. Sylv. l. c. pag. m. 56. Theob. l. c. cap. 28. pag. 186. Christ. Walp. l. c. part. III. pag. 625. seqq. *d)* Æn. Sylv. l. c. Cochl. l. c. lib. 4. p. 155. *e)* Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. tom. IV. part. XII. pag. 1514. sqq. *f)* Abr. Bzov. l. c. ad annum 1417. pag. 553. *g)* Christ. Walp. l. c. part. III. pag. 638. sqq. Dn. præpos. Herm. von der Hardt l. c. tom. IV. part. XII. pag. 1518. sqq.

dictos eosque graviter punire; præscribit quoque articulos, juxta quos in interrogationibus suis procedere debeant inquisitores. Inter has est illa de communione sub utraque: *utrum credat, quod consuetudo communicandi personas laicales sub specie panis tantum, ab universali ecclesia observata & per sacrum concilium Constantiense approbata sit servanda, sic quod non liceat eam reprobare, aut sine ecclesiæ auctoritate pro libito immutare. Et quod dicentes pertinaciter oppositum tanquam hæretici vel sapientes hæresin, sint arcendi & puniendi.* Die 8. calend. april. idem pontifex *alias literas a)* ad Bohemos scripsit, se dolenter auribus accepisse, quod doctrina orthodoxa in Bohemia fere sit extincta, & enarrando varios excessus Hussitarum inter alia questus est: *quod constitutiones frivola contra determinationem & decreta sanctæ matris ecclesiæ & præsertim super communione sub utraque specie temerarie promulgentur & nonnulli laici catholici ad hujusmodi communicationem sub utraque specie suscipiendam manu seculari sæpius constringantur.* Hortatus denique, ut omnes Bohemi hæretici ad gremium sanctæ matris ecclesiæ revertantur, inobedientibus vero est minatus. Quod ad res bellicas Bohemorum attinet, die 30. junii eucharistiam Prægæ invito rege, qui id prohibuerat, circumtulerunt *b)* & signa calicis per plateas prætulerunt; ideo rex sibi metuens in arcem confugit. Seditione facta in prætorium irruerunt, septem consules cum prætore de fenestris præcipitarunt *c)*, quibus rex territus & attonitus paralyti corripitur & moritur die 16. mens. augusti *d)*.

§. X. Anno 1419. aliis 1418. ante *e)* vel postquam *f)* Wenceslaus e vita discessit, surrexit Iohannes Ziska, nobilis genere ex loco, cui Trosnovia nomen, censu tenui, in curia regis

a) Cochl. l. c. lib. 4. pag. 173. sq. Abr. Bzov. l. c. ad annum 1418. pag. 565. *b)* Æn. Sylv. l. c. cap. 37. pag. m. 57. Theob. l. c. c. 29. p. 190. *c)* Æn. Sylv. l. c. Cochl. l. c. lib. 4. p. 175. *d)* ibid. it. Calvis. opus chronol. univers. pag. 1091. *e)* Theob. l. c. cap. 28. p. 188. *f)* Æn. Sylv. l. c. cap. 38. p. m. 58.

gis a puero enutritus & bellicis artibus exercitatus, uno carens oculo, quem strenue pugnans jam pridem amiserat, & dux Hussitarum factus, qui infinita damna militibus cruciatis injunxit. Fuit etiam hic strenuus S. S. calicis eucharistici defensor & vindex acerrimus in eos, qui illum contemnebant & rejiciebant, nec debito modo venerabantur *a*). Propterea quoque a calice se dominum a calice appellari voluit, quanquam quidam eum ab arce quam ipse condidit & Calich seu calicem nominavit, hoc nomen mutuasse ducunt: in vexillo etiam suo signum calicis eucharistici gestavit *b*). Quam Ziska armis S. S. calicis restitutionem quærebat, hanc alii mitiori via sibi acquirere studebant. Iuxta quorundam enim recensionem hoc anno Pragenfes, a Sigismundo Brunnam vocati, inter alia communionem utriusque speciei sive calicis usum sibi precati fuere, sed responsum optatum non tulere *c*). Hoc anno etiam, ut Theobaldo *d*) aliisque videtur, Ziska magnos in armis progressus videns oppidum Thabor cum fratribus suis Thaboritis (qui unde nomen traxerint variant auctores) *e*) ædificavit. In hujus urbis porta exteriori pictura Ziscæ, senis luminibus oculorum orbati & angeli calicem tenentis, communionem sub utraque quasi suadentis, stetit, testante Ænea Sylvio *f*). Quemadmodum etiam alibi passim in parietibus, vexillis & templis tales imagines habuisse dicuntur Calixtini *g*), ita ut quidam illis hunc versum adscripserit:

*tot pingit calices Bobemorum terra per ubes
ut credas Bacchi numina sola coli.*

§. XI.

- a*) Abr. Bzov. l. c. ad annum 1419. pag. 587. *b*) Bohusl. Balbinus l. c. lib. IV. cap. XI. pag. 478. vid. effigies apud Theobaldum. *c*) Abr. Bzov. l. c. ad annum 1419. pag. 589. *d*) l. c. cap. 29. pag. 189. sq. *e*) Abr. Bzov. l. c. ad annum 1420. pag. 596. *f*) epist. 122. ad Ioh. Cardin. de Carvajal. id. l. c. c. 46. p. m. 72. *g*) Abr. Bzov. l. c. ad an. 1420. pag. 601.

§. XI. Anno 1420. imperator Sigismundus, postquam recenter ab illo defecerant Bohemi, adjutus bulla cruciata Martini V, *a)* qua bellum contra Bohemos decernebatur & auxiliis Alberti Austriae, Bavariae & Saxoniae ducum, item Misnensium & Brandenburgicorum marchionum ingenti cum exercitu Bohemiam intravit *b)*, sed variis praeliis infelicibus fractus, inducias petiit, quas tamen Hussitae ipsi concedere recusarunt, nisi quatuor religionis capita rata haberet & confirmaret: *c)* primum erat, ut verbum Dei per regnum Bohemiae, libere, absque cujusquam interpellatione, a sacerdotibus annuncieretur; secundum, ut item libere sacramentum eucharistiae sub utraque specie, panis videlicet & vini, omnibus Christi fidelibus, peccato mortali haud obnoxiiis, ministraretur; tertium, ut a clero bonorum externorum possessio, & in iis jurisdictio auferretur & ordo illorum ut ad vitam evangelicam & apostolicam redigeretur; quartum, ut omnia peccata mortalia, ac praecipue publica, & alia legi Dei contraria vitia, in quovis statu, rite, & cum ratione, per eos, ad quos pertineret, corrigerentur & prohiberentur. Perlectis Sigismundus rex capitibus hisce respondisse fertur: *d)* latet anguis in herba, plenus veneno insanabili. An ignoramus, alios, praeterquam sacerdotes, in regno exstare concionatores, ut sutores, caupones, stabularios? Quare non libertas hic, sed summa licentia, quaeritur. Deinde utramque speciem requirunt, quasi nos corpus sine sanguine accipiamus, cum dominus, panem vivum, quem sumimus, se nomet. Vivere autem corpus absque sanguine nequit, sed manet cadaver, quod nec sibi, nec aliis, prodest. Ac videre aliam insuper in verbis fraudem, qua infantibus illi lenocinantur, quibus calicem propinant, dicentes, non esse eos peccato mortali obnoxios, ideoque communione eucharistiae dignos, cum apostolus diserte scribat: probeat autem se ipsum homo, & infantes hoc facere nequeant. In hoc etiam, ut a clero bo-

E

na

a) ibid. pag. 599. *b)* l. c. p. 598. & 600. *c)* ibid. *d)* ibid.

na tollantur, sacrilegi suis rebus, non autem religioni, consulunt, metuentes, ac merito, ne rapta & ablata ex camera nostra atque aliis templis restituere cogantur. Itaque malunt, etiam illa, quæ Deo consecrata sunt, in usum suum vertere, tam scilicet pii sunt. Nam illud postremum de corrigendis peccatis, nugacissimum. Qui enim fieri potest, ut auctores delictorum iidem fiant errorum censes? cum omnibus notum sit, quanta inter sceleratos concordia exstet. Eosdem articulos, quos Sigismundo vel hoc anno die 6. Jul. a) vel sequenti demum b) Marchionibus Misniæ Friderico & Wilhelmo, qui, ut dictum, cæsari in auxilium contra Bohemos venerant, in literis obtulere, alia tamen forma. Ita enim secundus articulus de communione sub utraque specie, quam tantopere desiderabant, sese habet: *Ut sacramentum divinissimæ eucharistiæ sub utraque specie panis sc. & vini omnibus Christi fidelibus nullo peccato mortali indispositis libere ministretur juxta sententiam & institutionem servatoris, qui dixit: accipite & comedite, hoc est corpus meum, & bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus N. T. qui pro multis effunderetur, Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. ubi datur etiam præceptum apostolis, cum dicitur, hoc facite. Glossa interlinearis, accipite & aliis date in meam commemorationem. Et Iob. 6. salvator omnes fideles obligat ad sumptionem hujus sacramenti, dicens: amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis. Et ibidem: qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Similiter 1 Cor. 11. prober autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat, & ad idem est canon de consecr. dist. 2. comperimus. Et concilium Carthag. & ponit in canone 26. quæst. 6. 15. qui. Et canon B. Gregor. in homilia paschali & ponitur de consecratione distinct. 2. Quid sit. Et canon ejusdem. Quia passus, & canon B. Hieronymi super Sophoni-*

am

a) Hoffman. l. c. part. IV. princip. b) Abr. Bzovius. l. c. ad annum 1421. pag. 616. sq.

am prophetam & porro quæst. 1. sacerdotes. Et idem docet B. Dionys. in libro de ecclesiastica hierarchia, cap. de eucharistia. Et Cyprianus martyr epist. 37. de lapsis. Et B. Ambrosius in lib. de sacramentis. Et ponitur de consecrat. dist. 2. Hujus sacramenti. Et Origenes homilia 16. (26.) super numer. Et Augustinus lib. 1. de symbolo, & idem in sermone quadragesimali. Et Ambrosius in cantico suo. Exulter jam angelica turba cælorum. Et libro tripartitæ historiæ. Et Beda in homilia super Iobannem primo capit. Et Leo Papa in sermone XL. qui sic incipit: prædicabimus vobis. Et Fulgentius de divinis officiis in libro, cujus prologus sic incipit: eaque per anni circulum. Et Remigius super illo 1 Cor. XI. Calix, cui benedicimus, & S. Thomas super 4to. quæst. 47. & idem part. III. quæst. 73. art. 2. & quæst. 829. art. 3. Et Innoc. in suo libro de sacramentis cap. 10. & cap. 16. & 20. Et Lyra super illo proverbiorum convenite & comedite panem meum & super 1 Cor. 11. Et Wilhelmus de monte Lauduno in suo sacramentali. Et Albertus M. in tractatu suo de officio missæ, quorum scripta & testimonia relinquimus fideli lectori. In mscto quoque, quod nobiscum communicavit maxime venerabilis Dn. præpos. Hermannus von der Harde pro singulari suo aliorum commodis inferviendi studio, invenimus supra prædictam hunc Bohemorum de communione sub utraque articulum & tres reliquos, Pragæ die 1. Augusti in stuba facultatis collegii Caroli sub rectoratu M. Martini Cunsonis de Praga deliberationem a studio Pragensi institutam & post examinationem eorundem illos approbatos esse a magistris suo & totius universitatis nomine.

§. XII. Anno 1421. d. 6. Julii habita comitia Cziaslaw, in quibus jam citati articuli firmati fuere, id quod literæ ab ipsis Bohemis publicatæ testantur. a) Si etiam Bzovio, ali-

E 2

isque

a) Theobaldus l. c. cap. 47. pag. 263. seqq.

isque fides est habenda, die 7 Julii sub Conrado Westphalo archi-episcopo Pragensi (qui antea acerrimus Hussitarum hostis fuit, hoc autem anno, ut videtur, ad eorum partes se applicavit) *a*) autoritate & potestate Magnatum, Comitum, Baronum &c. præsidentibus Magistris Ioh. de Przibram, Procopio de Pilzna, Iacobo de Misna & Ioh. de nova civitate seu præmonstratenfi synodus celebrata *b*), in qua XXIII articuli formati, juxta quos clerus in docendo procedere debeat; in quinto monentur sacerdotes, ut *sacratissimæ eucharistiæ communionem divinissimam, sub utraque specie, vini & panis, quotiescunque spiritus domini suggesserit sane semel tantum quotidie, alias dierum intervallo Christi fidelibus universis tam sanis, quam ægris, tam adultis, quam infantibus cum ingenio & pietatis consilio effectualiter exsequendam promoveant & velut donum omnium gratiarum ardentissime populo commendent.* Nec cessaverunt pontificii, ut armis, ita etiam scriptis, suam communionem sub una specie stabilire, in contrariam vero invehere. Hinc etiam supra citatus Iohannes Hoffmannus, celebris tunc temporis theologus & professor in academia Lipsiensi, canonicus Misnensis, *tractatum* quendam composuit, (quem apud sæpe laudatum Dn. præpos. Hermannum *von der Hardt* in mscto, licet B. Calixtus *c*) eum jam Venetiis prodiisse dicat, vidimus) contra quatuor articulos ab Hussitis in epistola Marchionibus Misniæ oblatos, de quibus supra, præcipue vero contra secundum de communione sub utraque specie. Scriptum hoc in quatuor partes dividit ipse autor & prolixè probare conatur, quod communicatio simplex seu laica, sub duplici specie, scilicet panis & vini, non sit de necessitate præcepti divini & juris indispensabilis, seu

a) Æn. Syl. l. c. cap. 42. pag. 63. Bohusl. Balb. l. c. lib. IV. cap. VI. pag. 421. *b*) Abr. Bzov. l. c. p. 613. sq. *c*) l. c. pag. 109.

ad salutem necessaria, sed dicere ipsam sic necessariam esse
 1) contra scripturam, 2) contra figuram, 3) contra ali-
 quorum hominum naturam, 4) ecclesiam non errantem,
 5) contra sanctorum attestationem, 6) contra approbatam
 consuetudinem, 7) sanctorum canonum sanctionem, 8)
 doctorum catholicorum intentionem, 9) christianam uni-
 tatem, 10) Christi voluntatem, 11) contra articulorum
 seu argumentorum sumtorum ex suppositione fidei & eccle-
 siæ & doctrinæ sanctorum evidentem persuasibilitatem, 12)
 contra fraternam caritatem. Pro horum clariori intelligen-
 tia præmittit, 1) aliqua notabilia, 2) deducit per ordi-
 nem singula membra, 3) adducit causas, quare modum
 communicandi sub utraque specie ecclesia Romana immuta-
 verit, 4) subjungit solutiones autoritatum & rationum,
 quibus se munivit pars adversa, & 5) infert ex dictis aliqua
 correlaria ad propositum facientia. Huic libello Hoffmanni
 aliud quoddam scriptum ex mscto antiquissimo adjungimus
Stephani de Paletz theologi celebris, hostis Hussi irreconcili-
 abilis, cui nomen, *quatuor portæ inferi*, imposuit, & hoc
 ipso intelligit quatuor articulos Bohemorum, qui non sint
 prævalituri ecclesiam, secundam portam efficit articulus de
 communione sub utraque, quam variis rationibus destrue-
 re studet.

§. XIII. Cum in annis 1422 & 23 nihil notatu dignum in
 negotio eucharistico occurrat, pergimus ad annum 1424, in
 quo Ziska adhuc victoricia sua arma circumfert, majora perpe-
 traturus facinora, nisi hoc anno *a)* (non uti vult Cochläus *b)*
 & Bucholzerus *c)* anno 1427.) die 11 Octob. peste mortuus es-
 set. Sepulchrum ejus videtur in oppido Bohemorum Czasla,
 ubi ipse quoque stat effictus statura parva cum proluxa barba.

E 3

Circa

a) Æn. Syl. I. c. cap. 46. pag. m. 72. Theob. I. c. cap. 56. pag. 311. Bzov-
 ad annum 1424. pag. 653. *b)* l. c. lib. V. pag. 216. *c)* in indice chron-

Circa effigiem hæc verba sunt insculpta: *anno 1424. d. ii. ante festum Galli vita defunctus Iohannes Ziska a calice, rector verum publicarum laborantium in nomine & pronomine Dei hoc templo conditus est a).* Plures versus, qui ibidem de illo leguntur, & præcipue gesta ejus pro calice dominico indicant, exhibet Theobaldus *b).* Circa hæc quoque tempora inclaruit Iohannes Rockyzana, ideo memorandus, quia postea princeps inter illos, qui calicis restitutionem urgebant, exstitit. Ejus ortum, nomen, vitæ genus & officium his verbis describit Æneas Sylvius *c),* *Oppidum est Pragensis ecclesiæ, non longe a Pelzina, cui Rochezana est nomen. Ex hoc loco puer obscuris parentibus censuque tenuissimo natus Joannes nomine Pragam venit, mendicatuque victum quærens gramaticam & dialecticam didicit. Cum adolevisset, nobilis cujusdam pueri pædagogus factus est, & cum valeret ingenio, linguaque promptus esset, in collegio pauperum receptus, auditor Iacobelli fuit. Postremo presbyter ordinatus, prædicare verbum Dei Pragensibus cæpit, ex oppido, unde ortum habuit, Rochezanæ cognomen ducens.*

§. XIV. Annis sequentibus usque ad annum 31. præter truculentissima bella simul pro calice obtinendo gesta, nihil fere in negotio eucharistico actum esse invenimus; quamvis non negemus, adhuc quædam extare scripta his annis in causa calicis eucharistici edita, quæ tam adhuc in mscto videntur, de quibus suo forte tempore pluribus dicendi dabitur occasio. Quoniam autem vitam & fata Iacobelli, qui per contemptum a pontificiis ita nominatus fuit, quod supra adhuc addendum erat, præcipui dignæ communionis promotoris descripsimus, mors quoque ejus paucis indicanda erit, quæ incidit in annum 1429. Hagecius eum, sed falso, in desperatione obiisse, eamque ob causam non templo, sed loco profano

a) Theob. l. c. cap. 56. pag. 312. Ioach. Camer. l. c. pag. 47. b) l. c. pag. 313. c) l. c. cap. 45. pag. 71.

fano sepultum fuisse refert *a*). Epitaphium illius marmori incisum in horto capellani Bethlehemitici repertum, tale fuit: *A. D. 1429. in vigilia Laurentii mortuus est venerabilis vir Iacobus de Miza magister in artibus & sacrae theologiae Baccalaureus formatus, profundus interpret scripturarum, & dignae communionis praecipuus promotor b*).

§. XV. Haftenus potiora fata calicis eucharistici, quæ in Bohemia a tempore concilii Constantiensis usque ad concilium Basiliense cotigerunt, contemplati, cum stupore observavimus, quomodo Bohemi sanguinem pro obtinendo S. sancto sanguine christi pro omnibus effuso effundere veriti haud fuerint. Restat, ut etiam alia loca latinæ ecclesiæ, in quibus communio sub utraque post interdictum concilii Constantiensis in usu fuisse legimus, assignemus. Quid, si Romæ illam usitatam fuisse dicamus? Quid si ipsum pontificem romanum contra decretum concilii Constantiensis condemnatorium communionis sub utraque egisse, adeoque in eo, in quo Bohemos errasse arguit, ipsum peccasse & indicium malæ causæ præbuisse, monstremus? Probabimus id ex gravissimo Henrici Kalteisen Archiepisc. Nidrosiensis contra Bohemos scribentis testimonio. Ille etenim, *sic audiui*, inquit, *felicissimæ memoriæ Divum Martinum Papam fecisse, qui, sicut & alii pontifices, consuevit in festo Paschæ communicare laicos sub utraque specie. Accidit, ut quidam Bobemus Baccalaureus in medicinis inter alios accederet & sub utraque specie communicaret, qui de hoc mirabiliter gloriabatur, quod communio sub utraque specie sibi facta esset per summum pontificem, sed tandem in Vienna captus & submersus est. Quod percipiens papa Martinus, sic sibi illusum, ex tunc subtraxit calicis communionem laicis, nec unquam aliquem communicavit, nisi sub specie panis tantum, in de-*
testa-

a) memorante Bohusl. Balb. l. c. lib. IV. cap. XI. pag. 478. *b*) Theob. l. c. cap. 68. p. 355. Bohusl. Balb. l. c.

testationem hæresis Bobemorum. Idem sua auctoritate confirmat supra citatus Wilhelmus Lindanus, *a)* dum ex hoc ipso suam sententiam, non prohibitum fuisse usum calicis in concilio Constantiensi, verosimilem reddere studet. Idem Thomas Waldensis, qui decennio fere post concilium Constantiense scripsit *b)* cujus quoque Cassander *c)* in hac ipsa re mentionem facit, dicit: *scimus de consuetudine ecclesiæ relictum esse majorum prælatorum industria, ut de ministris altaris quosdam, aut alias personas illustres de vulgo, fide & reverentia & omni timore Dei præditas, ad hanc communicationem solennem in utraque specie possint admittere. Sicut interdum solet Papa & alii quidam episcopi, imo & inter fratres suos quidam religiosorum præpositi.* Idem etiam de aliis quibusdam ecclesiis & monasteriis perhibet Fervendus Lucensis episcopus & sedis apostolicæ ad regna Hungariæ & Bohemiæ legatus in epistola transmissa Bohemis & inserta tractatui Hoffmanni de communione sub utraque *d)*. In hac inter alia, *quavis autem, inquit, apud nos in pluribus ecclesiis sive monasteriis ex privilegio vel ex consuetudine servetur, ut non solum conficiens, sed etiam alii sub utraque specie communicent: tamen nemo sentit, hoc esse de necessitate salutis.*

§. XVI. Ne autem argumenta, quibus pontificii in defendenda consuetudine romanæ ecclesiæ communicandi populum sub una specie, a Calixtinis variis rationibus his temporibus impugnata, intacta reliquisse videamur, præcipua ex illis adhuc a nobis subjicienda erunt, & clarissime inde elucescet, quam parum doctores posteriorum temporum illis adjecerint, & quomodo eandem in hunc usque diem cantilenam cecinerint. Hæc monstraturi ante omnia status quæstionis controversæ recte formandus, qui talis erit: an scilicet

a) l. c. *b)* l. c. c. 94. *c)* in tract. de comm. sub utraque opp. pag. 1032.
d) part. IV. princip.

cet omnibus & singulis fidelibus adultis laicis & clericis communicantibus, si nullum obstitit impedimentum, utraque species panis cum corpore & vinum cum sanguine Christi a sacerdote ex necessitate præcepti & salutis æternæ porrigenda sit, & ab illis sumenda? Affirmativam sententiam defenderunt Calixtini ex rationibus, quæ partim constare possunt ex supra citata demonstratione Jacobelli, partim etiam ex literis Bohemorum Marchionibus Misniæ oblatis, de quibus supra prolixè, adeo, ut non opus sit eas omnes huc reducere, & repetere. Desumptæ autem erant ab institutione & mandato Christi *a*), praxi apostolorum *b*) & primitivæ ecclesiæ, testimoniis sacrorum canonum & patrum scriptis *c*). Negativam ad ductum concilii Constantiensis tuebantur pontificii exsequentibus rationibus: I, Matth. 26. *bibite ex eo omnes* &c. & Luc. 22. *dividite inter eos* &c. hæc Christum dixisse ajebant in ultima cœna tantum ad discipulos suos præsentés, quos antea in sacerdotes consecrasset, adeo, ut accipientes utramque speciem sacramentalem non laicorum, sed sacerdotum conficientium personam gesserint, & jus conficiendi sub utraque specie in missa ad distinctam repræsentationem passionis Christi &c. in omnes sacerdotes consecrantes futuros derivaverint *d*). II, Non adfuisse in ultima cœna Mariam, Josephum ab Arimathia, Nicodemum & 72 discipulos, hospitem cum familia, & alios familiares, nec sum-

F fisse

a) Demonstratio Jacobi l. c. cap. I. pag. 805. id. contra Brodam l. c. part. II. cap. XI. pag. 546. sqq. id. contra Concl. patrum conc. Const. l. c. cap. I. & II. pag. 591. sqq. *b*) id. in demonst. l. c. id. contra Brodam. part. I. cap. VI. pag. 448. sqq. &c. *c*) id. in demonst. l. c. cap. II. pag. 806. sqq. id. contra Brodam l. c. cap. I. pag. 530. sq. ib. pag. 546. sqq. &c. *d*) Anon. in epist. ad Iacob. l. c. cap. VII. pag. 356. sq. Broda contra Iacob. l. c. cap. II. pag. 396. sq. Anon. tract. contra Brodam tract. spec. l. c. cap. X. & XI. pag. 705. sqq. Hoffman. l. c. quartæ partis part. II & III.

fisse utramque speciem *a*). III, Matth. 6, 11. Luc. 11, 3. Johan. 6. Luc. ult. 30. Act. 2, 46. 1 Cor. 5, 7. in his locis panis, manducationis carnis & cibi, bibitionis sanguinis, non autem vini mentionem fieri & tamen de eucharistia ibi sermonem esse *b*). IV, Dictum Joh. 6, 53. *nisi manducaveritis* &c. non manducationem & bibitionem sacramentalem, sed spiritua-lem, respicere *c*), quæ sit necessaria. V, 1 Cor. 11, 23. sqq. Paulum non præcepisse usum communionis sub utraque, sed tantum nude narrasse quomodo Christus suis discipulis dederit utramque speciem *d*). VI, Rationem desumebant e figuris Vet. T. quarum quasdam communionem sacerdotum sub utraque specie, quasdam laicorum sub una designare dicebant, ut Gen. 14. v. 18. 1 Reg. 20, v. 8. Levit. ubi solis sacerdotibus libaminibus uti licebat, Deut. 12, 27. 1 Sam. 14, 27. Exod. 12, 5. sqq. Exod. 16, v. 12. sqq. Sap. 16, v. 20. *e*) VII, sub altera specie panis æque ac sub utraque totum & integrum Christum verumque sacramentum sumi, ita, ut quoad fructum nulla gratia necessaria defraudentur, qui

- a*) Anon. in epist. ad Iacob. l. c. cap. VII. & IX. pag. 357. sqq. Broda contra Iacob. l. c. cap. III. & IV. pag. 397. sqq. Anon. in tract. contra Iacob. l. c. tract. II. cap. IV. pag. 729. sqq. Hoffman. l. c. part. II. princip.
- b*) Anon. in epist. ad Iac. l. c. cap. VII. pag. 356. Broda contra Iac. l. c. cap. II. pag. 394. sq. Hoffman. l. c. part. II. princ.
- c*) Anon. in epist. ad Iacob. l. c. cap. IX. p. 359. Broda contra Iac. l. c. cap. I. pag. 392. sqq. Concl. patr. conc. constant. l. c. cap. III. pag. 589. Anon. theol. l. c. tract. II. cap. V. pag. 731. tract. III. cap. II. pag. 743. sq. & cap. XIV. pag. 799. sqq. Hoffman. l. c. Steph. Paletz. l. c.
- d*) Anon. in epist. ad Iacob. l. c. cap. X. pag. 363. sq. Broda contra Iac. l. c. cap. XIX. pag. 404. sqq. concl. patr. conc. const. l. c. cap. III. pag. 590. Anon. contra Iac. tract. III. cap. III. pag. 749. sqq. Hoffman. l. c.
- e*) Anon. in epist. ad Iac. l. c. cap. II. pag. 358. Broda contra Iacob. l. c. cap. III. p. 396. sqq. Anon. contra Iac. l. c. cap. III. pag. 725. sq. Hoffman. l. c. part. II. princ.

qui unam duntaxat speciem accipiunt *a*). VIII, Multos sanctos viros, doctores & sacerdotes ipsos etiam infantes, qui non calicem eucharisticum sumferunt, fore damnatos, *b*). IX, Ecclesiam catholicam, quæ a Spiritu S. regitur, a multis jam annis graviter errasse, quod absurdum *c*). X, Ecclesiam habuisse potestatem abolendi circumcisionem, mutandi tempus celebrationis Paschæ & formam baptismi, ut, cum olim apostoli in nomine Christi baptizarunt, ipsa nunc in nomine patris filii & spiritus sancti baptizet; & sicuti potuit mandare, ut non, nisi jejunis, hoc sacramentum sit traditum, ita & eadem ratione potuisse unam speciem sacramentalem laicis subtrahere & præcipere, ut altera tantum porrigatur rationabilibus inducta causis *d*). XI, Laudabilem consuetudinem ecclesiæ pro lege esse habendam *e*). XII, Varia pericula cum sacrilegii tum erroris *f*), quæ ex usu calicis eucharistici

F 2

ci

- a*) Anon. in epist. ad Iac. l. c. cap. IX. p. 371. Broda contra Iac. l. c. cap. X. p. 408. sqq. & cap. XV. XVI. p. 460. sqq. & in vind. Iac. part. I. cap. XI. pag. 456. sqq. ib. cap. XVI. pag. 463. Concl. patr. Conc. Constantin. l. c. cap. III. pag. 389. Anon. contra Iac. part. 2. tract. I. cap. IX. pag. 713. sq. Maur. contra Jacob. tract. I. cap. IX. p. 793. sqq. Hoffman. l. c. Steph. Paletz l. c. *b*) Anon. contra Jacob. l. c. tract. I. spec. cap. IX. pag. 703. Hoffmann. l. c. Steph. Paletz l. c. *c*) Maur. tract. I. contra Jacob. l. c. cap. III. pag. 785. sqq. Hoffman. l. c. Steph. Paletz l. c. *d*) Broda contra Iac. l. c. cap. XIII. p. 412. & in vind. Jacob. part. II. cap. II. pag. 531. sqq. & cap. IV. pag. 538. & cap. XXIV. pag. 570. Anon. contra Jacob. l. c. part. II. spec. tract. I. cap. XVI. pag. 715. Maur. contra Jacob. l. c. tract. I. cap. IV. pag. 787. cap. VIII. pag. 793. Concl. patr. Conc. Const. l. c. cap. II. pag. 595. Dec. Conc. Const. contra commun. sub utraque l. c. *e*) Anon. in epist. ad Jacob. l. c. cap. X. pag. 374. sqq. Broda contra Iac. l. c. cap. XIII. pag. 413. & in vind. Jacob. cap. XLVI. pag. 520. & 522. sqq. Anon. contra Jacob. l. c. tract. 2. spec. c. III. pag. 721. Maur. l. c. tract. I. cap. V. pag. 787. sq. & c. *f*) Maur. l. c. lib. II. cap. II. p. 829.

si essent metuenda, ecclesiam impulisse ad ejus subtractionem, quod sacrilegium foret, 1) sanguinem Christi immortalem & indivisibilem per peplam mulierum fundere, barbas virorum madidare & terram irrigare: *a*) 2) facile fieri posset, ut, cum vinum benedictum ad infirmos longe distantes ab ecclesia deferretur, per lapsum jumenti vel hominis effundatur: *b*) 3) periculum esset, ut, si vinum in sacrario servatur, in acetum mutaretur, *c*) vermes inde & putredo nascerentur *d*) & sic sanguis Christi esse desineret: 4) multi, qui non possunt bibere vinum, ponerentur in periculo salutis & a Christo ad impossibile obligarentur: *e*) 5) quia pro magna plebe praesertim tempore pestilentiae & belli oporteret vasa magna praeparare *f*) 6) vasa sacra nec passim tractata vel tacta a laicis sordem contrahere possent: *g*) 7) nec ubique reperitur vinum vel care saltem cum ecclesiae damno comparari deberet: *h*) 8) ne laicis occasio errandi praeretur, ut crederent, quod sub specie panis non esset totus & integer Christus & sic in errorem Nestorii inciderent: *i*) 9) ne laici putarent, quod tanta sit dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi sicut est sacerdotum & sic sibi usurparent officium sacerdotale: *k*) 10) nec existimarent, quod virtus huius sacramenti non sit principaliter in consecratione, quam in sumptione: *l*) 11) quod ecclesia non recte sentiret de sacramentis nec in hoc esset imitanda: *m*) 12) quod concilia generalia, praesertim Constantiense errasset in fide & bonis operibus & sic multiplex foret occasio seditionum & schismatum in

- a*) Anon. in epist. ad Jac. l. c. cap. lX. p. 370. *b*) ibid. *c*) ibid. *d*) Gerson. in consil. publ. l. c. cap. ll. pag. 78. *e*) Anon. in epist. l. c. p. 371. Broda in vind. Jacob. l. c. part. l. cap. lV. pag. 438. *f*) Anon. in epist. l. c. Broga contra Jac. l. c. cap. lX. pag. 408. *g*) Gerson. l. c. *h*) ibid. *i*) Anon. in epist. ad Jacob. l. c. Broda *k*) Gerson. l. c. *l*) ibid. *m*) ibid.

in christianitate *a*). XIII, Omnibus his rationibus adjicere solebant testimonia patrum, *b*) præsertim scholasticorum & modernorum, quæ cuncta hic recensere nimis prolixum foret. Ethæ quidem sunt præcipuæ illæ rationes, quibus pontificii his temporibus ad defendendam & stabiliendam ecclesiæ suæ laicos sub una specie communicandi consuetudinem contra Bohemos usi fuerunt, de quibus nobis placet judicium Erasmi, *c*) quando ait: *ut dicam ingenue, quod sentio, demiror, cui visum sit immutare, quod a Christo fuit institutum, cum causæ, quas afferunt, (scil. patres concilii Constantiensis) non admodum graves videantur.* Quod ut clarius pateat, ad prædicta argumenta ex ore & scriptis Jacobi de Misa brevem responsionem dabimus & quidem ad I. falsum esse, quod hoc mandatum Christi ad solos discipulos & successores eorum sacerdotes sacrificantes tendat, quia discipuli Christi in ultima ccena totius ecclesiæ & gregis Christi personam sustinuerunt, quos Christus ut pastor corpore & sanguine suo tunc temporis pascebat & recreabat: idem probare perpetuam praxin primitivæ ecclesiæ, quæ populo utramque speciem præbuit, præterea Christum alibi discipulis dixisse, quod vobis dico, dico omnibus. *d*) ad II. Mariam, hospitem domus &c. non adfuisse, nondum satis probatum esse, cum ex silentio scripturæ non liceat firmiter concludere, sed posito adfuisse, non tamen inde colligi posse, illos nunquam s. eucharistia sub utraque specie usos fuisse. *e*) ad III. dicta loca vel

F 3

plane

a) ibid. *b*) Anon. in epist. ad Jac. l. c. cap. IX. p. 373. sqq. Broda in vind. Jacob. l. c. part. II. cap. XII. & XIII. sqq. pag. 552. sqq. Concl. patrum Conc. Const. cap. II. & III. pag. 758. sqq. Anon. contra Brodam l. c. tract. 2. spec. cap. III. p. 725. sq. & cap. VI. sqq. pag. 733. sqq. Hoffman. l. c. part. II. princip. *c*) epist. lib. 4. pag. 467. *d*) Jacob. in vind. contra Brodam l. c. part. I. cap. IV. & V. pag. 438. sqq. ibid. cap. IX. pag. 452. sqq. *e*) ibid. cap. VI. pag. 448. & cap. VIII. p. 452. sq. & cap. X. pag. 454. sq.

plane de eucharistia non agere, vel, si agunt, synechdochicam in illis contineri locutionem, quæ in scriptura frequens est, ita, ut, cum hic panis, fractionis & manducationis &c. fit mentio, non excludatur potus & bibitio *a*) ad IV. illud Ioh. *nisi manducaveritis* &c. secundum Iacobum & de spirituali manducatione atque bibitione & de sacramentali simul intelligi posse & hunc manducandi corpus & bibendi sanguinem Christi modum cadere in communitatem fidelium fragilem; cum spirituali manducatione & bibitione corporis & sanguinis Christi sine modo sacramentali tantum angeli, animæ sanctorum in futura vita & supra humanum modum viventes fruantur. *b*) Secundum B. Chemnitium *c*) vero aliosque theologos nostratium facile concedere possemus, hic sermonem esse de spirituali, cum alia loca sint, quæ evidenter demonstrent communionem sub utraque esse percipiendam. Ad V. si verum est, discipulos Christi præsentasse totam communitatem in ultima cena, mandatum Christi etiam ad illam respexisse, per consequens Paulus quoque hic voluit impleri mandatum domini a Corinthiis suis. *d*) Ad VI. præterquam quod theologia symbolica non sit argumentativa, has figuras s. eucharistiam plane pro figurato non habere, cum rem signatam non designent, sed potius aliud quid denotare possint. *e*) Ad VII. adesse quidem Christum totum & integrum sub una specie panis naturaliter & per concomitantiam, quia adest corpus Christi vivum & sanguine præditum; non tamen adesse sacramentaliter secundum Christi institutionem, qui sanguinem per modum cibi sub pane distincte porrigi vult &

a) ibid. cap. VII. pag. 450. sq. *b*) ibid. cap. II. pag. 418. sqq. Jacob. contra conclus. patrum Conc. Const. l. c. cap. VII. pag. 630. *c*) l. c. pag. 128. *d*) id. in vind. contra Brodam l. c. cap. XIX. pag. 464. sqq. id. contra concl. patr. Conc. Const. l. c. cap. XIX. pag. 636. sqq. *e*) id. in vind. contra Brodam part. I. cap. XII. p. 458. sq.

& fumi. *a)* Ad VIII. de illis, qui vel ignorarunt præceptum Christi de communione sub utraque specie sumenda, aut eam a doctoribus docti non sunt, aut magno cum desiderio usum calicis expetiverunt, impetrare tamen non potuerunt, bene esse sperandum; cum non defectus, sed despectus, sacramentorum damnet. *b)* Ad IX. ecclesiam catholicam errare quidem non posse, particularem vero, ut est romana, posse. *g)* Ad X. ecclesiam ritus in V. & N. T. præceptos temporarios & quoad circumstantias accidentales mutare posse, non vero perpetuos & substantiales. *c)* Ad XI. ecclesiæ esse obediendum, quatenus veritati & voluntati Dei nihil contrarium mandat. *d)* Ad XII. in genere respondemus, quod propter periculum aliquod externum nihil possit omitti ab institutione Christi *e)* nec Christus nec primitiva ecclesia ideo prohibuerit utriusque speciei usum: *f)* præterea omnia illa pericula facile præcaveri queant *g)* ad singula autem respondere operepretium esse non existimamus, cum ex his generalibus momentis dubia illa cuncta solvi possint. Ad XIII. auctoritates patrum ab illis adductas vel non probare id, quod probandum erat, *b)* vel esse suspectas, *i)* cum pleræque ab illis doctoribus desumantur, qui vixerunt illis temporibus, quibus jam consuetudo communicandi populum sub una specie in ecclesia

a) ibid. cap. XI. pag. 456. sq. *b)* ibid. cap. II. pag. 428. sq. *c)* cap. XXIX. pag. 490. sq. & cap. XLVII. pag. 522. sqq. *d)* ibid. part. II. cap. II. pag. 530. sqq. & cap. IV. V. VI. pag. 538. sqq. & cap. X. pag. 542. sqq. & XXIV. pag. 570. sqq. *e)* ibid. part. I. cap. XL. pag. 510. sqq. & cap. XLVII. pag. 522. sqq. & cap. XLIX. pag. 526. seqq. ibid. part. II. cap. XXV. pag. 574. Jacob. contra Concl. patr. Conc. Const. cap. IV. pag. 608. sqq. *f)* id. in vind. contra Brodam. l. c. part. I. cap. XLVI. pag. 520. sqq. *g)* ibid. cap. XLVIII. pag. 524. ibid. part. II. cap. XXI. pag. 560. sqq. *h)* ibid. *i)* ibid. cap. XII. XIII. &c. *i)* ibid. cap. XXVI. pag. 567. sqq.

ecclesia latina viguit. Possumus quoque ipsis opponere doctorum & patrum primitivæ ecclesiæ testimonia, quæ sine dubio modernorum erunt præferenda autoritatibus.

PERIODVS II

Continet fata calicis eucharistici ab ipso concilio Basileensi usque ad concilium Tridentinum.

§. I.

Sub initium anni 1431. pontifex Martinus V misit in Germaniam Iulianum Cardinalem St. Angeli cum potestate per duplicem bullam ipsi concessa *a*) & aliis Eugenii IV successoris, Martini mortui d. 20 Februarii, confirmata *b*) principes Germaniæ ad bellum contra Bohemos animandi & tempore adveniente concilio Basileensi nomine apostolico præfidenti. Ipse quoque ingentem collegit exercitum, qui tamen panico terrore territus fugit, frustra resistente Cardinali, *c*) qui paulo post Basileam reversus ad concilium prosequendum, quod autoritate Martini indictum, consensu Eugenii approbatum, jussu Cardinalis vero per Ioannem de Polomar pontificii juris doctorem sacri palatii apostolici auditorem & Io. de Ragusio theol. prof. ord. prædicat. procuratorem inchoatum erat *d*) Statim atque Basileam rediit præcipua ejus cura fuit, ut Bohemos & Moravos pro calice stan-

a) Cochl. l. c. lib. VI. pag. 236. sqq. Abr. Bzov. l. c. ad annum 1431. pag. 760. sqq. *b*) id. tom. XVI. p. 3. *c*) Æn. Sylv. l. c. cap. 48. pag. 74. sqq. Abr. Bzov. l. c. *d*) Orthvini Gratii fasc. rerum expend. & fugiend. fol. CLVI. Abr. Bzov. l. c.

stantes, quos armis vincere non poterat, mitiori via ad ecclesiae gremium reduceret, hinc non modo per literas concilii *a)* ipsiusque caesaris *b)* illos ad concilium evocare curavit: verum etiam oratores, Io. Niederium, dominicanum, cœnobii Basileensis priorem, & Io. Gelhusium nomine concilii in eadem causa ad eos obligavit? Hi etiam Norimbergæ subsistentes per literas, cum suas, tum concilii, cum illis egerunt *c)* & effecerunt, ut Bohemi conventum Egræ expeterent, ubi de comiteatu seu salvo conductu, quem concilium promiserat, aliisque rebus tractaretur. Inchoata fuit hæc synodus Egræ, d. 8 Maii, anno 1432, & duravit dies viginti & unum *d)* & postquam in ea Bohemi concilii oratores & principes de comiteatu præstando &c. inter se convenissent & Bohemi concilii oratores & principes de comiteatu præstando &c. inter se convenissent & Bohemi de fide concilii per duos oratores suos, qui Basileam præmissi redierant, certiores essent rediti, miserunt tandem multis licet invitatis *e)* ad concilium oratores suos salvo conductu concilii munitos, inter quos præcipui Procopius, ductor exercitus Thaboritarum, M. Io. de Rockyzana &c. Hi d. 4 Ian. anni 1433, Basileam venerunt *f)* postridie vero, ut habet Æneas Sylvius *g)* vel nono die ut nonnulli volunt *h)* ejusdem mensis cum ad synodum accessissent, benigne eos fuit allocutus Iulianus Cardinalis legatus & in proluxa oratione, in persona ecclesiae habita, ad pacem & dilectionem eos commonuit & ut a disputando desisterent, atque in decidendis controversiis iudicio ecclesiae se submitterent, suasit *i)*. M. Rockyzana etiam sermonem habuit, in

G

quo

a) Orthv. Grat. l. c. Sev. Binii Conc. gener. & provinc. tom. IIX. pag. 99. sq. *b)* Theob. l. c. cap. 77. pag. 390. sq. *c)* Orthv. Grat. l. c. Sev. Bin. l. c. in append. pag. 161. 173. sqq. 236. &c. *d)* Orthv. Grat. l. c. *e)* Cochl. l. c. pag. 245. sqq. *f)* Theob. l. c. cap. 79. pag. 399. *g)* l. c. cap. 50. pag. 78. *h)* Cochl. l. c. cap. 274. Theob. l. c. pag. 400. *i)* Æn. Sylv. l. c.

quo multa de afflictionibus & consolationibus, quibus Deus haftenus se affecerit, locutus & gratiarum actionibus concilio, in specie Cardinali, pro benevola ad concilium evocatione, honorifica susceptione &c. praestitis, postulavit diem nomine Bohemorum, quo audirentur *a*). Destinatus illis fuit dies 16 Ian. quo die ipse Rockyzana primum Bohemorum articulum *de communione sub utraque* specie proponere cepit usque in tertium diem horis ante meridiem; deinde Wenceslaus Thaborita secundum articulum de corrigendis & puniendis peccatis publicis in medium protulit per biduum spacium; ei-que ex pontificiis respondit Aegidius Carlerius, Diaconus ecclesiae Cameracensis, per quatuor dies: eum secutus Vdalricus, presbyter orphanorum, (ita se vocabant quidam Thaboritarum post mortem Zisca) & de libera praedicatione verbi Dei disseruit, illique se opposuit Henricus, cognomento Ferrum Frigidum, theol. ord. praed. per tres dies: postremo quartum articulum, qui erat de civili dominio clericorum, spatio trium dierum proposuit Petrus Payne, Anglus, quem refutavit Polomarus tribus diebus *b*). De his Bohemorum orationibus, quantum nos quidem scimus, nulla haftenus in lucem prodiit. Rockyzanae, cujus dissertatio nostrum praecipuum propositum respicit, libertate a concilio petita & impetrata, respondit celebris ille doctor pontificiorum Io. de Ragusio per octo dies horis antemeridianis *c*). Statim sub initium suae orationis quatuor sibi observanda esse dicit I, opportunas & necessarias excusationes praemittendas, II, auxilium divinum implorandum, III, necessarias & consuetas protestationes annectendas, IV, ecclesiae romanae consuetudinem in communione unius speciei quoad populum laicalem firmandam,

a) Sev. Binius l. c. pag. 192. sqq. *b*) Coch. l. c. pag. 248. sq. *c*) ibid. Sev. Binius l. c. pag. 243. sqq.

dam, stabiliendam ac roborandam nec non adversa propul-
sanda. Has partes generales ordine profequitur, & dum ad
elucidationem quartæ partis descendit, ponit talem statum
quæstionis: *utrum communio divinissima eucharistia panis scili-
cet & vini sit utilis multum & saluti expediens toti credentium
populo necessaria & a domino salvatore præcepta?* Pro determi-
natione hujus quæstionis primo præmittit suppositiones ge-
nerales sedecim & speciales quinque, secundo conclusiones
tres, quod scilicet communio divinissimæ eucharistia sub
utraque specie panis scilicet & vini populo credentium
non sit necessaria 1. absolute 2. nec ex suppositione, nec 3.
consuetudine & statuto ecclesiæ in oppositum sit multum u-
tilis vel expediens. Prætermissa prima conclusione tanquam
per se nota, alteram probare conatur per legem divinam
Vet. & N. T. praxin Christi, apostolorum doctrinam & insti-
tutionem sacrorum conciliorum, consuetudinem ecclesiæ,
quæ ex antiquissimis temporibus & ex multis centenariis anno-
rum fuit universaliter in ecclesiam introducta, per sancto-
rum patrum testimonia aliasque rationes. Tandem adjicit
responsiones generales & speciales ad propositiones Rocky-
zanæ, quas omnes recensere cum nimis prolixum foret eas
silentio transibimus. Has sex diebus iterum fortiter impu-
gnavit M. Rockyzana a) de quo tamen in tam magno Bohe-
micorum scriptorum defectu nihil fere notandum habemus.
Ad hæc denuo longam responsionem formavit Io. de Ragu-
sio, quam in mscto vidimus, qua eadem fere methodo, ut in
priori oratione, ad refutandas objectiones Rockyzanæ, uti-
tur. Cum autem disputatio disputationem pareret, Wilhel-
mus Dux Bavarie concilii protector rem amice compositu-
rus constituit deputatos, qui de concordia & conciliatione
tractarent, de qua tamen Bohemi audire nolebant, nisi prius

a) Orthv. Grat. l. c. fol. CLVII. Cochl. l. c. pag. 205.

de quatuor propositis articulis decisio fieret *a*). Cum autem nihil effici potuerit, decrevit synodus insignem legationem cum oratoribus Bohemorum Pragam mittere, ubi ad diem S. Trinitatis populus esset conventurus, ut eo melius de concordia, quam oratores Bohemorum accipere recusabant, agere possent. Profecti itaque sunt eo d. 14 April. Philiberus Episcopus Constantiensis, Petrus Augustensis Episcopus, Io. Polomarus, Fridericus Parsberger, Alexander Sparur Ictus Anglicus, Thomas Haselbachius theologus Viennensis, Henr. Tocgius, Martin. Bernerius Decanus Turonensis &c. cumque Pragam venissent, Bohemos ad concordiam & unitatem adhortati fuere, quæ tamen Bohemis non placebat, nisi declaratio quatuor articulorum præcederet *b*); hinc petierunt legati in certa forma sibi dari hos articulos, quos cum accepissent *c*) ad concilium miserunt. Impetrata tandem fuit declaratio trium articulorum a concilio, & proposita a legatis in publico regni conventu, qui etiam jussu concilii Bohemis retulerunt, quod si trium horum articulorum declarationem & pacem ecclesiasticam recipere vellent, inveniri posse rationem, qua de quarto articulo, hoc est de communione sub utraque specie, res per concordiam transigeretur. Bohemi cupidi quid super prædictum articulum ipsis esset offerendum, responsum de tribus articulis dare recusabant, nisi illud prius audiverint, hinc de communione sub utraque hujusmodi facta est declaratio: *fiet isto modo, quod vobis suscipientibus ecclesiasticam unitatem & pacem realiter & cum effectu & in omnibus aliis, qui in usu communionis utriusque speciei fidei & ritui universalis ecclesiæ vos conformantibus; vos qui talem usum habetis, communicantes sub duplici specie cum autoritate Domini nostri Iesu Christi sponsi & ecclesiæ sponsæ. Et articulus ille in sacro concilio*

a) Orthv. Grat. l. c. *b*) ibid. *c*) Cochl. lib. VII. pag. 265. sq.

lio discutietur quoad materiam de præcepto ad plenum, & videbitis, quid circa illum articulum pro veritate catholica sit tenendum, & agendum pro utilitate & salute populi christiani. Et omnibus mature & digeste pertractatis, nihilominus si perseverantes in desiderio vestro, hoc vestri Ambasiatores postulaverint, sacrum concilium sacerdotibus vestris communicandi sub utraque specie populum vestrum, eos videlicet, qui in annis discretionis constituti, reverenter & devote postulaverint, auctoritatem & facultatem in domino largietur: hoc observato, quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debent firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, sed sub qualibet specie est integer totus Christus, ac legati sacri concilii mandabunt universis & singulis cujuscunque status & conditionis, ut Bohemis & Moravis utentibus dicta communione sub duplici specie nemo audeat impropere & hoc faciet sacrum concilium, quando concessionem libertationis faciet memoratam. a) Postquam autem sacerdotes & magistri Bohemorum varia dubia moverunt, uberiores declarationem hujus concessionis adjecerunt legati, dicentes: Non est intentionis S. concilii permittere communionem sub duplici specie permissione tolerantiae vel sicut Iudæis fuit permissus libellus repudii: quia cum S. concilium per viscera maternæ caritatis exhibere dictis Bohemis & Moravis intendat, non est intentionis concilii permittere tali permissione, quæ peccatum non excludat: sed taliter elargiri, ut auctoritate domini nostri Iesu Christi & ecclesiæ veræ sponsæ suæ sit licita & digna sumentibus utilis & salutaris. b) Tandem post varios multosque congressus ultro citroque habitos inita fuit concordia die ultimo Novembris & manuum stipulatione firmata parte ex utraque, cum verbali promissione supra prædictis facta Pragæ in collegio Caroli. c)

G 3

A II.

a) Orthv. Grat. l. c. fol. CLIX. Cochl. l. c. p. 271. sqq. b) Orthv. Grat. l. c. fol. CLIX. c) Cochl. l. c. pag. 274.

§. II. Hæc concordata, quæ vulgo *compactata* dicta, confirmatio concilii per Philibertum anno sequenti 1434. facta roboravit, a) nondum tamen per omnia plenum effectum sortiri poterant. Quamvis enim omnes fere ordines ecclesiæ Romanæ reconciliati fuissent, Thaboritæ tamen & orphani illi se subicere recusabant & urbem Pilsnam adhuc obsidione claudebant, unde odium inter Barones nobiles &c. & Thaboritas variis ex causis enatum, ita fuit auctum, ut tandem ad arma utrimque descenderint, & cum congrederentur Thaboritæ ad internecionem usque cæsi fuerint; atque ita contingit, quod Sigismundus quondam prædixisse fertur, *Bohemos non nisi a Bohemis subdomari posse.* b) Hac percepta victoria imperator Sigismundus monuit Bohemos, ut se regem susciperent & porro quietem procurarent, petitionibus quoque Bohemorum satisfactorius, qui, ut Ratisponam veniret, eum sollicitarant, eo se contulit, ubi etiam legati concilii comparuerunt & Bohemi magno numero Sigismundum regem salutantes. Imperator quoque, auditis, quæ de religione in commune convenerant, conventiona probavit eaque servari iussit. c) Postea sequenti scilicet anno 1435. sacerdotes Hussitarum & Rockyzana cum legatis Basileensium Brunnae convenientes de compactatis disputarunt, quæ ut penitus consummarentur, conventus alius Iglaviae præsentis Cæsaris Sigismundo habendus, indictus fuit. d) Cum autem quidam essent, qui fidem Cæsaris circa compactata elearent, ipse literas dedit d. 3 Ian. anni 1436. ornatas sigillo cæsareo, in quibus spondet & promittit, se confirmaturum capitula, quæ concordata fuissent & manuum stipulatione firmata debeantque sigilli munimine roborari & ad executionem

a) Theob. l. c. cap. 8. pag. 386. b) Dubrav. l. c. lib. XXVII. pag. 259. c) Abr. Bzov. l. c. ad annum 1434. pag. 342. d) Cochl. l. c. lib. IX. pag. 287. Abr. Bzov. ad annum 1435. pag. 373.

onem deduci juxta formam Brunnæ concordatam & noviter patribus recognitam & confessatam, a) quod etiam re ipsa præstitit imperator d. 5 Julii Iglaviæ, ubi ex pacto conventus habebatur. In hoc enim imperator, legati Basileenses literis concilii muniti, b) quibus ipsis potestas data cum Bohemis de compactatis agendi eaque confirmandi, & regni Bohe- miæ gubernator, Barones, nobiles &c. adfuerunt, qui in publico foro Iglaviæ præsentem Cæsarem imperialibus infulis decorato & assistente numerosa populi multitudine compa- ctata primum legatis concilii obtulerunt literis authenticis communita, deinde pro ipsorum executione de tenenda & observanda comitate ecclesiastica & pace alias literas secun- dum formam Brunnæ conditam. Post hæc quatuor depu- tati cum pleno & authentico mandato nomine omnium tam ecclesiasticorum quam secularium reverentiam & obedien- tiam Canonice præstiterunt, legati quoque, juxta concilii Constantiensis injunctionem, comitatem ecclesiasticam per eos factam & obedientiam ac reverentiam exhibitas ac- ceptarunt & pacem pronunciarunt eis servandam. c) De his instrumentum executionis compactatorum a legatis con- ceptum testatur, in quo compactata superius jam recensita⁴ super communionem sub utraque repetuntur & mandatur⁴ Archiepiscopo Pragensi, Olomuzensi, & Lutomislenfi Epi- scopis aliisque Prælati, ut petentibus communionem sub⁴ utraque dare non recusent, & scholares, qui ita communi- cant, promoveant. Item ut nemo Bohemos & Moravos⁴ propter hanc communionem impropere aut famæ ipso- rum quidquam detrahat. d) Ut brevibus dicam, omnia⁴ illa capitula, de quibus concordia inita, confirmata & figil- lis Philiberti Sigismundi & Alberti Austriæ Ducis & Mar- chio-

a) id. annum 1436. pag. 401. b) ibid. pag. 402. c) ibid. pag. 402.
d) Coch. l. c. pag. 289.

chionis Moraviæ roborata. His ergo sic peractis sequenti die magna solennitate Bohemi & Moravi anathemate ceterisque censuris soluti & in ecclesiam per legatos introducti fuere. Vbi Rockyzanam ad altare accedentem uni ex laicis sacramentum ex calice dedisse ferunt, propter quod facinus in aliena ecclesia commissum compactata fere annullata essent. *a)* Ne autem ex parte Bohemorum aliquid requiretur ad firmandam concordiam, publicatum mox fuit a Gubernatore edictum universale, quo Bohemis & Moravis pacem factam esse declarabat, & ut eandem servarent, edicebat. *b)* Plura præterea Sigismundum Bohemis & Moravis concessisse, quam a legatis concilii concessa erant, narrant „scriptores: *c)* in specie quod attinet communionem sub utraque, promisit se curaturum, ut communicantes sub una specie in sæpe tactis regno Bohemiæ & Marchionatu, ne confuse sequatur commixtio contra proprias eorum voluntates & libertates, non sustineantur, sed duntaxat in illis locis, in quibus communio duplicis speciei temporibus retroactis non servata fuerit. Deinde, ut materia occasioque litium auferretur, loca omnia & singula ecclesiarum populique parochiarum signentur, in quibus & a quibus communicatio, duplicis speciei in praxi teneatur ut in futurum in perpetuo in eisdem observetur. Vt Bohemi Archiepiscopus cum suffraganeis eligant, quos ipse esset confirmaturus. Tandem scholares diœcesis Pragensis communicantes sub utraque specie, si idonei fuerint, ad sacros ordines promoveantur & ordinentur. Item Episcopus Olomuzensis & Lutomislensis petentibus dent communionem sub utraque & scholares idoneos promoveant & sacerdotes disponant suarum diœcesium, in quibus præfata communio annis elapsis,

a) ibid. pag. 296. *c)* ibid. pag. 295. *b)* ibid. pag. 297. sqq. Abr. Bzov. l. c. pag. 404. Bohusl. Balb. Miscella histor. & geneal. regni Bohem. Decad. I. lib. VIII. epistolari epist. 68. pag. 85. sq.

plis servata fuit, qui sic populum, ut præmittitur, sub utraque communicent. Postremo ut plebani, si qui ad proprias redire cum scitu & consensu sui diœcesani voluerint parochias, populum sub duplici specie communicent, qui antea sic communicavit & in locis, in quibus præfata servaretur communio. Quod si non fecerint, non sint tolerandi, sed alii, qui sub duplici specie communicant populum laicalem, per diœcesanum, vel per alios, ad quos pertinet, in loca illorum substituendi. Tandem pollicitus fuit in verbo cæsareo se vigilaturum, ut prædicti articuli suum effectum realiter fortiantur apud concilium & pontificem. Super hæc Rockyzanæ Prælatus Pragensis ecclesiæ promissus, qui etiam paulo post electus & a Cæsare confirmatus fuit a).

§. III. Postquam itaque communio sub utraque, sed certis iisque gravissimis conditionibus, Bohemis & Moravis illam petentibus Iglaviæ concessa esset, in certiore confirmationem anno sequenti 1437. decretum illud de concessione calicis eucharistici Pragæ in templo corporis Christi jussu Cæsaris Philiberti & legatorum concilii publicabatur & postea a Bohemis in parietibus & portis hujus ædis & St. Michaelis aureis literis exprimebatur, quemadmodum etiam in fastigio templi Teinensis calicem aureum depictum quondam visum fuisse, memorat Théobaldus. b) Ex parte autem concilii nihil superesse videbatur, quam, ut, sicuti in compactatis promissum erat, decisionem daret, an esset de præcepto Christi & necessitate salutis sub utraque specie communicare, id quod etiam fecit d. X calend. Ian. fess. XXX. quando tale decretum promulgavit: *S. S. generalis synodus Basileensis in spiritu S. legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam. Ut lucidius videatur*

a) Theob. l. c. cap. 84. & 85. pag. 420. b) l. c. cap. 85. pag. 422.

deatur pro declaratione catholice veritatis, quid circa perceptionem sacre eucharistie tenendum sit, & agendum pro utilitate & salute populi christiani, post diligentem perscrutationem divinarum scripturarum sanctorumque canonum & doctrinarum a sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac synodo, quod fideles laici seu clerici communicantes & non conficientes adstringuntur ex precepto domini ad suscipiendum sub utraque specie, panis scilicet & vini, sacrum eucharistie sacramentum. Sed ecclesia quae regitur spiritu veritatis secum manente in æternum & cum qua Christus manet usque ad consummationem seculi (sic ait divina scriptura) ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reverentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire; sive autem sub una specie sive sub duplici quis communicet secundum ordinationem sive observantiam ecclesiae, proficit digne communicantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, sed sub qualibet specie est integer totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi populum sub una specie, ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta & haftenus diutissime observata & a doctoribus divinae legis sacrarum scripturarum & canonum multam peritiam habentibus jam a longævo tempore commendata pro lege est habenda, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiae ipsam immutare. a) Eodem hoc anno, ut Bzovio, b) vel sequente demum c) ut Orthvino Gratio, sed minus recte, videtur, Bohemi ad concilium miserunt oratores cum literis credentialibus & commendatitiis Imperatoris Sigismundi d. 21 Iul. & universitatis Pragensis d. 6 Iul. datis d) ad prosequendum, proponendum & consummandum omnia & singula, quae juxta formam compactatorum adhuc facienda erant, & obtulerunt novem petitiones concilio. Inter has

a) Abr. Bzov. ad annum 1437. pag. 431. sq. b) l. c. pag. 437. c) ibid. d) ibid. pag. 438.

has, quæ ad communionem sub utraque spectant, sunt sequen-
tes: a) 1. ut ad tollenda dissidia omnibus in regno Bohemiæ
& Moraviæ uniformis communio sub utraque specie con-
cederetur & hoc secundum ea, quæ in mandato bullæ lega-
torum & in compactatis nomine concilii essent inserta in
cap. *pro firmitate*: ubi sic dicit: & omnia alia fient, quæ pro
observatione dictæ pacis & unitatis necessaria fuerint & op-
portuna. 2. ut pro amputanda falsa suspicione & vacillati-
one putantium, quod sacrum concilium præfatam commu-
nionem sub utraque specie sibi concessam, ad tempus dun-
taxat permiserit, non utilem nec salutarem, sed ut libel-
lum repudii, dignarentur juxta illud capitulum in compa-
ctatis positum: *Primo dixerunt, quod non est intentionis* &c. si-
bi & ipsorum concessioni salubriter & mature providere,
illud capitulum una cum aliis ipsum munus legatorum ipso-
rum consequentibus, bullis literarum suarum firmare ac
perpetuare. 3. Petierunt, ut pro tuenda impofterum in-
clyta fama regni & Marchionatus pro ostendenda & mani-
festanda sua innocentia, pro eo, quod communicaverunt
& communicant & communicabunt sub utraque specie,
dignarentur dare & ordinare & destinare literas sacri
concilii in modo & forma ostensioni magis accom-
modata & congrua ad omnes principes, tam seculares quam
spirituales, civitates & communitates juxta compactata. 4.
Tandem supplicarunt, ut in discussione in materia commu-
nionis sub utraque specie de ejus præcepto a domino ad
omnes fideles non procederetur aliter, nisi secundum ju-
dicem in Egra compactatum, hoc est, secundum legem divi-
nam, praxin Christi & Apostolorum ejus, concilia genera-
lia & secundum sententias doctorum virorum veraciter se in
lege Dei fundantium. Ad has petitiones responsiones a
H 2 concilio

„concilio ordinatas fuisse non autem datas dicit Orthvinus
 „Gratius a) & ad 1 quidem quod ex allegato capitulo neque
 „concilio competat jus sanciendo & faciendi Bohemis, quod
 „pro bonopacis & unitatis teneantur dimittere communionem
 „sub una specie, cum promiserint omnia facere quæ pro ob-
 „servatione pacis & unitatis fuerint opportuna, opportunius
 „autem nihil esse pro ea conservanda quam si ipsi in modo
 „communicandi usui vicinorum, aliorum & totius ecclesiæ
 „latinae se conformarent; neque competat Bohemis jus ad
 „petendum, ut sacrum concilium omnes ad communionem
 „utriusque specie compellat, cum hoc sit contra compacta-
 „ta, in quibus communio sub utraque personis, quæ sunt
 „constitutæ in annis discretionis illamque postulaverint tan-
 „tum concedatur. Vt autem omnis absit coactio præcipia-
 „tur. Ad 2 quod omnia, quæ concilium teneatur ratificare,
 „jam sint ratificata & super ea literæ datæ. Quod autem di-
 „cant de communione sua, illam, postquam ab ecclesia esset
 „concessa, non esse amplius instar libelli repudii vel quæ pec-
 „catum non excludat. Ad 3 quod concilium non teneatur
 „aliquas ad principes & communitates circumstantes literas
 „dirigere nisi juxta præinsertum capitulum, quod incipit:
 „*infirmirate*. Illas promptum esse facere & dirigere juxta se-
 „riem ipsius in forma rationabili & honesta. Ad 4 respon-
 „sum, se in hoc ipsorum precibus esse satisfacturum.

§. IV. Quandoquidem communio sub utraque duris
 sane conditionibus permissa fuit, & concordata, quæ pacem
 & quietem procurare debebant, per concilium firmata; spe-
 randum omnino erat Bohemiam quietam & pacatam futu-
 ram, sed contrarium mox experientia probavit. Dum post
 ipsa compactata Bohemia parum quieta & pacata fuit, & la-
 pides quasi offensionis & dissensionis fuerint. Præterquam
 enim

a) l. c.

enim quod in regibus & archiepiscopo eligendis maximæ
semper turbæ orirentur, de compactatorum observatione
semper jurgia & dissidia vigeant, quando pontificii Bohe-
mos & hi iterum illos de eorum violatione accusabant, Ro-
ckyzana Calixtinorum partes strenue defendente. Accede-
bat, quod pontifices, Eugenii IV, qui compactata confir-
maverat, successores neque concilii Basileensis neque com-
pactatorum in illo compilatorum fautores essent & quocun-
que modo illa annullare studerent, id quod in progressu ple-
nius patebit. Pontificii, qui ostendere volunt, Bohemos
compactata violasse, ajunt, magistros & clerum Pragensem
ac consules communitatum Pragensium ao. 1441. feria quarta
ante festum St. Viti edidisse articulos sex illis plane contra-
rios a), *1 ut compactata cum ecclesia Romana ab omnibus efficaci-
ter teneantur 2 ut omnes prædicatores affirmant communionem
utriusque speciei esse veram utilem & salubrem 3 ut nullus audeat
prædicare, quod tantum sumatur sub una specie quam sub utra-
que, cum hoc sit contra communicantes sub utraque specie, 4 ut
nullus audeat porrigere sub una specie publice & occulte 5 ut omnes
plebani manu propria communicent populum sub utraque specie 6
ut sic communicantes nullus audeat quovis modo diffamare seu hæ-
reticos aut schismaticos dicere, sed ab omnibus teneantur pro fide-
libus christianis. 7 ut omnes sacerdotes Pragenses & monachi sint
sub obedientia magistri Przi Bram & Procopii.* Sed vera certe
causa, uti jam dictum, in ipsis pontificibus quærenda est. Hi
etenim Bohemos ad plenariam unitatem ecclesiæ, suæ redu-
cere volebant & sic terminos per compactata positos trans-
grediebantur. Eum namque in finem misit Nicolaus Papa
anno 1448. in Bohemiam Cardinalem St. Angeli Io. de Car-
vajal, a quo Bohemi confirmationem compactatorum & ele-
cti Rockyzanæ in Archiepiscopatu quæsierunt quidem, obtine-

H 3

re

a) Cochl. l. c. lib. IX. pag. 335. Abr. Bzov. l. c. ad annum 1441. pag. 742.

re tamen non potuerunt *a*). Huc quoque anno 1451 Æneas Sylvius, episcopus Senensis, profectus est & inter alia cum gubernatore ejus regni Georgio Podiebrad & Thaboritis de religione colloquium habuit deque compactatis & præcipue de communione sub utraque *b*), atque Bohemiam iterum ecclesiæ romanæ subjicere studuit. Omnium maxime autem in Bohemorum conversione occupatus fuit Io. de Capistrano ord. Fr. Min. prof. qui non modo in Bohemia aliisque locis vicinis prædicabat; verum etiam communionem sub utraque damnabat, omnibusque, qui eam reliquerant & ad ecclesiam redierant, plenam indulgentiam concedebat. Hinc ei fortiter se opposuit Io. Rockyzana & per literas collationem in illa materia cum eo habere flagitavit; quam disputationem primum quidem non recusare videbatur Capistrano, postea tamen a se declinavit *c*). Anno 1452. Cardinalis Cusanus vir doctissimus iter in Bohemiam paravit *d*) ut idem cum prioribus negotium susciperet: sed cum præmisso pro securitate sua sacellano non clarum ab omnibus responsum ferret, per literas *e*) cum Bohemis egit, quarum quædam Ratisponæ, quædam Brixinæ datæ fuere. In his confutat Bohemorum doctrinam & confidentiam de compactatis & de necessitate dandi laicis eucharistiam sub utraque specie, atque variis ex rationibus persuadere eos allaborat, ut ad gremium ecclesiæ romanæ revertantur. Sed his ipsis nihil omnino profecit, quin Bohemi potius animosiores facti ad defendenda compactata & astruenda communione sub utraque specie omnibus necessaria, præsertim cum anno 1458. opera Io. Rockyzanæ Georgius Podiebrad post mortem Ladislai in regem elige-

a) Cochl. l. c. lib. X. pag. 349. sqq. Abr. Bzov. l. c. tom. XVII. ad a. 1448. pag. 32. sqq. *b*) Æn. Sylv. epist. 129. ad Card. Io. de Carvajal. *c*) Cochl. l. c. pag. 367. sqq. Dubr. l. c. lib. XXIX. pag. 273. *d*) Cochl. l. c. lib. XI. p. 383. Abr. Bzov. l. c. ad annum 1452. p. 78. sqq. *e*) Card. Cusan. opp. vol. II.

eligeretur *a*). Hic etenim non modo compactatorum & communionis dignæ insignis propugnator fuit, verum etiam in coronatione sua hæreticam pravitatem abjicere omnesque hæreses regno se ejicere velle promisit *b*). Eam ob causam quoque anno 1462. Barones regni Koska, Tizko & Procopium de Rabenstein &c. ad Æneam Sylvium, tunc pontificem Pium II. ablegavit, & ecclesiæ romanæ obedientiam præstitit ea lege, ut Papa Bohemorum compactata approbaret. Quod cum denegaret Pontifex Pius II, quod conditiones concessionis appositæ non servarentur, ut ipse ait, rex iratus Pragæ in festo S. Laurentii conventum celebrandum indixit, in quo de pontifice querens, quod compactata annihilare vellet, confessionem publicam edidit & juravit se cum suis compactata & communionem sub utraque, in qua natus & nutritus esset, velle tenere atque defendere & circa hanc mori & vivere. Postea auxilium sibi ab astantibus ad compactata defendenda expetivit, quorum quidam regis precibus annuere, quidam renuere videbantur *c*). His & aliis factis exacerbatus Pontifex Pius II, non solum per peculiarem bullam Wratislaviæ d. 10 Decemb. per inquisitorem hæreticæ pravitatis Gregorium Hein ordinis præd. publicatam compactata irritavit *d*), verum etiam alia bulla anno 1463 irritationem illam confirmavit & Wratislavienses adversarios regis, ab obedientia erga regem absolvit, aliosque contra Georgium incitavit *e*). Cum nihilominus neglectis his omnibus rex pergeret compactata & calicem eucharisticum suo præsidio munire, Pontifex Paulus II, Pii a. 1464 demortui successor eum non modo diris persecutus & anathemate percussit, atque quotannis in bulla cænæ dominicæ gravi cum infamia excommunicatum

a) Cochl. l. c. lib. XII. p. 409. Dubr. l. c. lib. XXX. pag. 281. *b*) ib. p. 282.
c) Coch. l. c. pag. 246. sqq. Dubr. l. c. pag. 283. sq. Abr. Bzov. l. c. ad annum 1462. pag. 381. sqq. & pag. 398. sqq. *d*) Bohusl. Balb. l. c. lib. V. cap. VI. pag. 528. *e*) Cochl. l. c. pag. 430. sqq.

tum publice denunciavit: verum etiam cruciatam expeditionem contra illum induxit, Matthiam Hungariæ regem adversus eum instigavit, quem & titulo regni Bohemiæ donavit anno 1466, unde truculentissimum septennale bellum postea ortum. *a*) Hæc cum agerentur, non cessarunt pontificii & Rockyzanistæ de sua quique communione decertare, cuius rei inter alia testis esse potest tractatus inter capitulum ecclesiæ metropolitanæ Pragensis & Rockyzanam anno 1465. *b*) coram rege habitus, (cujus acta in mscto vidimus.) Vbi capitulum conatibus Rockyzanæ ejusque communioni valde resistebat, eos ad constantiam hortante & animante Paulo II. in literis anno 1465. ad eos datis. *c*) Neque vero Rockyzana suis defuit partibus, id quod *scripta* ab illo edita satis superque declarant. Inter hæc est illud, quod *contra doctores quosdam apostatas*, qui in conventu quodam secularium & ecclesiasticorum varia contra communionem sub utraque proposuerant, edidit, adhuc tamen in mscto habetur. Sex autem propositiones in eo, quorum quoque Conradus Wimpina *d*) mentionem facit, refutandas suscipit. Prima est, quod *sacramentum altaris sub specie prima sit totum, plenum & perfectum sacramentum*, secunda, quod *non plus nec minus contineatur sub duplici specie, quam sub prima*. Tertia, quod *omnes gratias, quas fideles accipiunt, suscipiant sub prima specie & non minus*. Quarta, quod *sanguis Christi bibatur sub specie prima sacramentaliter, sicut sub secunda*. Quinta, quod *sacramentum altaris visibiliter nihil operetur aut efficiat in anima*. Sexta, quod *post prohibitionem Papæ omnes laici, qui communicant sub utraque specie peccent mortaliter*. Huic tractatui varia scripta a pontificiis scriptoribus, inter quos est quidam Bohemus doctor nomine Wenceslaus, tum hoc, tum

a) Cochl. l. c. p. 429. & 439. Dubr. l. c. p. 286. *b*) Cochl. l. c. p. 438. *c*) Bohusl. Balb. l. c. decad. I. lib. VI. Archiepisc. epist. CVIII. p. 185. sq. *d*) l. c. fol. XXVIII.

tum sequentibus annis opposita fuere, quæ omnia adhuc in mscis latent. Tandem anno 1471. celebris gestis, dignitate & virtutibus Rockyzana d. 22. febr. mortuus & cum eo ad tempus tota fere controversia de calice eucharistico cessavit, & sepultus fuit in basilica Deiparæ Teinenfis ante altare, ubi etiam in clypeo stat depictus cum solea, in cuius medio videtur stella, cui adscripti versus ineruditi referente Balbino. *a)* Eum d. 22. mart. secutus rex Georgius, Rockyzanæ amicus optimus & communionis sub utraque promotor strenuus. *b)* Post horum præstantissimorum virorum obitum nihil fere notatu dignum in negotio eucharistico actum usque ad tempora Lutheri, invenimus, præterquam, quod varias confessiones a fratribus Bohemis, qui & Piccardi & Waldenses dicti, editas, in quibus quoque usus calicis eucharistici defensus fuit, legamus. *c)* Calixtini autem, quibuscum nobis præprimis res est, nihil quantum nobis quidem constat edidere, nihilominus quamvis pontifices compactata confirmare noluerint, constanter usum calicis usque ad Lutheri tempora & ulterius sibi servarunt, de quo epistola Slechtæ ad Erasmus *d)* & Cassander *e)* testantur. Prius quam autem hoc seculum relinquamus, non reticendi esse videntur viri quidam illustres, qui etiam in aliis terris præcipui SS. calicis promotores fuere. Talis fuit in Germania Ioh. de Vefalia concionator Wormatiensis, *f)* in Italia Hier. Savanorola monachus dominicanus, *g)* tales fuerunt alii plures, quos supeditabit Flacius.

§. V. Quieverat paululum, uti dictum, de calice eucharistico controversia, quando Lutherus spiritu divino motus

a) id. epit. rer. Boh. lib. V. cap. X. pag. 558. *b)* ibid. *c)* Orthv. Grat. in epist. hist. Boh. l. c. fol. LXXXI. sqq. Ioach. Camer. l. c. pag. 272. *d)* lib. 4. p. 462. *e)* in tract. de commun. sub utraque opp. pag. 1039. *f)* Catal. testium veritatis pag. 1907. *g)* ibid. pag. 1914.

tus denuo communionem sub utraque cum aliis christianæ religionis dogmatibus urgere incæpit. Quemadmodum autem in toto opere reformationis observamus, quomodo Lutherus per gradus profecerit & mitiori animo illud tractare inchoaverit: ita etiam in specie in impugnando abusu ecclesiæ romanæ in communione sub una sese gessit, dum eam ab initio tanquam rem natura sua indifferentem tractavit & propter conditionem fratrum infirmorum ad tempus concedendam esse voluit. Illud enim demonstrat *concio* ipsius anno 1519. habita, in qua probat & desiderat, ut ecclesia per concilium universale statueret, ut in sacramento cœnæ utraque species populo non minus quam sacerdotibus exhiberetur: nihilominus ob hunc sermonem invidiosissime Lipsiæ præsertim traductus fuit, ita quidem, ut eum in Bohemia natum, Pragæ enutritum & in Wicleffi libris institutum esse dicerent. Inter omnes tamen maximum in hac re adversarium vidit Ducem Saxonie Georgium, qui postquam accepisset hanc concionem d. 27. decemb. 1519. eum graviter apud electorem Saxonie accusavit & inter alias rationes hanc quoque attulit, quod illa de S. eucharistia sententia hæresin Bohemicam sapiat, ad illam confirmandam valeat, imo jam plus sex millibus hominum auctus sit post hujus sermonis publicationem in Bohemia communicantium sub utraque numerus. Cui elector d. 29. dec. inter alia respondisse fertur, se hanc opinionem Luthero defendendam relinquere *a*). Publicavit quoque anno 1520. d. 24. jan. *Stolpæ Ioh episcopus missnensis decretum contra hunc sermonem*, quo mandabat suis, ut hoc suppresso libello populum docerent sub utralibet specie cœnam domini repræsentari totam. *b*) Eo cognito Lutherus paulo

a) Vid. Lud. a Sekendorff. comment. hist. & apolog. de Luther. lib. 1. sect. 26. §. LXIV. p. 94. tom. I. Altenb. fol. 331. *b*) tom. I. Ien. lat. fol. 493.

paulo post scripsit *declarationem sermonis sui*, in qua nondum quidem urget, sed optat tantum ex ecclesiae decreto communionem sub utraque, Bohemos autem, qui eam servant, pro hæreticis haberi debere negat; quia ecclesiae consensu facultatem illam obtinuerint, & in autores decreti officiales Stolpenfes gravissime invehit minime scandalosum esse probans aut hæreticum, quod a futuro concilio aliquid optaverit. *a)* Interea Eccius aliique apud pontificem Leonem effecerant, ut ille *bullam* quandam *contra 41. propositiones b)* Lutheri e libris ipsius extractas promulgaret easque damnaret. Inter has quoque fuit illa: *c)* *consultum sibi videri, ut ecclesia in communi concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos. Nec Bohemos sub utraque specie communicantes esse hæreticos aut schismaticos.* Hanc pontificis bullam, postquam publicata fuit, Lutherus non modo *duobus scriptis* impugnavit, *d)* sed & articulos in ea damnatos asserere non destitit, & quidem illum de communione sub utraque ita, ut contrariam communionem nondum penitus damnare & tollere auderet, aut dignam tanquam necessariam cuiquam obtruderet. Hoc præprimis constare poterit ex *epistola* ipsius *ad electorem Saxoniae* anno 1522. data, *e)* ex *tractatu de communione sub utraque*, *f)* quem anno 1523. ad comitia Norinbergenfia misit Georgius dux Saxoniae, apud ordines instans, ut debito modo contra Lutherum decerneretur, *g)* ex *epistola ad Albertum comitem Mansfeldiae de communione sub una* anno 1425. *b)* & *alia ad amicum quendam contra iteratum edictum episcopi*

I 2

- a)* Tom. I. Alt. 339. Ioh. Sleidanus l. c. lib. II. pag. 35. sq. Sekend. l. c. *b)* id. l. c. sect. 28. §. LXXIV. pag. 114. sq. Sfort. Pallav. hist. conc. trid. part. I. lib. I. cap. XX. pag. 27. *c)* Contr. Wimpina l. c. fol. LXXIV. *d)* tom. II. lat. Ien. fol. 301. ad 330. *e)* Sekend. l. c. sect. 49. §. CXXI. add. I. pag. 198. *f)* tom. II. Alt. fol. 120. *g)* Sekend. l. c. sect. 56. §. CXLVII. pag. 159. *b)* tom. III. Alt. f. 99.

scopi Misnensis de communione sub utraque data anno 1528. *a)* item ex *libello visitatorio Saxonico*, qui eodem anno prodiit, *b)* ex quo tum Lutherum, tum Phil. Melanchthonem idem fere de communione sensisse patebit, quamvis & hujus mens ex *locis communibus* ipsius anno 1623. Hagenoæ editis eluceat. Quam tamen mox in melius mutarunt utrique, quando communionem sub utraque non amplius ut rem indifferentem, sed tanquam necessariam omnibus urserunt, quod præcipue libellus visitatorius Saxonicus anno 1538. denuo editus *c)* docebit. Interea mirum in modum crevit numerus communicantium sub utraque, ita ut anno 1524. Norinbergæ multa millia hominum & regina Daniae calicem eucharisticum fumerent, *d)* ut taceam insignem accessum, quem aliis quoque in terris protestantium cætus habuit.

§. VI. Anno 1530. cum in comitiis Augustanis *confessio* a protestantibus Cæsari offerretur & pontificii *confutationem* ei reponerent nostrique iterum in *apologia* sua ad eandem responderent, etiam inter alia de compositione controversiæ de integro cænæ usu inter septenos, qui de concordia agebant, actum fuit & voluerunt pontificii communionem sub utraque tanquam rem indifferentem nostris concedere, modo dicerent eam sub una specie quoque esse legitimam, *e)* quod tamen Lutherus *ex uno ore calidum & frigidum efflare* appellat in *sua commonitione ad Germanos suos dilectos f)*, quæ sub finem hujus anni lucem vidit; hinc talem concessionem protestantes juste recusarunt. Anno 1532. Bugenhagius Pomeranus, vindex Lutheri constans, Lubecæ librum conscripsit

a) Tom. III. Alt. f. 893. *b)* Sekend. l. c. lib. II. sect. 13. §. XXXVI. add. II. pag. 104. sq. & §. XXXVI. pag. 106. sq. *c)* id. lib. III. sect. 17. §. LXVIII. pag. 195. *d)* id. lib. I. sect. 58. §. CLXIII. add. I. pag. 289. *e)* ibid. l. c. lib. II. sect. 35. §. LXXVIII. add. pag. 203. *f)* Cælestinus in hist. A. C. tom. IV. fol. 107.

scripsit *wider die Kelchdiebe*, qui sequente anno 1533. typis Wittebergæ expressus. In hoc egregie argumenta pontificiorum pro ipsorum communione destruit, & demonstrat, quam injuste concilium Constantiense primum calicis usum subtraxerit. Eodem anno 1533. Lutherus iterum novam cum Georgio duce controversiam habuit de communione sub utraque. Hic etenim cum intelligeret ex suis esse, qui cœnam domini percipiendam esse dicerent juxta mandatum Christi, ecclesiarum ministris injunxerat, ut iis, qui tempore paschali de more veteri peccata sua confiterentur & cœnam domini juxta pontificum decreta sumerent, symbola quædam & veluti tesseras darent, quæ illi post redderent senatui, quo sciri posset, quinam pontificium, qui vero Lutheri dogma sequerentur. Itaque Lipsiæ deprehensi fuere ad septuaginta sine literis. Hi jam antea Lutherum consulerant, quid facto opus esset? ille per *epistolam* respondit, ut, qui certo crederent integram cœnam esse sumendam, nihil agerent contra conscientiam & capitis discrimen adirent; sic ergo confirmati perseverarunt, citati a principe cum eis bimestre tempus concederetur ad deliberandum neque propositum mutarent, tametsi privatim singuli sollicitarentur, ejecti sunt oppido. *a)* Georgius autem in Lutherum propter *epistolam* ad eos scriptam, in qua etiam se traduxerat, exacerbatus eum accusavit apud electorem, quasi suos subditos ad rebellionem concitaret; hinc Lutherus jussu electoris *prolixam apologiam*, sed acrem composuit. *b)* Nec sufficiebat Georgio Lutherum propter communionem sub utraque impugnasse, verum etiam principes optimos Anhaltinos Joachimum, præcipue vero Georgium fratres, propter Dissensionem

I 3

viam

a) Ioh. Sleidanus l. c. lib. IX. pag. m. 235. sq. *b)* Sekendorff. l. c. lib. III. sect. 7. §. XXI. pag. 55. sqq. *c)* ibid. l. c. sect. 30. §. CXVII. add. I. pag. 505. sqq.

viam vocatum Hausmannum, qui anno 1534. communionem sub utraque introducebat, & dictis & scriptis aggressus est; id quod varia scripta inter hos principes edita *a)* cum priori, tum hoc & sequentibus annis de prædicta communionem probant; quam multis rationibus defendebat Anhaltinus & suadebat in scriptis multis & concionibus. Hujus, quoque concessionem regem suum pro subditis suis apud Clementem VII. expetivisse & spem habere, ut aliquando concedatur affirmavit Guiel-Langæus Legatus ipsius Schmalkaldiae a. 1535 *b)*. In hæc fere tempora incidit reformatio in regno Angliæ ab Henrico VIII, ob negatam a pontifice approbationem divortii cum Catharina incepti. Rex quamvis in plurimis cum Augustana confessione consentiret, in missæ tamen abolitione, sacerdotum conjugii & communionis sub utraque concessionem &c. magis, quam in aliis, hæsitavit *c)*. Hinc principes Germaniæ protestantes eum per crebras legationes & literas sollicitarunt, ut etiam in iis corrigendis incumberet, quo arctius fœdus cum illo iniri posset. Hujus rei inter alia literæ tum legatorum principum protestantium germaniæ ad regem a. 1538. quibus inter alia suadebant, ut in regnis suis introduceret communionem sub utraque ex variis argumentis *d)* tum regis ad eos, quibus non necessarium esse usum utriusque speciei in S. cœna asserit *e)*, datæ testes esse possunt. Illam sententiam mox, anno scilicet sequente 1539. publico statuto confirmavit. Inter articulos enim VI. qui in illo continebantur, erat etiam hic: *quod communio sub utraque non sit omnibus ad salutem necessaria, sed carnem & sanguinem Christi esse conjunctam sub alterutra parte, contra sentientes gravissime*

a) Sleidanus .. c. lib. IX. pag. 262. *b)* Gilb. Burnettus hist. reform. eccles. Anglic. part. I. lib. III. pag. 143. *c)* ibid in addendis pag. 252. sqq. *d)* ibid. pag. 261. sqq. *e)* id. l. c. part. I. lib. III. pag. 145.

gravissime puniebantur. *a)* Quod statutum non modo mitigare, sed plane tollere annitebantur protestantes, præcipue elector Saxoniae, quapropter confutationem anno 1540. horum articulorum cum literis ad regem misit, *b)* sed irrito plane effectū. Interim Cæsar Carolus V. & Rex Ferdinandus toti occupati erant, ut controversiæ cum protestantibus sopirentur & eorum conciliatio fieret, idque in multis comitiis & conventibus tentarunt. Eam quoque ob causam conscripsit *Cochlæus* jussu regis Romanorum *consilium* suum, quod Hagenoæ in conventu an. 1540. obtulit, *c)* in quo monstrat, in quibus conciliatio fieri possit, dumque ad articulum de communione sub utraque pervenit, dicit, *protestantes in hoc relinqui cum disputatione proprio arbitrio pro subditis suis, sub hoc tamen moderamine, ut usum unius speciei non damnent, nec contra eam prædicare aut scribere suis permittant, usque ad iudicium & sententiam generalis concilii.*

§. VII. Anno 1541. quando in comitiis Ratisponensibus inter theologos pontificios & protestantes ad componendos controversos articulos agebatur, ille de integro S. cænæ usu fuit, de quo inter alios conveniri non potuit; *d)* hinc etiam cum aliis ad futurum concilium vel alia comitia rejiciendus. Austriaci autem tutissimum esse rati, si ejus concessio a rege sibi fieret in conventu Pragensi die 13. decemb. Ferdinando *libellum supplicem* obtulerunt, in quo, ut doctrina evangelii apud se libere prædicetur & usus cænæ dominicæ juxta veteris ecclesiæ morem permitteretur, rogarunt. Qui ad hunc modum supplicarunt, Austriacæ nobilitatis & ordinum numine, fuerunt ad XXIV. procures, civitates autem decem & in his Vienna, deinde finitimi Stirii & Carni: elusit tamen
Fer-

a) Id. l. c. parr. I. lib. III. pag. 145. *b)* Sekendorff. l. c. sect. 21. §. LXXVIII. pag. 265. *c)* ibid. §. XXXIX. add. IV. p. 284. sqq. *d)* Sleidanus l. c. lib. XVI. pag. 383.

Ferdinandus iteratas petitiones ipsorum. a) Secus faciebat Hermannus Archi-episc. Colonientis, qui suis non modo liberum calicis eucharistici usum concessit, verum etiam in formula reformationis 1543. edita adhortatus est ad veram utriusque speciei communionem in Christi institutione & scripturae testimonio fundatam. b)

§. VIII. Ex his omnibus fatis superque constare posse confido, quantum fuerit Bohemorum in expetendo calice dominico desiderium, quantum fuerit Lutheri aliorumque in ablato calice restituendo studium. Nunc sub finem hujus periodi adhuc observandum nobis erit, quomodo ipsi pontifices, post tempora concilii Basileensis quoque, consuetudinis ecclesiae romanae populum communicandi sub una specie violatores fuerint. Illud nos docebit cum aliis Card. Cusanus in epistola sua septima ad Bohemos anno 1452. scripta, qui, *pontificem romanum*, ait, *usque ad proxima tempora in festo paschae laicos, quibus ipse sua manu corpus domini tradidit, permisisse accedere ad susceptionem sanguinis de manu diaconi.* Clarius testimonium de tempore posteriori exhibet Rockyzana in tractatu mscto supra citato contra doctores apostatas, quod totum hic anotari meretur: *Papa inquit, ut saepe audivimus, iteratis vicibus quolibet anno die paschatis sacri, propria in persona communicat personas laicas sub specie panis & cardinalis gerens vicem Diaconi mox de calice propinat eisdem laicis sanguinem Christi sub secunda specie &c.* Hanc siquidem communionem sanctam domini Papae retulit in conspectu serenissimi Dni. & domini Regis Georgii, Regis Bobemiae tunc assistente in praesentia suae majestatis turba magna spiritualium, magistrorum, sacerdotum ac nobilium virorum in quadam congregatione nobilis miles Procopius de Rabstin, Cancellarius Regis praetacti fide oculata se dicens vidisse & adjecit, *boc habent a S. Sixto qui sub prima*

a) ibid. pag. 394. b) Sekend. l. c. sect. 27. §. CVIII. pag. 446.

*prima specie communicavit populum & S. Laurentius sub se-
cunda.*

§. IX. Quod ad argumenta attinet quæ, præter superius recensita, his temporibus jactitata fuere, vel pauca sunt vel plane nulla, nisi huc referre velimus illud, cujus autor esse dicitur Cajetanus *a)* I. quod mandatum edendi panem sit absolutum, sed bibendi ex calice eucharistico tantum conditionatum, quia addita est conclusio *quotiescunque biberitis*. II. illud quod desumptum ex Act. 20, 7. *b)* I Cor. XI, 33. *c)* ubi tantum de fractione & manducatione panis dicitur. III. Figuris V. T. adjiciendum Gen. 18, 6. *d)* ubi Abraham tria fata farinae similia commixta in subcinericios & acymos panes parari fecit, per quod innuitur laicos solum debere ad unam speciem admitti, eo quod vini nulla mentio fit, facit tria vero fata narratur propter triplicem substantiam, quæ in hoc sacramento continetur, scilicet corpus, anima & deitas. IV. Rationem admodum ridiculam addit nobilis quidam, referente Sekendorffio, *e)* qui ideo sub duplici specie communicare noluit, sed sub una tantum, quia unus esset Deus. Ad I. paucis respondemus, particulam conditionalem *quotiescunque* non actum bibendi respicere, sed finem actus scilicet verba *in mei commemorationem* *f)* Ad II. & III. cum Apologia A. C. ea vel plane non denotare eucharistiam vel si designant, synecdochen includere *g)* quemadmodum jam supra diximus, in IV. qualis sit consequentia quilibet facile videbit.

K

PERIO-

- a)* in III. q. XXC. art. XI. it. vid. epist. R. Henr. VIII. ad leg. protest. Burnet. l. c. pag. 262. sq. *b)* in respons. theol. pontif. ad A. C. vid. ven. Dn. D. Phil Muller. in concord. pag. 19. *c)* Ioh. de Ragusio in orat. contra Rocky. vid. Bin. l. c. pag. 257. *d)* ibid pag. 258. *e)* l. c. lib. III. sect. 7. §. XXV. add. II. pag. 71. *f)* B. Hild. l. c. pag. 837. *g)* pag. m. 234.

PERIODVS III

*Continet fata calicis eucharistici a concilio Tridentino usque
ad nostra tempora.*

§. I.

ANno 1545. diu postulatum concilium Tridenti sub Paulo III. inchoatum fuit, ad quod tamen protestantes iustis ex causis venire recusarunt *a*). Interea non cessavit Imperator ea proponere, quæ ad sedandas dissensiones inter protestantes & pontificios valere possent. Eam ob causam cum ipsius tum conventus Spirensis iussu & decreto *Valentinus episc. Hildesiensis* cum aliis *libellum* quendam consignavit *de articulis controversis*, in quo quibus modis protestantes conciliari concordari vel tolerari queant, ostendit, & concedi posse putat communionem sub utraque his conditionibus; si crederent & docerent protestantes, eam non esse præceptam & quod sub una quoque specie totus & integer Christus sumatur, nec peccent qui a calice abstineant, item ut subditis communionem sub una, quotquot ea uti velint permittant & ægrotis hanc saltem concedant *b*). Sed talem concessionem non desiderabant protestantes, utpote qui jam in suis terris juxta institutionem Christi calicis communionem sine ulla conditione suis concesserant, quæ etiam anno 1546. non modo ab Electore Palatinis permissa *c*), sed quoque ao. 1547. post mortem Henrici VIII. regis Angliæ a successore Eduardo VI. peculiari edicto, consensu parlamenti comprobato, in ecclesia Anglicana introducta fuit *d*).

§. II.

c) Sleidanus l. c. lib. XVI. Paul. Sarpus Hist. Conc. Trid. lib. II. *b*) Sekendorff. l. c. sect. 31. §. CXXI. id. I. pag. 548. *c*) Sleidanus l. c. lib. XVI. pag. 478. *d*) Burnet. l. c. part. II. pag. 27.

§. II. Anno 1548. imperator de nova conciliatione partium controvertentium cogitans, librum quendam per viros eruditione ac fama celebres, Iulium Pflugium episcopum Naumburgensem, Michaellem Sidonium & Ioh. Islebium Agricolam, de religione observanda *interim* dum concilium legitime institueretur, conscribi curaverat, qui hoc anno in comitiis Augustanis d. 15. maj. ordinibus propositus & publicatus fuit quidem *a)* ut nec pontificiis nec protestantibus arrisit, quibus tamen a cæsare obtrudi cœpit. In hoc sub finem *b)* tum presbyterorum uxorum tum eucharistiæ sub utraque specie usus, ubi hætenus receptus esset, porro permittebatur. Pontifex Paulus III. autem, ne aliquid ex mandato cæsaris, qui eum de promovendo hoc per legatum quendam a se incepto negotio reformationis interpellavit agere videretur, amandavit nuncios in Germaniam tres episcopos Fanensem, Veronensem & Ferentinum, *c)* quibus per bullam pridie cal. sept. editam, nulla constitutionum cæsaris facta mentione, facultatem impertit inter alia indulgendi utriusque speciei usum illis, qui cæteris abjuratis erroribus concilii Constantiensis decreto subscriberent atque sub altera specie tantum, quantum sub utraque sumi crederent, quique ecclesiam ob factum de una specie decretum non errasse palam declararent. Quod tamen ad tempus concessum volebat pontifex, & ita, ut illi ipsi, qui ita fumerent seorsim ab aliis neque tunc cum aliis sub una specie tantum ministratur, fumerent. Venerunt hi legati anno 1549. sub exitu maji in Germaniam & ad cæsarem Bruxellis agentem, & cum illis facta esset per bullam potestas substituendi & delegandi, cæsaris suasu & impulsu aliis quoque episcopis, prælatis &c. inter alia facultatem dederunt condendi usum calicis illis, qui

hoc

K 2

a) Pallav. l. c. part. II. lib. 10. cap. XVII. pag. 61. seq. *b)* fol. 26. *c)* Sleidanus l. c. lib. XXI. 646.

hoc remedio indigerent, quo ad obedientiam ecclesiae romanae reducerentur: sed tota res de *a*) concessione calicis interpositis impedimentis ad finem optatum perducta haud fuit *b*). Anno 1551. suscepta quidem fuit sub Iulio III. in concilio Tridentino de communione sub utraque tractatio: per legatum tamen comitem Monfortum & alios oratores caesaris ac Ferdinandi regis interrupta & dilata usque ad protestantium ad concilium adventum, ne, si forte concilium visitare vellent, decreto contrario de communione calicis absterrentur *c*).

§. III. Anno 1552. synodus Londini habita, ubi propositi fuere articuli, in quibus consenserant episcopi aliique eruditi viri ad opinionum varietates eliminandas & consensum circa veram religionem stabiliendum. *d*) Horum articulorum erant 42. quorum trigessimus agit de communione sub utraque & ita sonat: *Calix Domini non est populo denegandus, nam ambae partes sacramenti Domini institutione ac mandato Christi toti christiano populo aequabiliter administrari debent.* Qui in hac synodo consensu doctorum Anglicanae ecclesiae confirmabatur calicis usus, ille non multo post anno 1554. iterum interdictus fuisse videtur: postquam enim Eduardus VI. e vita discesserat, & Maria soror ipsius successerat, illa non modo omnia edicta fratris rescidit, verum etiam religionem pontificiam denuo introduxit *e*). Mandaverat etiam rex Ferdinandus subditis suis, ne quid in religione aut ritibus sacris emendarent, sed veterem consuetudinem ecclesiae sequerentur, in specie vero in cenae dominicae sacramento una spe-

a) Sleidanus l. c. lib. XXI. pag. 660. sq. Iac. Aug. Thuani histor. part. I. lib. IV. pag. 261. sq. Paulus Sarp. l. c. lib. III. pag. 507. sq. *b*) id. l. c. lib. VI. pag. 913. *c*) id. lib. IV. pag. 551. sqq. Pallavicinus l. c. lib. XII. cap. 1. pag. 96. sqq. cap. VIII. p. 110. sq. *d*) Burnet. l. c. part. II. in collect. docum. num. CV. pag. 123. sqq. *e*) Sleidanus l. c. lib. XXV. p. 814. Burnet. l. c. part. II. pag. 160. sqq.

specie contenti essent. Sed optimates, nobilitas & civitates, cum non semel regem de eo compellassent, eum denuo per epistolam admodum demisse rogarunt, ut juxta Christi institutum ac mandatum ac veteris ecclesiæ morem sibi liceret integram cœnam percipere, & sic omne obsequium ipsi promiserunt, rex respondit ad has literas d. 23. jun. & edictum suum urget, sub finem vero ejusdem epistolæ pollicetur se amplius maturiusque curaturum, ut ipsis suo tempore respondeatur *a*). Sed tanta erat sitis dominici calicis, præcipue apud Austriacos, ut spe & inanibus verbis se exsatiari passi non fuerint. Quapropter cum Ferdinandus eos Vienne anno 1556. sub idus jan. convenire jussisset, ad auxilia & pecuniam contra Turcam conferenda, ipsi vicissim postularent, ut sibi liceret usque ad generale & liberum concilium puriorem religionem profiteri, & sacramenta juxta evangelicam & apostolicam doctrinam ministrare: respondit Ferdinandus, sibi non esse integrum eorum postulatis annuere, eo quod ecclesiæ sanctionibus necessario sit parendum, & decretum esset factum, in quo ediceretur inter alia, ut populus sequeretur religionem principis, hinc & ipsis competere in veteri religione permanere: ut tamen animi sui propensionem in favendo postulatis suis agnoscerent, eam partem edicti sui, quæ spectaret ad participationem calicis in eorum gratiam se remittere, sed ea lege, ut cæteris ecclesiæ sanctionibus ac ceremoniis usque ad comitiorum proxime futurorum decretum nihil innovetur, atque his contenti contra hostem publicum in commune consulerent, & quod oportet conferrent *b*). Ad exemplum Austriacorum Bavarii quoque principem suum Albertum sollicitarunt, ut evangelium libere apud se prædicetur, cœna domini integra ministraretur &c. id nisi impetrent, nihil se collaturos esse potesta-

a) Sleidanus l. c. lib. XXV. pag. 823. sq. Paulus Sarp. l. c. lib. V. p. 662.

b) Sleidanus l. c. lib. XXVI. pag. 859. sqq. Sarp. l. c. lib. V. p. 679. sq.

tis contra Turcam, dicunt. Quapropter cum Albertus forcerum suum Ferdinandum id suis concessisse videret, ipsis quoque indulgit, ut cenam domini totam perciperent, quoad controversiæ religionis componerentur autoritate publica, sic tamen ut in aliis religionis capitibus superiorum temporum edicta exacte observarentur, curaturum se quoque promisit, ut hanc confessionem metropolitanus & episcopi approbarent. *a)* Hæc facta Ferdinandi & Ducis Bavariæ quando Romam ad aures pontificis pervenere, ille vehementer indignatus est; *b)* & refert Pallavicinus *c)* ad annum 1558. pontificem graviter commotum fuisse, quod Ferdinandus in suis Austriæ ditionibus supersederet edictorum executione in laicos, qui sub utraque specie eucharistiam fumerent: se tamen excusasse Ferdinandum exponendo incredibile desiderium suorum in experendo calicis usu ejusque causas, & ipsi indicasse a se non concessum quicquam suis, sed tantum suorum edictorum severitatem fuisse suspensam. Memorante Sarpio *d)* Anno 1556. legatus regis Poloniæ, Paulo IV. de summi pontificis dignitate gratulandi gratia adveniens Romam nomine regis & regni sui quinque postulata pontifici exhibuit, inter quæ etiam fuit de cœna domini sub utraque specie percipienda; hæc autem impatienter audivit pontifex & in fine sui sermonis dixit concilium oecumenicum Romæ indictum, hæreses ac pravas multorum opiniones detecturum; quibus verbis respexit ad ea quæ facta nuper erant in Germania, Austria atque Bavaria: quid amplius cum Polono actum non recenset Sarpus.

§. IV. Non autem infimæ tantum conditionis homines inter pontificios, ut taceam protestantes, verum etiam principes torfisse sitim calicis dominici vel suo exemplo probare poterit Dux Cliviensis, qui eam expleturus anno 1558. pridie
ante

a) Sleidanus l. c. pag. 865. sq. Sarp. l. c. pag. 681. *b)* ibid. pag. 684.
c) l. c. part. II. lib. 14. cap. VI. pag. 188. sq. *d)* l. c.

ante festum paschatos communionem sub utraque sumsisse fertur *a*). Præter hunc multos alios fautores habuit calix eucharisticus, non nunc dicemus de Cæsare Ferdinando & Duce Bavariae de quibus ex superioribus constat quam libenter voluerint usum calicis suis concessum; sed de Maximiliano rege filio Ferdinandi, virtute patri haud impari. Hic etenim in pleraque regni sui loca, etsi non in Praga, illum sub utraque specie communicandi modum introduci passus fuit, eamque ob causam in magnum odium pontificis incurrit, adeo, ut hic eum nisi se ritibus ecclesiae romanae conformaret, in regem romanorum haud confirmaturum esse per comitem de Arco minaretur *b*). Non modo fautoribus, sed etiam promotoribus communionis sub utraque annumeranda erit Regina Angliae prudentissima Elisabetha, quæ sicuti regnum Angliae circa hæc tempora ab erroribus purgavit & liturgiam Eduardi VI. iterum observare iussit *c*), ita etiam calicis eucharistici usum suis præcepit. Illi jugenda Catharina Regina Galliae, id quod literæ ipsius anno 1561 die 4 Augusti ex consilio, ut creditur, Iohannis Moluccii episcopi Valentini ad pontificem datæ, satis superque declarant. In his etenim proposito pontifici regni Galliae ob religionis dissidium periculo, eum ad remedia adhibenda hortata est, quæ inter haud extremum esse posse existimat, si suis sine personarum distinctione integer cœnæ dominicæ usus concederetur, nec obesse putat auctoritatem concilii Constantiensis, quæ mandato DEI minime præponderare deberet *d*). His literis quamvis, testante Thuano,

a) Pon-

a) Cassander in epig. XXVI. ad Joh. Reidanum Med. D. quam alias mutilatam integram exhibet B. Georg. Calixtus in disp. de commune sub utraque pa. 41. sqq. *b*) Sarp. l. c. pag. 733. *c*) Burnet. l. c. part. II. lib. III. *d*) Jac. Aug. Thuanus l. c. part. II. lib. XXVIII, pag. 10. sqq.

a) Pontifex immane quantum commotus fuerit, soluto tamen colloquio Possiaceno rex & præsules Galliae hanc per modum consilii salutaris pro calice dominico a Regina factam petitionem, tum per literas Cardinalis Ferrariensis, tum etiam per oratorem suum urgere apud pontificem non destiterunt. Pontifex etsi communionem sub utraque specie juris positivi esse, de qua pontifex & ecclesia pro libitu statuere posset, duxit: nihil tamen nisi re deliberata in consistorio Cardinalium definire voluit. Convocavit itaque Cardinales in diem 10. decemb, quo illi sententias suas tulerunt: quidam qui Regi Galliae studebant, bonam ejus voluntatem probabant, sed de postulato rem omnem ad pontificem deferrebant, nonnulli inter quos Hispani ex variis partim iniquis rationibus usum calicis concedi posse negabant. b) Quibus adductus pontifex, ait Sarpius, c) constituit negare quod postulabatur. Atque quo minori id esset offensioni, legatum officiose orandum curavit, ut petitione ea absisteret: cum id non impetrasset, rogavit, ut saltem in negotio lento pede procederet, quia id Gallis largiri non poterat, nisi aliis omnibus catholicis invitissimis. Instante vero oratore, respondit tandem: etiamsi maxime posset, tamen id neutiquam concedendum hoc tempore, quo concilium jamjam esset habendum. Æquum esse, quandoquidem eo rejectum sit cæsaris postulatam, eodem ut Gallica petitio referatur, quæ in ipso rerum tractandarum vestibulo possit discuti. Neque multo diuturniorem fore eam moram, quam quæ ad maturam in consistorio deliberationem de gratia ea concedenda requiratur. Et cum hoc responso adhuc oratori non satisfaceret, subjunxit denique: sibi satis constare, omnes regni præsules non id flagitare, imo potius eorum partem statuisse, nullum de ea re verbum facere: sed quod pauculis aliquot placeat, nec tam suo motu, quam alieno impulsu, id communi omnium nomine sibi obtrudi. Quibus ver-
bis

a) l. c. b) Sarp. l. c. pag. 789. sqq. c) l. c. pag. 794.

bis denotabat Reginam, adversus quam propter literas 4. Augusti ad se datas, erat commotior, tacitam animo premens indignationem. Quem Galli expetebant calicis usum, eum quoque dux Cliviæ pro suis obtinere sollicitus fuit, hinc quoque de eo cum nuncio apostolico Commendone agebat, præten- dens: id a se suis subditis intercidi non posse, ejus usum vi- ginti quinque jam annos inductum a se reperiri & complu- res ad hæresin pronos eo contentos fore, nec præcipites ituros *a)*. Ex his itaque tum aliis omnibus patet, quanta fuerit sitis tot populorum & nationum dominici calicis & quanto cum desiderio ejus restitutionem quæsierint, adeo ut a principibus suis non melius in officio & religione contine- ri atque ad explenda postulata sua promptiores effici potue- rint, quam si ipsis cum Conjugio sacerdotum liber calicis usus vel permitteretur vel promitteretur.

§. V. Rejecerat, uti audivimus, pontifex Pius II. cæsa- ris & regis Gallia de concessione calicis petitiones ad conci- lium, in quo res omnis expedienda esset. Cum itaque ad- veniret annus 1562. concilio celebrando destinatus, tota fere æstas in tractatione ejus consumpta fuit. Nam d. 6. jun. in generali congregatione, V. ut vult Pallavicinus *b)* VI. vero ut narrat Sarpius *c)* proponebantur articuli communionem spectantes, de quibus in proxima sessione, d. 16. julii haben- da, esset agendum. Hi autem per modum quæstionis pro- lata ita *d)* sonabant: I. *An fideles omnes necessitate & ex Dei præ- cepto utramque speciem eucharistiæ sumere teneantur?* II. *utrum ecclesia justis rationibus morem introduxerit laicos sub panis tan- tummodo specie communicandi, an vero in eo errarit?* III. *utrum totus & integer Christus gratiarum omnium fons, adeo plene sub una quam utraque specie sumatur?* IV. *an rationes quibus eccle-*
L *sia*

a) Pallav. l. c. cap. V. pag. 227. *b)* l. c. part. III. cap. I. p. 1. *c)* l. c. lib. VI. pag. 884. *d)* ibid.

sua adducta fuit ut laicos sub una tantum panis specie communica-
ret, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit
permittendus? V. si honestis rationibus cuiquam concedendus vi-
deatur, quibus rationibus concedi debeat? VI. an parvulis, ante-
quam ad annos discretionis pervenerint, necessaria sit communio?
 De his a die 9. jun. ad 23. sententiæ audiebantur theologorum,
 quibus peractis, legati concilii Germanis calicem conditioni-
 bus iis, quas Paulus III. suæ concessioni adjunxerat, aliisque
 nonnullis concedere volebant, sed, ne id fieret, alii resiste-
 bant. Oratores interim cæsaris, inter quos præcipuus Du-
 dithius episc. Quinqueecclesiensis, Galliæ regis & Bavariæ
 Ducis non intermiserunt petita dominorum suorum quovis
 modo urgere, id quod ex orationibus eorum & scriptis sa-
 tis superque constare posse arbitramur. Nam d. 27. jun. ora-
 tor Bavaricus Augustinus Baumgartner in congregatione ge-
 nerali elegantem orationem habuit, in qua de misero statu
 religionis in Bavaria multa fatus causasque ejus rei, inter
 quas & calicis prohibitio a Paulo III. concessi, recensens, ad
 ejus commodam emendationem tria requisivit: scholas erigi,
 matrimonium sacerdotibus & calicem laicis concedi; cui sy-
 nodus per promotorem respondit: se daturam operam, ut
 decernerentur quæ ad Dei gloriam & salutem fidelium con-
 ducere arbitraretur. a) Bavarum secuti oratores cæsarei,
 qui jam antea quidem ad mandata cæsaris concilium de con-
 cessione calicis inter petitiones XXVI. nomine cæsaris oblatas
 b) sollicitarant, nunc vero scripto, legatis concilii exhibito,
 denuo quantum in ejus permissione momentum sit, præfer-
 tim apud Bohemos constantes communionis sub utraque de-
 fensores, item apud Hungaros, Austros, Moravos, Silesi-
 os,

a) Sarpus l. c. lib. VI. pag. 910. sqq. integram orat. exhibet G. Calixtus
 in collect. de commun. sub utraque pag. 13. sqq. b) Pallav. l. c. cap.
 III. pag. 40. sq. ibid. pag. 59.

os, Carinthios, Carnos, Stirios, Bavaros, Suevos aliosque
 declararunt, quibus ni calix concederetur, periculum esse
 ne Lutherani evaderent *a)* &c. Illis accedebant gravissima
 legatorum regis Galliae monita. Hi namque scripto prola-
 to hortati fuere patres Tridentinos circa idem fere tempus,
 ut communionem calicis laicis permitterent, praesertim cum
 hoc sit juris positivi, quod necessitate urgente mutari possit:
 rogarunt quoque, ut quidquid de ea re statuatur neque prae-
 rogativae regum Galliae, qui in inauguratione sua calicem
 accipere consueverunt; neque consuetudini receptae in qui-
 busdam ejus regni monasteriis, calicem monachis certis tem-
 poribus ministrandi, praedjudicarent. *b)* Cum adveniret dies
 16. jul. novae sessioni habendae indictus, episcopus Tininien-
 sis concionatus est de communione sub utraque & ut imbe-
 cillitati filiorum, qui praeter sanguinem aliud nihil poscerent,
 aliquid condonarent, neve tot provinciarum & regnorum
 amissionem pro levi jactura ducerent, suavit. *c)* Deinde reci-
 tata fuere decreta concilii de articulis I. II. III. & VI. supra
 adductis & primo quidem capita doctrinae, deinde quoque
 canones anathematibus roboratos, quos hic tantum missis
 illis, ob brevitatem adscribemus. *d)* I. est: *si quis dixerit ex*
Dei praecepto, vel necessitate salutis omnes & singulos Christi fi-
deles utramque speciem sanctissimae eucharistiae sacramenti sumere
debere, anathema sit. II. *si quis dixerit sanctam ecclesiam catholi-*
cam non justis causis & rationibus adductam fuisse, ut laicos atque
etiam clericos non conficientes sub panis tantummodo specie com-
municaret aut in eo errasse, anathema sit. III. *Si quis negaverit*
totum & integrum Christum omnium gratiarum fontem & auto-
rem sub una panis specie sumi, quia (ut quidam falso asserunt)
non secundum ipsius Christi institutionem, sub utraque specie su-
 matur,

L 2

a) Sarpius l. c. pag. 913. sq. *b)* ibid. pag. 916. *c)* ib. p. 926. *d)* id.
 de can. & deer. Conc. Trid. p. 120. sqq.

*atur, anathema sit. IV. Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse eucharistiae communionem, anathema sit. Reliquorum duorum articulo- rum determinatio in aliud tempus rejecta fuit. a) Cum au- tem caesar, ipse quoque pontifex crebris caesaris precibus in- stimulatus, cuperent, b) ut mox de calicis concessione de- creta fierent eamque ob causam legatos concilii non una vice interpellarent, tandem ad patrum suffragia deventum fuit. Priusquam vero ea ferrent orator caesaris Dudithius episcop. Quinque ecclesiensis elegantem pro concessione calicis oratio- nem habuit, eamque ex multis & quidem gravissimis ratio- nibus commendavit, exhibuit quoque articulum de calice ea forma, qua tractatum volebat, videlicet ut per Germa- niam universam & Hungariam ejus usus permitteretur. c) Deinde duo articuli, a primo legatorum in publico confesso propositi d), de quibus patrum sententiae audiendae erant. I. *An usus calicis flagitatus a caesare pro universo imperio & ha- reditariis ipsius ditionibus, concedendus esset, cum sequentibus conditionibus: Ut quicumque vellet sub utraque specie eucharistiae sumere, acciperet, ac profiteretur animo & lingua doctrinam uni- versam cunctosque ritus ecclesiae romanae & decreta praeterita ac futura praesentis concilii eaque integre observaret. Ut pastores & concionatores praedictarum nationum crederent ac docerent, consuetudinem ab ecclesia comprobata accipiendi eucharistiam sub una tantum specie esse bonam atque laudabilem dignamque ut obser- vetur, ubi in eo eadem ecclesia legem non relaxaret. Ut obedien- tiam profiterentur romano pontifici, tanquam ecclesiae capiti, ut obe- dientiam pariter reliquis fidei praesulibus exhiberent; tam care ven- dere volebant usum calicis! Ut id solum illis concederetur, qui contriti, peccata confessi fuissent secundum ecclesiae ritum; atque**

a) id. in hist. Conc. Trid. l. c. pag. 928. sqq. b) id. l. c. p. 960. Pallav. l. c. lib. 17. cap. XIV. pag. 35. c) Sarpius l. c. pag. 961. d) Pallav. l. c. lib. 28. cap. III. pag. 41.

ut ordinarii summam diligentiam adhiberent, ad longe arcendum a calicis distributione hominem quemcunque sacrilegum aut profanum. II. An hæc facultas esset episcopis concedenda tanquam ab apostolica sede delegatis, quibus liceret id in suis Dioecesibus committere curionibus recensitis. Post horum diuturnum & accuratum examen, patres qui in illis cætibus numero CLXVI. interfuere in octo partes divisi sunt: (sunt verba Pallavicini) a) XIV. autores erant retardandum esse decretum, (sc. de concessione calicis), XXXIIX. repulsam probabant, XXIX. concessionem, XXIV. rem esse in pontifice reponendam censebant, XXXI. primum articulum admiscere, secundum rejecere, hoc est in concessionem propenderunt, non tamen episcopis committendam, sed ut ejus executio pontifici relinqueretur. Unus perstitit medius: X. in partem negantem inclinarunt, XIX. concessionem ad Bobemiam & Hungariam coarctarunt: adeoque vix in eo argumento tot sententiarum potuissent concipi tanquam possibiles, quot re ipsa pullularunt. In tanta sententiarum diversitate, legati, qui petitioni cæsaris ardentissimæ satisfactum cupiebant, illi sententiæ accedebant, qui totum negotium ad pontificem remittendum esse, statuebant, b) quod tandem quoque factum c) invitis licet antea cæsareanis, qui id, quod a concilio sublatum, a concilio restitui malebant. d)

§. VI. Cum itaque hoc modo tota res ad pontificem esset devoluta, Cæsar, secus ac putat Paulus Sarpius, e) & Bavarus calicis concessionem hoc & sequenti anno 1563. prout inter alia Matthias Cithardus concionator cæsareus in epistola ad Iulium Pflugium episc. Naumburgensem hoc anno consignata, quam summe ven. Dñus præses e mscto edidit f), refert, petierunt. Et Bavari præprimis petitionem ardentior-

L 3

rem

a) Pallav. l. c. cap. IV. pag. 48. b) Sarpius l. c. pag. 979. sq. c) id. l. c. pag. 994. sq. d) Pallav. l. c. cap. V. pag. 49. e) Sarpius l. c. pag. 996. f) id. l. c. lib. VII. pag. 1232. g) id. l. c. lib. IIX. pag. 1414.

rem reddebat tumultus in Bavaria nuper ortus propter negatum calicis usum & conjugatis prædicandi facultatem, eoque processerat illa Bavarorum temeritas, ut ad ipsos sedandos dux promiserit in conventu ordinum, nisi proximo junio a Tridentinis aut a pontifice aliqua ratione ipsis satisfaceret, se utrumque concessurum: Cæsar vero, quod omnes fere pontificii in Germania in impetranda calicis communionem, sacerdotum conjugio & relaxandis multiplicibus juris positivi circa jejunia, dies festos aliaque id genus præceptis, toti defixi essent *a*). In horum gratiam per literas d. 12. febr. ao. 1564. datas, denuo pro concessione calicis pontificem sollicitat intentissime, & ne eam diutius proroget ob imminencia pericula, rogat *b*); idem etiam facit per literas Bavarus & commodum inde enascendum monstrat *c*). Quid porro iteratis his supplicationibus Cæsaris & Bavari apud pontificem sit effectum non memorat quidem Sarpius, narrat autem Pallavicinus anno 1564. calicis usum subditis ipsorum fuisse paulo ante obitum Ferdinandi concessum. Omnium autem optime de ea re scribit Cassander, qui non modo in epistola ad Metellum exemplum concessionis cæsareæ & pontificiæ se vidisse, ait *d*): verum etiam totum concessionis negotium & conditiones ipsi adjectas, in alia ad Kettelerium anno 1465. d. 6. nov. scripta, his verbis recenset *e*): *Post assiduam & vehementem imperatoris Ferdinandi piæ & augustæ memoriæ sollicitationem tandem effectum est, ut non solum hæreditariis ejus ditionibus, jus utendi dominici calicis in communione laicorum permetteretur, sed etiam ut a summo pontifice literæ ad electores ecclesiasticos mitterentur, quibus pontifex se gravissimis rationibus & consilio doctorum & piorum virorum adductum scribit, de plenitudine potestatis apostolicæ facultatem dare archiepiscopis*

a) ibid. *b*) ibid. pag. 1415. *c*) in opp. ejus pag. 1265. sq. *d*) ibid. pag. 1218. sq. *e*) in tract. de missa Sicca pag. 35. seqq.

*Et electoribus, si expedire putent, (in quo eorum conscientiam
 onerat) eligendi Et deputandi catholicos sacerdotes, qui in sua
 provincia decenti ordine servato, Et omni offensione vitata, quæ
 inter communicantes sub utraque Et sub una tantum specie subo-
 riri posset, utramque speciem administrare possint, illam ex devo-
 tionis fervore petentibus. Adduntur autem conditiones fere eæ-
 dem, quæ a patribus Tridentini concilii præscribuntur, videli-
 cet, dummodo illi, qui illam communionem petierint, cum san-
 cta romana ecclesia communionem habeant Et cum cæteris in re-
 bus fidei ejus doctrinam sequantur, tum hoc quoque confiteantur,
 profiteantur Et credant, in sanctissimo eucharistiæ sacramento,
 tam sub una, quam sub utraque specie, verum Et integrum Chri-
 sti corpus esse: nec Romanam ecclesiam errasse aut errare, quæ,
 exceptis duntaxat sacerdotibus celebrantibus, cæteros tam cleri-
 cos quam laicos sub specie tantum panis communicat. Et præ-
 terea centriri Et confessi, munere sacramentalis absolutionis acce-
 pto, ad ipsam sub utraque specie communionem accedant. Hæc
 concessionis verba sunt, quæ in uno exemplo cuidam archiepiscopo
 electori nominatim inscripto legi: nec dubito eodem exemplo ad
 cæteros quoque archiepiscopos electores perscriptum esse. Hæc
 autem concessione Et his literis a pontifice impetratis, idem impe-
 rator Ferdinandus piæ Et Augustæ memoriæ, viros aliquot doctos
 Et prudentes convocavit, qui de optima ratione hanc communio-
 nem in utraque specie in usum revocandi deliberarent, ut ex pon-
 tificis præscripto quam decenissimo ordine administraretur; Et
 offensio omnis, quæ inter diverso ritu communicantes oriri posset,
 evitaretur: cujus quoque deliberationis formam ad prædictos ar-
 chiepiscopos electores transmisit, ut eam expenderent, Et si quid
 ad eam addendum putarent, ipsi quoque despicerent: ita factum
 est, ut nos quoque rogati sententiam nostram ad illam deliberatio-
 nem pro judicii nostri tenuitate adjunxerimus &c. Fidelissimæ
 huic de calicis eucharistici concessione relatione Cassandri
 omni ex parte consentiunt literæ ipsius pontificis Pii IV. ad
 Iulium*

Iulium Pflugium episc. Naumburgensem d. 16. april. ad Henricum juniorem ducem Brunsv. ejusque cancellarium Ludolffum Halverium d. 1. sept. a) ipsiusque cæsaris Ferdinandi ad eundem Iulium Pflugium d. 20. jun. datæ. Ex his priores & posteriores in MSCto possidet, summe venerabilis Dnus Præses, dignæ profecto, quæ integræ hic, si pagina id permetteret, annotarentur. In specie quod attinet ad illa, quæ Cassander de concessione communionis sub utraque, illique adjectis conditionibus refert, de verbo ad verbum in „jam citato brevi Pii IV. ad Iulium, in quo episcopo Naumburgensi notum facit, se post varias supplicationes cæsaris „& ducis Bavariæ, subditis eorum, sed certis conditionibus „usum calicis concessisse, ipsique simul potestatem in sua provincia quoque eligendi aliquos, qui populum sub utraque „specie communicent, confert, leguntur. In epistola autem ad Henricum eodem ferme modo mentem suam duci, „eam petenti declarat, utque antiquum communicandi ritum retineat, hortatur. De liberatione autem a viris piis doctisque supra concessionem calicis cæsaris jussu facta, cujus idem Cassander mentionem facit, certiores nos reddit „jam nominata epistola Ferdinandi ad Iulium Pflugium, quando hunc episcopum monet, ut in sua ditione introducat a „pontifice sibi aliisque concessum calicis usum, & refert se „quibusdam viris piis atque pacificis negotium commisisse, „ut consilia, qua ratione usus calicis fructuosus reddi possit, „suppeditent hoc etiam fecisse & oblata esse illa sibi nuper in „scripto quodam. Hæc autem qualia fuerint cognoscimus „ex formula MSCta executionis jussu cæsaris Viennæ data „d. 14. junii & missa ad omnes archiepisc. & episc. suarum ditionum. Dicitur in ea cæsaream majestatem post varias „multasque petitiones tum apud concilium Tridentinum, tum

a) Calixtus de commun. sub utraque pag. 75. sqq.

tum pontificem tandem pro suis impetrasse communionem[“]
 sub utraque, quæ ne illicito modo introducatur & fructuo-[“]
 sa esse possit, viris quibusdam piis & pacificis negotium de[“]
 disse, ut diligenter cogitarent & perpenderent, qua ratione[“]
 id fieri posset, deque tandem omnibus, super quibus inter[“]
 eos unanimiter convenire contingeret, cæsaream suam ma-[“]
 jestatem commonefacerent. Cum itaque ab iisdem cæsa-[“]
 reæ suæ majestatis mens atque voluntas executioni deman-[“]
 data, placuisse suæ cæs. majest. quæ ab illis proposita sunt,[“]
 cum rever. archiepisc. & episc. quorum provinciæ & diœce-[“]
 ses sua regna ac inferioris Austriæ dominia patrimonialia at-[“]
 tingunt, pro calicis dispensatione delegatis tenore præsen-[“]
 tium benigne conferre. His præmissis sequuntur ea, sine[“]
 quibus institutum hoc utiliter executioni mandari non posse[“]
 videretur. Concessionis fructum potissimum pendere a con-[“]
 cionatoribus & confessoribus, hinc ipsis, præsertim hoc[“]
 tempore, quo calicis usus populo sit exhibendus, sequen-[“]
 tia observanda præscribuntur: Vt sc. moneant & doceant po-[“]
 pulum, ecclesiam romanam non esse reprehendendam ideo,[“]
 quod in dispensatione sacramentorum, salva eorum substan-[“]
 tia ea statuatur, vel mutet, quæ suscipientium utilitati seu[“]
 ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, tempo-[“]
 rum & locorum varietate magis expedire judicavit, quin-[“]
 imo potestatem rectissime & piissime usam. Item ut doce-[“]
 ant, sub qualibet specie esse totum & integrum Christum,[“]
 secus sentientes a piis fidelibus rejiciant. Dein adduntur alia[“]
 officia sacerdotum & confessorum, præcipue in confessio-[“]
 nibus observanda, quæ cum in genere tantum S. eucharisti-[“]
 am respiciant, propter brevitatem, cui nobis studendum,[“]
 non sunt attingenda. Posthæc succedunt ea, quæ proposi-[“]
 ta fuerunt a viris prædictis pro calicis concessione. Videli-[“]
 cet sanguinem domini e calice esse sumendum: & more ori-[“]
 entium aliarumque nationum illis tantum præbendum, qui[“]
 ecclesiam adire possunt, infirmis vero, præsertim si longe[“]
 distent[“]

„distant ab ecclesia, SS. calix vel plane non exhibendus, ad
 „evitanda varia pericula partim ex asservatione, partim ex
 „effusione metuenda, vel in extremo saltem necessitatis casu,
 „si ex pio fervore sanguinem Domini sibi flagitaverit infir-
 „mus, illi concedendus; eamque ob causam in omnibus ec-
 „clesiis talia vasa parata habenda esse, e quibus nulla gutta
 „vini in portatione decidere possit. Præcavendum omni
 „studio sanguinem Domini neque communicantibus defice-
 „re, neque supra, quam par sit, abundare, si vero forte
 „quid superfuerit, id a sacerdotibus sive eodem sive altero
 „die sumendum, si aliquid defecerit elaborandum, ut ex sa-
 „cerdotibus, quibus missarum celebrandarum officium in-
 „cubuerit, ita paulatim alter alteri succedat, ut quicquid in
 „uno altari defecerit, ex altero suppleatur, vel saltem ubi
 „numerus sacerdotum non suffecerit, differatur reliquorum,
 „qui accessuri erant, communio in crastinum. Tempus ve-
 „ro magis conveniens dispensandi populo eucharistiam esse
 „sub missa, quamvis in majori hebdomada, in festo nativita-
 „tis, resurrectionis, & pentecostes ob magnam frequentiam
 „communicantium etiam extra missam, sub missa tamen an-
 „tea consecratam utramque speciem laicis administrare pos-
 „sint sacerdotes. Deinde ad firmandum vinculum charita-
 „tis inter diversimode communicantes, illos indiscrimina-
 „tim ad communionem accedere debere, ita tamen ut qui
 „velint sub una specie communicare, accipiant panem a sa-
 „cerdote sacrificante, & vinum ablutionis ab ædituo, qui au-
 „tem sub utraque sumere velint, itidem panem a sacerdote
 „& vinum consecratum ab alio sacerdote accipiat. Præmit-
 „tendam quoque esse in publica & frequenti communione
 „piam exhortationem in lingua vernacula docendumque po-
 „pulum quod sub qualibet specie sit caro & sanguis Christi,
 „nec plus accipiat qui sub una, quam qui sub utraque com-
 „municat, neque manducans non manducantem, nec bibens
 „non bibentem contemnat. Tandem ad excitandos animos
 „ad

ad gratiarum actionem & laudem Dei post communionem psal-
mum vel hymnum esse cantandum in lingua vulgari. Hæc omnia
ut strictè observentur, & quamprimum executioni demandentur,
monentur archiepiscopi & episcopi, &, ut eo citius hoc fiat, quos-
dam subdelegandos esse, jubetur. Hoc cæsaris mandatum mox ef-
fectum sortitum est: refert enim Bucholzerus *a)* sacram synaxin in
utraque specie laicis secundum institutionem Christi d. 18. jun. (ali-
is jul. Viennæ per Urbanum Gurcensem episcopum in templo Ste-
phani administratam & publicatam esse, quemadmodum de eo et-
iam testatur decretum de concessione calicis hoc die promulga-
tum, quod invenimus apud Goldastum. Idem factum esse legimus
d. 22. hujus mensis Pragæ per archiepiscopum Antonium, qui suis
SS. calicem secundum veterem Bohemiæ morem concessit: ita e-
nim ipse archiepiscopus scribit in epistola quadam mscta d. 19. Aug.
ad Julium Pflugium consignata. *Sequimur*, inquit in postscriptis, *an-*
tiquum ritum hic in Bohemia in eo, ut sacrificans alio calice utatur, cum
adsunt communicantes, ii quoque alio, ex quo eis sacratissimus cruor por-
rigitur, sicut sacrificus ubi plures hostias consecrat, eam tantum consumit
quam elevat, sic eadem quoque calicis habetur ratio, ut hoc quod offertur
absumat, de alio populo communicet: post hæc tempora diu in Bohe-
mia mansit inter *status* sub utraque & una differentia. In eadem epi-
stola dicit Antonius se Cromerum cum articulis de communione
sub utraque in Moraviam misisse & suis sacerdotibus diligentissi-
me insinuasse. Laudabile hoc exemplum cæsaris alii quoque prin-
cipes secuti suis calicis usum concessere.

§. VII. Postquam itaque vidimus, qua ratione ccena Domini
in Germania in integrum sit restituta, restat, ut adhuc paucis per-
spiciamus, quando iterum tam care acquisitus calicis eucharistici
usus ademptus fuerit. Hoc quoniam sensim sensimque factum esse
videtur, certum annum indicare quidem non possumus: recense-
bimus tamen quod de illo nobis suppeditat Pallavicinus *b)*: *Cætera*
inquit, tum ea in melius mutatio (quam ab initio consecutam esse di-
xerat papa Pius IV. calicis concessionem) *tum etiam concessionis effe-*
ctus

a) l. c. *b)* l. c. lib. 24. pag. 321. conf. Wolff. lect. mem. T. II. pag. 916.

*Etus amplius progressa non sunt. Vnde sedente Gregorio XIII. ac postea Sixto V. obeuntibus nonnullis ex episcopis, quibus impertita fuerat potestas (populum scilicet communicandi sub utraque specie) dubitatum fuit, an gradui illa intelligeretur tradita, adeoque perdurans in successoribus, an personis, adeoque cum ipsorum vita decedens: & hoc posterius pro vero habitum est, adeoque non obtineri usum licitum illius concessionis, nisi a sacerdotibus, quibus memorati episcopi viventes contulerant. Ex his omnibus facile colligere licet, quomodo usus calicis eucharistici in S. ccena paulatim in romana ecclesia iterum desierit, ita quidem, ut a nemine hactenus, quantum nobis quidem constat, publice recuperari potuerit. Neque enim adhuc quenquam movere debet, quando etiam hodie pasim apud pontificios laicis per custodem vel ministrum poculum præberi videmus, cum illud vinum non consecratum contineat, neque tanquam altera sacramenti species laicis porrigatur, sed tantummodo ablutionis causa a); unde etiam *der Spülkelch* dici solet. Cæterum severis jam mandatis coerciti sunt sacerdotes, ne ullo prætextu se eo adduci patiantur, ut quenquam sub utraque communicent. Ita namque præcipiunt Agenda Colonienſia b): *Caveant etiam atque etiam pastores, ne aut gratia aut minis se adduci patiantur, ad communionem ulli hominum, cujusque status aut conditionis sit sub utraque specie porrigendam.* Soli tamen Galliæ reges præ aliis omnibus in romana ecclesia longo jam tempore hac prærogativa gaudent, ut ipsis, quoties libet, secundum quosdam, vel ut alii volunt, bis saltem in vita, scilicet in inauguratione & articulo mortis, vel in inauguratione tantum, sacra ccena secundum institutionem Christi frui liceat c). Vnde hoc jus regum Galliæ originem traxerit de eo nostrum non est prolixè disquirere. Communis sententia est, a pontifice Clemente VI. illud impetrasse reges, vel propter magna in sedem romanam merita, vel ideo quod æque ac sacerdotes uncti sint d) & quidem oleo cœlesti e). Nobis placet*

a) Bellarminus l. c. cap. 24. pag. 913. b) pag. 88. c) Ioh. Bapt. Casalius de vet. Christ. rit. p. m. 109. Grammond. in Hist. Gall. l. I. p. 18. Adolph. Thuldenus hist. per Europ. l. III. summe ven. D. D. Meyerus in disp. de Christ. reg. Gall. com, sub utraque. d) Sleidanus l. c. l. IX. p. 262 e) Dn. Meyerus l. c. p. 14.

placet sententia Casparis a Lilien *a)* quam etiam Caroli IX. legatos tenuisse fert, qui Francorum regum in inauguratione sua prerogativam sub utraque specie communicandi ad consuetudinem transfert, dum reges Galliae calicem sibi eripi nunquam passi fuere. Quo privilegio autem reges Galliae, eodem nostrae ecclesiae, imo singuli nostrum in hunc usque diem fruuntur, quando nulla expectata venia vel concessione ulla a pontifice, communionem integram secundum institutionem Christi, quoties libet, sumere nobis est concessum. Hanc gratiam debemus Deo & post Deum reformatoribus nostris, qui non ex nimio vini amore, ut quidem pontifici garriunt *b)* sed ex pio zelo & ardore pro executione verbi & mandati divini tanto desiderio tantoque studio calicis eucharistici, doni Servatoris inestimabilis, nobis restituerunt & jus laicorum in illo percipiendo strenue vindicarunt. Agnoscamus ergo hanc gratiam grato animo, & ne illa indigne fruamur solliciti simus.

§. VIII. Sed quoniam exiguum chartulae spatium, quo circumscribimur, ad finem nos properare jubet: abrumpimus hic recensionem nostram historicam, & ad ea, quae restant, progredimur. Superest autem, ut adhuc paucis praecipua argumenta, quae superioribus post concilium Tridentinum accessisse videntur, adjiciamus. His vero annumeranda erunt illa quibus anonymus quidam in libello comitis de Kollonitsch jussu consignato, cui titulus *Augustana & Anti Augustana* confessio, defectionem nostram a doctrina Lutheri, aliorum reformatorum nostrorum ipsiusque Augustanae confessionis etiam in articulo de communione sub utraque probare, & nostram de necessitate hujus communionis destruere sententiam, sollicitus est, quando nobis objicit I. ipsum Lutherum *c)* II. Collocutores nostros Augustae & III. Aug. Conf. anno 1540. Wittebergae editam, dum dicit: *Pauli ordinatio praemonitione prima ad Corinthios testatur ecclesiam communiter usam esse utraque specie*, usum calicis non adeo necessarium esse, voluisse. His omnibus IV. addi omnino merentur illae rationes, quas ultimis temporibus valde agitatae quidem

a) In dissert. de regum. Gallo. Francorum prerog. circa domin. calicem p. 130.

b) Richeomus de missa lib. 4. *c)* l. c. part. II. cap. I. §. 22. pag. 57.

dem non autem inventas esse affirmare audebimus, & quæ adhiberi solent ad probandum in primitiva ecclesia viguisse morem communicandi populum sub una tantum specie panis. Desumptæ vero sunt ab asservatione sacramenti, communione domestica, infirmorum & morientium, laica, & præsanctificatorum *a*). Sed facilis ad singula hæc argumenta datur responsio, & quidem ad I. ipsos mentem Lutheri ex primis ipsius scriptis explicare velle, cum potius posteriora scripta, in quibus mentem suam in melius mutavit, consulenda fuissent *b*). Ad II. longe aliud testari Cælestinum, qui acta comitiorum Augustæ Vindelicorum accurate descripsit *c*). Ad III. fallaciam ipsos committere in vocabulo *communiter*, quod illi explicant pro *interdum*, cum tamen sensus sit omnibus sine discrimine S. eucharistiam sub utraque specie traditam fuisse *d*). Ad IV. asservationem sacramenti *e*), communionem domesticam *f*), ægrotorum & morientium *g*), infantium *h*) laicam *i*) & præsanctificatorum *k*) sub utraque specie factam, neutram vero harum solum sub una specie fuisse celebratam probari posse.

Sufficiat hæc tantisper pro enarrandis fatis calicis eucharistici, quibus plura alia præsertim de abusibus circa illum, tum ex parte pontificiorum, tum eorum, qui eum quæsierunt commissis, addenda forent, si id instituti nostri ratio, & brevitatis, quam nos usus esse promissimus, maxime autem benevoli lectoris patientia, permetterent. Qua ne abuti videamur, hic subsistimus, calici eucharistico in ecclesia romana & omnibus illum petentibus sereniora fata optantes atque precantes. Fiat!

a) Bellarminus l.c. cap. 24. p. m. 908. sqq. *b*) Val. Alberti in *gründl. Wiederlegung der aug. und anti-aug. conf.* part. 2. c. 3. q. 19. §. 4. *c*) ib. §. 3. *d*) ibid. §. 6. *e*) Chemn. l.c. p. 130. Chamier Panstratia cathol. tom. IV. lib. IX. c. III. p. 223. Gerh. l.c. *f*) l.c. p. 1125. Chamier. l.c. Iuellus l.c. sect. 17. Dallæus l.c. l. V. c. 21. p. 684. sqq. Pfeiff. l.c. c. II. p. 182. sqq. *g*) Heidegg. in tumult. concil. Trid. contr. Reding. p. 83. sq. Calixtus de comm. sub una pag. 222. sqq. Dallæus l.c. cap. 19. pag. 674. sqq. *h*) Dallæus cap. 20. p. 681. Pfeiff. l.c. cap. 7. pag. 198. sqq. *i*) Chemn. l.c. pag. 129. Gerh. l.c. p. 1135. sqq. Cham. l.c. pag. 35. Rixner. de comm. laica & perergr. *k*) Gerh. l.c. pag. 1132. sqq. Dallæus l.c. cap. 22. p. 688. Rixneri discursus de commun. præsanctif.

Schmidt, Johann Andreas,

Dissertatio historico-theologica de fatis calicis eucharistici in ecclesia
Romana a concilio Constantiensi ad nostra usque tempora

[S.l.] 1731

4 Diss. 5312#Beibd.7

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11052289-3

VD18 15158543-001